

Tereza Hartman (Sentaš, Mađarska, 1863 – Subotica, 1940), Rozi-ka Švimer (Budimpešta, 1877 – Njujork, SAD, 1948), Lenke Kraus (?, 1884 – Aušvic, 1944), Ilona Filep (Subotica, 1891 – Holivud, 1954), Dr Marcela Jagić (Subotica 1901– Rovinj/Pula, 1990), Katica Nađ (Subo-tica, 1904 – Ohaj, Kalifornija, SAD, 1973), Ana Bešlić (Bajmok, 1912 – Beograd, 2008), Matija Skenderović (Subotica, 1913 – Novi Sad, 1984), Jelka Asić (Zagreb, 1922 – Zagreb, 1979), Paula Hek (Bezdan, 1925 – Subotica, 2014), Katarina Bačlija (Subotica, 1927 – Subotica, 2009), Marika Pec Galer (Subotica, 1932 – Beograd, 2015), Ildi Ivanji (Petrovgrad, današnji Zrenjanin, 1933 – Beograd, 2021).

isbn

9 788671 882347

Udruženje „Ženske studije i istraživanja”
www.zenskestudije.org.rs
Futura publikacije
www.neusatz.rs
office@neusatz.rs

ZNAMENITE SUBOTIČANKE 20. VEKA

Priredila
Dr Margareta Bašaragin

ZNAMENITE SUBOTIČANKE
20. VEKA

FEMINISTKINJE, UMETNICE,
MIROVNJAKINJE, DOBROTVORKE

ZNAMENITE SUBOTIČANKE 20. VEKA:
feministkinje, umetnice, mirovnjakinje, dobrotvorke

Priredila: dr Margareta Bašaragin

Izdaju: Udruženje „Ženske studije i istraživanja” i Futura publikacije, Novi Sad

Za izdavača: Svenka Savić

Edicija: Znamenite žene

Recenzentkinja: prof. emerita Svenka Savić

Prevod rezimea: Vesna Dragojlov

Prelom, dizajn i naslovna strana: Relja Dražić

Poster na koricama dizajnirala Ksenija Čobanović

Futura d.o.o., Novi Sad

Tiraž: 100

Zahvaljujemo timu predavačica koje su ostvarile program: prof. dr Viktoriji Aladžić, prof. dr Daši Duhaček, dr Mirjani Dokmanović, Veseli Laloš, Dejanu Mrkiću, dr Zorici Mršević, dr Maji Rakočević Cvijanov, Niki Šintić, ma Neli Tonković, dr Lei Vidaković, Staši Zajović, mr Sandri Zlotrg; Nataši Ivaneži i Galini Maksimović iz RŽF. Iskrenu zahvalnost dugujemo svim polaznicama/ima programa, kao i Tamari Babić, Tatjani Kolak Janković, Željki Jelić, Viti Miković, Dejanu Mrkiću, dr Maji Rakočević Cvijanov, Tari Rukeci Milivojević i mast. Saneli Simeunović na izradi odrednica; Kseniji Čobanović na dizajnu izložbe; mr Dobrili Martinov na podršci; Savremenoj galeriji Subotica na prostoru za održavanje predavanja, kao i medijskoj podršci tokom realizacije projekta *Magločistaču*, *Gradu Subotica*, *TV Subotica* i Dragutinu Bečaru na oblikovanje video zapisa. Posebna zahvalnost prof. emer. Svenki Savić za svesrdnu pomoć tokom realizacije projekta i na korisnim sugestijama i komentarima na prethodnu verziju ovog teksta.

Ovaj projekat realizovan je uz donatorsku podršku Rekonstrukcije Ženski fond iz Beograda.

Stavovi i mišljenja priređivačice izneti u ovoj publikaciji ne izražavaju nužno i stavove donatora Rekonstrukcije Ženski fond, Beograd.

Priređivačica preuzima potpunu odgovornost za sve eventualne nedoumice i nedorečenosti.

ZNAMENITE SUBOTIČANKE
20. VEKA

FEMINISTKINJE, UMETNICE, MIROVNJAKINJE,
DOBROTVORKE

Priredila
dr Margareta Bašaragin

SUBOTICA 2024.

SADRŽAJ

- 1.0 ŽENSKÉ STUDIJE U SUBOTICI 2024. / 7
  - 1.1 Peti ciklus Ženskih studija „Ženske studije 2024. Subotica” (11.5–6.07.2024, Subotica) / 8
  - 1.2 Šesti ciklus Ženskih studija „Ženske studije 2024. Subotica” (12.10–14.12.2024, Subotica) / 12
- 2.0 KRATAK PREGLED ISTORIJE ŽENSKOG POKRETA 20. VEKA U SUBOTICI / 15
  - 2.1 Istorijski kontekst Subotice 20. veka / 16
  - 2.2 Prva udruživanja i organizovanja žena u Subotici / 19
  - 2.3 Subotičanke na Velikoj skupštini / 23
  - 2.4 Građanski i radnički ženski pokret u Subotici / 23
  - 2.5 Subotičanke u Drugom svetskom ratu / 26
  - 2.6 Subotičke afežeovke / 28
  - 2.7 Savez ženskih društava u Subotici / 29
  - 2.8 Period tišine / 30
  - 2.9 Ženske studije u Subotici: poslednja decenija 20. veka / 30
- 3.0 BIOGRAFSKE ODREDNICE ZNAMENITIH SUBOTIČANKI 20. VEKA: FEMINISTKINJE, UMETNICE, MIROVNJAKINJE, DOBROTVORKE / 35
  - 3.1 Opšti podaci / 35
  - 3.2 Pojedinačne odrednice znamenitih Subotičanki / 39
    - Tereza Hartman (Sentaš, Mađarska, 1863 – Subotica, 1940) / 39
    - Rozika Švimer (Budimpešta, 1877 – Njujork, SAD, 1948) / 43
    - Lenke Kraus (? , 1884 – Aušvic, 1944) / 48
    - Ilona Filep (Subotica, 1891 – Holivud, 1954) / 50
    - Dr Marcela Jagić (Subotica 1901– Rovinj/Pula, 1990) / 53
    - Katica Nađ (Subotica, 1904 – Ohaj, Kalifornija, SAD, 1973) / 57
    - Ana Bešlić (Bajmok, 1912 – Beograd, 2008) / 59
    - Matija Skenderović (Subotica, 1913 – Novi Sad, 1984) / 64
    - Jelka Asić (Zagreb, 1922 – Zagreb, 1979) / 66
    - Paula Hek (Bezdan, 1925 – Subotica, 2014) / 69
    - Katarina Bačlija (Subotica, 1927 – Subotica, 2009) / 72
    - Marika Pec Galer (Subotica, 1932 – Beograd, 2015) / 73
    - Ildi Ivanji (Petrovgrad, današnji Zrenjanin, 1933 – Beograd, 2021) / 75
- 4.0 ODJECI PROGRAMA / 79
  - 4.1 Izložba postera *Znamenite Subotičanke 20. veka* / 79

4.2	Medijska reprezentacija Ženskih studija 2024. Subotica / 80
4.3	Aktivizam / 80
5.0	ZAKLJUČAK / 82
6.0	PRILOZI / 84
6.1	Prilog 1: Spisak poklonjenih knjiga Udruženju „Ženske studije i istraživanja“ Novi Sad, podružnica Subotica prof. dr Daše Duhaček / 84
6.2	Prilog 2: Uputstvo za izradu PowerPoint prezentacije / 85
6.3	Prilog 3: Uputstvo za pisanje odrednice na Wikipediji / 88
	SAŽETAK / 93
	ABSTRACT / 95
	O UDRUŽENJU „ŽENSKE STUDIJE I ISTRAŽIVANJA“ /97
	BIOGRAFIJE AUTORKI/ 98

1.0 ŽENSKJE STUDIJE U SUBOTICI 2024.

U Udruženju „Ženske studije i istraživanja“ Novi Sad, podružnica Subotica obnovile smo u 2022. alternativni, interdisciplinarni visokoškolski obrazovni program Ženskih studija (ŽS) u Subotici s obzirom na činjenicu da u Subotici (i Vojvodini) tada nije postojao organizovani program ŽS, a sa idejom da kroz ovaj edukativni program ponudimo ženama iz Subotice prevashodno, ali i iz Srbije i regiona znanje o: mirovnom delovanju žena, umetničkim i naučnim doprinosima žena, ženskom pokretu, kao i o pojedinkama – znamenitim ženama Subotice. Takođe smo obeležile 25 godina postojanja Udruženja „Ženske studije i istraživanja“, Novi Sad.

Do sada smo uz podršku Rekonstrukcije ženski fond, Beograd (RFŽ) ukupno realizovale šest ciklusa ŽS u Subotici kao sticanje teorijskog i metodološkog znanja iz ženskih i rodnih studija, povezano sa lokalnim aktivnostima i istraživanjima, s fokusom na doprinosima žena kulturnom, umetničkom, naučnom, političkom i društvenom životu grada Subotice:

1. Ženske studije posle 25 godina: maj–juli 2022.
2. Ženske studije u Subotici: oktobar–decembar 2022.
3. Ženske studije 2023: maj–juli 2023.
4. Ženske studije 2023. Subotica: oktobar–decembar 2023.
5. Ženske studije 2024. Subotica: maj–juli 2024.
6. Ženske studije 2024. Subotica: oktobar–decembar 2024.

Ukupno je tokom 6 ciklusa 42 osoba stekla sertifikat, što znači da su odlušale predavanja i napisale završni rad. Polaznice i polaznici su iz Subotice, Vojvodine, Srbije ali i regiona (Crna Gora, Hrvatska, BiH, Mađarska). U izvođenju programa učestvovalo je ukupno 42 predavačica (neke su predavale i više puta), ekspertkinja i aktivistkinja iz oblasti ženskih i rodnih studija i feminističkog pokreta iz Subotice, Novog Sada, Beograda, Hrvatske, Islanda, SAD.

O održanim programima smo objavile brošure i sačinile video zapise.¹

---

1 Detaljne informacije o obrazovnim programima Ženskih studija u Subotici dostupne u brošurama: <http://www.zenskestudije.org.rs/aktivnosti/405-brosura-zenske-studije-posle-25-godina-u-subotici>;

http://www.zenskestudije.org.rs/images/publikacije/S_SU_jesen_2022_brouura.pdf;

http://www.zenskestudije.org.rs/images/ZSSubotica/Brouura_enske_studije_SU_maj-jul_2023.pdf; https://www.zenskestudije.org.rs/images/publikacije/Brouura_S_SU_4.pdf.

Linkovi do video zapisa o prvom, drugom, trećem i četvrtom ciklusu Ženskih studija u Subotici (2022–23):

<https://www.dailymotion.com/video/k6ciChUt1RcNcgyl0m>; <https://www.dailymotion.com/video/k6ZfB3q2lY2onPyCE8N>; <https://www.dailymotion.com/video/x8mmp4d>;

Cilj edukativnog programa Ženskih studija jeste da se obrazuje grupa polaznica, a budućih saradnica u aktivnostima NGO, koje će nadalje poraditi na osnaživanju i edukaciji drugih, osposobiti se za samostalni i timski naučno-istraživački i aktivistički rad i omogućiti tako održavanje kontinuiteta sa istorijom i prethodnicama Ženskih studija u Subotici, Vojvodini i Srbiji (regionu), s jedne strane, i umrežavanje i širenje saradnje aktivistkinja i ekspertkinja (predavačica), sa druge strane.

U širem kontekstu cilj je da povežujemo predavanja, istraživanja, dokumentovanje i publikovanje radova u okviru Ženskih studija u celinu (što je utvrđena šema delatnosti u ŽSI) i tako povežujemo istoriju i budućnosti Ženskih studija (ne samo) u ovom prostoru.

1.1 Peti ciklus Ženskih studija „Ženske studije 2024. Subotica” (11.5–6.07.2024, Subotica)

Peti ciklus alternativnog, interdisciplinarnog, visokoškolskog obrazovnog programa „Ženske studije 2024. Subotica“ realizovale smo kao sticanje teorijskog i metodološkog znanja iz ženskih i rodni studija, povezano sa lokalnim aktivnostima i istraživanjima, s fokusom na doprinosima žena kulturnom, umetničkom, naučnom, političkom i društvenom životu grada Subotice.

Program je ostvaren kroz nekoliko faza,

1. U pripremnoj fazi Margareta Bašaragin i Svenka Savić su utvrdile tri tematske oblasti: I Žene u umetnosti, II Ženski pokret i kultura sećanja i III Žene u javnom prostoru i okupile su tim predavačica (ukupno 13), sačinile predlog plana i programa sa obaveznom i preporučenom literaturom (Tbl. 1), konkurisale su kod donatora i objavile javni konkurs (dva poziva) putem medija i društvenih mreža (Magločistač, sajt i fejsbuk stranica ŽSI, www.grad-subotica.com, TV Subotica, Ženska posla, SeFem).

[https://www.youtube.com/watch?si=KANmWIECRifhbqSt&v=UMEFqgPqbfFs&feature=youtu.be;](https://www.youtube.com/watch?si=KANmWIECRifhbqSt&v=UMEFqgPqbfFs&feature=youtu.be)

<https://www.youtube.com/watch?v=-5Xp037vt9c> [https://www.youtube.com/watch?v=iOJeMxu7LsM.](https://www.youtube.com/watch?v=iOJeMxu7LsM)

*Tbl. 1. Ostvaren program predavanja „Ženske studije 2024. Subotica”
(maj–jul 2024).*

(Savremena galerija Subotica, Park Rajhla Ferenc 5 i onlajn, 10.30 – 13.00 sati)

TEMATSKE OBLASTI:

I Žene u umetnosti; II Ženski pokret i kultura sećanja; III Žene u javnom prostoru

Datum	Tema	Predavačice
11.05. 2024.	Uvodna predavanja Šta su Ženske studije? II Prilog istoriji ženskih studija u Vojvodini: Ženske studije u Subo- tici III Rodna perspektiva u planiranju razvoja grada Diskusija, ankete, upisnice	Margareta Bašaragin, Subotica Mirjana Dokmanović, Subotica
25.05. 2024.	III Zašto još uvijek pričamo o rod- no osjetljivom jeziku? III Stanje rodne ravnopravnosti u medijima u Srbiji III Žene u novinarstvu – lično iskustvo	Sandra Zlotrg, Sarajevo, BiH Mirjana Dokmanović, Subotica Vesela Laloš, Subotica
1.06. 2024.	I Žene u animiranom filmu I Rekonstrukcija spomenika Ane Bešlić u Subotici Promocija knjige Emilije Radi- bratović Odobrena u Srbiji: žena, majka, ministarka, Službeni gla- snik, Beog, 2024.	Lea Vidaković, Lisabon, Portu- galija Maja Rakočević Cvijanov, Su- botica Emilija Radibratović, Beograd
8.06. 2024.	II Našle smo Rožu Luksemburg I Ženska linija secesije I Upotreba tela u praksama vizu- elnih umetnica u Srbiji	Margareta Bašaragin Viktorija Aladžić, Subotica Nela Tonković, Subotica
15.06. 2024.	II Ženske studije i studije roda – osnovni pojmovi i kratak istorijski pregled II Ujedinjena desničarska an- tirodna ofanziva protiv ženskih prava i demokratije	Daša Duhaček, Beograd Staša Zajović, Beograd
22.06. 2024.	II Marksizam, feminizam i Bla- ženka Despot II Doprinos Rozike Schwimmer (1877–1948) ženskom pokretu	Nika Šintić, Zagreb, Hrvatska Margareta Bašaragin, Subotica

Datum	Tema	Predavačice
29.06. 2024.	III Dr Marcela Jagić (1901–1990) – prva rentgenološkinja u Subotici i Jugoslaviji III Upotreba rodno osetljivog jezika na primeru uputstava za tehničku pripremu rukopisa u institucijama u Srbiji danas III Uloga žena u pogledu rata Izrael Hamas	Dejan Mrkić, Subotica Margareta Bašaragin, Subotica Zorica Mršević
6.07. 2024.	Dvadesetogodišnjica Rekonstrukcije ženski fond, Beograd Evaluacija, podela knjiga, snimanje video-zapisa o Ženskim studijama Završna svečanost	Galina Maksimović, Beograd Nataša Ivaneža, Beograd Margareta Bašaragin, Subotica Dragutin Bećar, Subotic

Koordinira: dr Margareta Bašaragin; mentorke završnih radova: dr Margareta Bašaragin i prof. dr emer. Svenka Savić

2. Izvođenje programa. Od ukupno 13 prijavljenih polaznica iz zemlje i regiona, 10 je upisanih, a 8 su ispunile sve obaveze za dobijanje sertifikata. Nastava je obuhvatila ukupno 32 časa (subotom: 11.05–6.07.2024), uživo i/ili onlajn. Dobijanje sertifikata podrazumevalo je pohađanje najmanje polovine ukupnog broja časova nastave i pisanje završnog rada uz pomoć mentorke (Tbl. 2).

Tbl. 2. Podaci o završnim radovima ŽS polaznica/ka raspoređeni u tri tematske celine (maj–jul 2024).

I ŽENE U UMETNOSTI			
Br.	Ime i prezime	Naslov rada	Mentorka
1.	Erika Janović	Kostim i rod u lutkarskoj predstavi za decu	S. Savić
2.	Vita Miković	Znamenite žene Subotice: Marika Pec Galer (Marika Petz Galler) (1932–2015), operna pevačica	M. Bašaragin
II ŽENSKI POKRET I KULTURA SEĆANJA			
3.	Jelica Ilić Minić	Ženski likovi na ilustracijama u prvim bukvarima srpskohrvatskog govornog područja štampanim nakon Drugog svetskog rata u Jugoslaviji (1945–1946)	M. Bašaragin

4.	Ernestina Offenbecher Vizin	Dvostruki identitet: Buđenje i oživljavanje nemačkog identiteta u mom životu	M. Bašaragin
5.	Tara Rukeci Milivojević	Znamenite žene Vojvodine: Ildi Ivanji (1933–2021), novinarka i spisateljica	M. Bašaragin
6.	Lana Trklja	SOS telefon za žene žrtve nasilja u Novom Sadu	S. Savić
III ŽENE U JAVNOM PROSTORU			
7.	Tamara Babić	Prilog standardizaciji bunjevačkog jezika – upotreba rodno osjetljivog jezika u časopisu Neven (1884–1914)	M. Bašaragin
8.	Ksenija Čobanović	Profesija i rod: Odrednice na Vikipediji	S. Savić

Poverenica Podružnice je najavljivala svaki susret u medijima, preko društvenih mreža, na sajtu ŽSI sa kratkom informacijom u obliku postera i po održavanju objavljivala vest o događenu. Za svaki susret (ukupno osam) predavačice su pripremale CV i sažetak predavanja sa preporučenom literaturom, koji smo polaznicama prosleđivale imejlom.

Ciljevi programa su i održavanje kontinuiteta sa istorijom i prethodnicama ŽS u višejezičnoj i multikulturnoj Subotici, Vojvodini i Srbiji (regionu), kao i umrežavanje aktivistkinja i ekspertkinja (predavačica) sa ovih prostora i regiona. Novina je ostvarena u širenju saradnje sa drugima – u programu učestvuje kao predavačica koordinatorica obrazovnog programa Centra za ženske studije Zagreb.

3. Završna faza podrazumevala je rad mentorki sa polaznicama na završavanju radova i podelu sertifikata polaznicama koje su uspešno završile program, kao i snimanje video–zapisa o realizovanom programu uz učešće polaznica, predavačica i koordinatoriki.

Saradnja. Tokom izvođenja programa petog ciklusa ŽS, ŽSI su podržale projekat umetnice Tanje Ostojić „Žensko zdravlje, politike tela, rad, seksualnost, menopauza, transformacije i starenje” u Savremenoj galeriji Subotica (14–16.06.2024). Ostvarile smo uspešnu saradnju i sa subotičkim vizuelnim umetnicama i afirmisale ih. Poklonile smo izdanja ŽSI bibliotekarki Učiteljskog fakulteta BU, polaznici petog ciklusa ŽS. Takođe smo primile smo na poklon knjige Centra za ženske studije iz Beograda (ukupno 20 naslova) (Prilog 1).

Napominjemo da smo tokom ostvarivanja programa podelile knjige, brošure i druge materijale polaznicama, a pohađanje je bilo besplatno za polaznice.

1.2 Šesti ciklus Ženskih studija „Ženske studije 2024. Subotica” (12.10–14.12.2024, Subotica)

Nakog prikupljenog znanja o pojedinačnim znamenitim ženama u Subotici, koordinatorke su odlučile da bi bilo korisno nadalje istražiti život i profesionalni rast pojedinačnih žena obuhvaćenim programom, uz dodatno znanje o samom metodu životne priče i njenim varijantama, kako bi ubuduće polaznice mogle njima da se koriste samostalno u svom radu.

Šesti ciklus Ženskih studija organizovale smo kao zajedničku aktivnost polaznica i polaznika iz raznih ciklusa ŽS do sada i mentorki sa idejom da finalni rezultat bude publikacija o znamenitim Subotičankama, a na osnovu završnih radova polaznica/ka i pojedinih predavanja. Drugi deo programa posvetile smo produbljivanju znanja iz metodologije ženskih i rodni studija (životne priče) i njegovoj primeni u pisanju enciklopedijskih odrednica o ženama (ali i pisanje prikaza knjiga, svog CV, sažetka, zapsinika, naučnog rada i sl.²) i izradu uputstava: za PPP (Prilog 2), za pisanje odrednice na Wikipediji (Prilog 3) (zadužena M. Bašaragin) kao i prikupljanju dokumentacije o njima (arhivska građa, novinski članci, fotosi i sl.). Uz to, polaznice su izrađivale stranice na Wikipediji o znamenitim ženama koje afirmišemo u javnosti: Ksenija Čobanović³, Erika Janović⁴, Paula Hek⁵, Tereza Hartman⁶ i širile znanje o njima u medijima i u drugim domenima afirmacije (spomen ploce, i sl.).

Izvođenje programa. Nastava je obuhvatala ukupno 32 časa (subotom: 12.10–14.12.2024), uživo i/ili onlajn, u prostoru Savremene galerije Subotica. U programu su osim predavačica aktivno učestvovala polaznice koje su tako imale priliku da uče veštinu javnog govorenja i diskusije i prenosile sopstveno iskustvo istraživanja i pisanja.

---

2 Pomenuta uputstva su ođštampana kao prilozu u brošurama: Bašaragin, Margareta i Svenka Savić (2022), *Ženske studije posle 25 godina*, ŽSI i Fut. publ., Novi Sad i Bašaragin, Margareta (2022), *Ženske studije u Subotici*, ŽSI i Fut. publ., Novi Sad, dostupne na sajtu ŽSI na linkovima u fusnoti br. 1.

3 „Ksenija Čobanović“, dostupno na: https://sr.wikipedia.org/wiki/Ksenija_%C4%8Cobanovi%C4%87.

4 „Erika Janović“, dostupno na: https://sr.wikipedia.org/wiki/Erika_Janovi%C4%87.

5 „Paula Hek“, dostupno na: https://sr.wikipedia.org/wiki/Paula_Hek.

6 „Tereza Hartman“, dostupno na: https://sr.wikipedia.org/sr-el/Tereza_Hartman.

Tbl. 3. Ostvaren program predavanja „Ženske studije 2024. Subotica” (okto-
bar – decembar 2024).

(Savremena galerija Subotica, Park Rajhla Ferencza 5 i onlajn, 10.30 – 13.00 sati)

TEMATSKA OBLAST
Znamenite žene Subotice

Datum	Sadržaj
12.10.2024.	Margareta Bašaragin, Subotica: „Metodologija rodnih i ženskih studija (pisanje odrednice, uputstva)” Dogovor oko preraspodele zaduženja
26.10.2024.	Margareta Bašaragin, Subotica: „Kako pisati odrednice o žena- ma” i „Uputstvo za pisanje na Wikipediji” Tatjana Kolak Janković, Subotica: „Tereza Šreger”
2.11.2024.	Margareta Bašaragin, Subotica: „Metodologija rodnih i ženskih studija” Ksenija Čobanović, Novi Sad: „Pisanje odrednice na Vikipediji – lično iskustvo” Dejan Mrkić, Subotica: „Marcela Jagić” Tamara Babić, Subotica: „Katarina Bačlija” Tatjana Kolak Janković, Subotica: „Paula Heck”
9.11.2024.	Tatjana Kolak Janković, Subotica: „Izdrada odrednice na Wiki- pediji o Pauli Hek” Vita Miković, Subotica: „Matija Skenderović” i „Marika Pec-Galer
16.11.2024.	Margareta Bašaragin, Subotica: „Međunarodni dan tolerancije” Silva i Sara Dervanović, Podgorica, CG „Prva crnogorska manga. Dosadašnji uspesi prvih crnogorskih strip autorki” Sanela Simeunović, Subotica: „Rozika Švimer” Tara Rukeci Milivojević, Zrenjanin: „Ildi Ivanji”
23.11.2024.	Margareta Bašaragin, Subotica: „Metodologija rodnih i ženskih studija” Dejan Mrkić, Subotica: „Katica fon Nad” Sanela Simeunović, Subotica: „Rodna dimenzija stigmatizacije korisnika i korisnica centra za socijalni rad”
30.11.2024.	Margareta Bašaragin, Subotica: „O metodu životne priče” Viktorija Aaladžić, Subotica: „Sestre iz porodice Karch”
7.12.2024.	Nika Šintić, Zagreb, Hrvatska: „Feministička epistemologija i ženski studiji” Željka Jelić, Novi Sad: „Jelka Asić”
14.12.2024.	Evaluacija, podela knjiga Dragutin Bečar: snimanje video-zapisa o Ženskim studijama Završna svečanost

koordinira dr Margareta Bašaragin i prof. emer. Svenka Savić

Poverenica Podružnice je najavljivala svaki susret (ukupno 8) u medijima, preko društvenih mreža, na sajtu ŽSI sa kratkom informacijom u obliku postera i po održavanju objavljivala vest o dogođenom.

Ukupno su u programu učestvovala 9 polaznica i polaznika. Njih 8: Tamara Babić, Tatjana Kolak Janković, Željka Jelić, Vita Miković, Dejan Mrkić, Maja Rakočević Cvijanov, Tara Rukeci Milivojević i Sanela Simeunović uz podršku i koautortvo mentorke izradile su 13 biografskih odrednica o znamenitim Subotičankama 20. v. (kriterijum je da su tu rođene ili provele deo svog života), koje su kao feministkinje, mirovnjakinje, dobrotvorke i/ili umetnice delovale u višejezičnoj, višekonfesionalnoj i višenacionalnoj sredini Grada:

Tereza Hartman (Sentaš, Mađarska, 1863 – Subotica, 1940), Rozika Švimer (Budimpešta, 1877 – Njujork, SAD, 1948), Lenke Kraus (? , 1884 – Aušvic, 1944), Ilona Filep (Subotica, 1891 – Holivud, 1954), Dr Marcela Jagić (Subotica 1901– Rovinj/Pula, 1990), Katica Nađ (Subotica, 1904 – Ohaj, Kalifornija, SAD, 1973), Ana Bešlić (Bajmok, 1912 – Beograd, 2008), Matija Skenderović (Subotica, 1913 – Novi Sad, 1984), Jelka Asić (Zagreb, 1922 – Zagreb, 1979), Paula Hek (Bezdan, 1925 – Subotica, 2014), Katarina Bačlija (Subotica, 1927 – Subotica, 2009), Marika Pec Galer (Subotica, 1932 – Beograd, 2015), Ildi Ivanji (Petrovgrad, današnji Zrenjanin, 1933 – Beograd, 2021) (up. deo 3.0).

Sastavni deo programa bilo je i učenje o aktivizmu na primeru širenja znanja o znamenitim ženama u medijima i na druge načine prisutnosti u javnosti: spomen ploče, promocije knjiga, sa namerom da poboljšamo tu vrstu prisutnosti u gradu Subotici, ali i šire.

Na završnoj svečanosti upriličile smo izložbu *Znamenite Subotičanke 20. veka* u obliku postera koju je dizajnirala polaznica Ksenija Čobanović, sa namerom da je prikazujemo i u drugim prostorima u gradu (npr. Gradska biblioteka, Gradska kuća, Istorijski Arhiv, obrazovne institucije, i dr.) i u drugim gradovima kod nas (up. deo 4.0).

Program smo propratile video-zapisom uz učešće polaznica, predavačica i koordinatorke (up. deo 4.0).

2.0 KRATAK PREGLED ISTORIJE ŽENSKOG POKRETA 20. VEKA U SUBOTICI

Postojeća literatura beleži da organizovanje žena i borba za ostvarivanje prava žena imaju svoju, žensku istoriju, ali i svoje doprinose istoriji razvoja feminizma i ženskog pokreta kod nas. Jasno razlikujemo nekoliko faza pomenutih istorija:

1. Žene se organizuju i ulaze u javnu sferu najpre u udruženjima sa nacionalnim i verskim predznakom (19. i početak 20. veka, Velika narodna skupština);

2. Javljaju se prve organizacije žena sa jasnim feminističkim programom (druga decenija 20. veka);

3. Između dva svetska rata teku paralelno dve struje u ženskom pokretu: liberalno–građanska i socijalističko–komunistička koje u nekim aktivnostima i međusobno sarađuju;

4. Žene se angažuju politički – priključuju se partizanskom pokretu (ali i u manjem broju Ravnogorskom i pokretu Združena borbena organizacija rada (ZBOR)) i učestvuju u Narodnooslobodilačkoj borbi.

5. Nakon Drugog svetskog rata žene deluju i rade u okviru Antifašističkog fronta žena (AFŽ) (do 1953.) u koji su uključene i neke aktivistkinje iz međuratnog perioda okupljene u Omladinskoj sekciji Ženskog pokreta; istovremeno postoji i proces isključivanja žena u javnoj sferi koje su delovale van okvira AFŽ–a (Bašaragin 2021: 15).

6. Po ukidanju AFŽ prestaje organizovano eksplicitno političko delovanje žena, a Savez ženskih društava (SZD) (1953–1961) „organizuje rad žena na problemima zaštite majke i deteta, na unapređenju života porodice, na prosvetavanju žena i na rasteryavanju žena od poslova u domaćinstvu“ (Božinović 1996: 176).

7. Žene se okupljaju u društvenoj organizaciji Konferencija za društvenu aktivnost žena Jugoslavije (1961–1965) koja deluje u okviru Saveza socijalističkog radnog naroda Jugoslavije (SSRNJ) i njeni zadaci su: „pokretanje i razmatranje problema značajnih za aktivnost žena i popularisanje mera za njihovo rešavanje; razmatranje rezultata postignutih u osnivanju i razvijanju ustanova za decu i u stvaranju društveno–tehničke baze domaćinstva; preduzimanje mera za potpunije ostvarivanje prava žena i za usavršavanje zakonodavstva.“ (Božinović 1996: 189).

8. Tokom 70–ih godina 20. veka preko literature i međunarodnih skupova na Interuniverzitetskom centru u Dubrovniku (up. Božinović 1996: 223) stižu

ideje novog feminističkog pokreta koji se javio krajem 60-tih godina 20. veka, kada se oglašavaju i raznovrsni pokreti u svetu, s naglaskom na različitosti, između ostalih i pokret protiv rasizma, ili pokret za ženska prava (u Sjedinjenim Američkim Državama i Evropi). Javlja se ideja formiranja alternativnih interdisciplinarnih Ženskih studija kod nas (up. Bašaragin 2023).

9. Raspadom SFRJ tokom poslednje decenije 20. veka javljaju se nove inicijative sa jasnim feminističkim, antifašističkim i mirovnim programom: Centar za ženske studije i komunikaciju, Beograd (1991), Žene u crnom, Beograd (1992), Autonomni ženski centar, Beograd (1993), Ženske studije i istraživanja, Novi Sad (1997) i mnoge druge.

Za istoriju ženskog pokreta na našem prostoru prema Gordani Stojaković (2011: 66) „izuzetno je značajno multietničko iskustvo (bogatog događajima i ličnostima) borkinja za ženska prava u Vojvodini“. Autorka naglašava za vojvođanski prostor da je krajem 19. i početkom 20. v.:

„u kontekstu razmene ideja i uticaja bio u najboljem smislu evropski, budući da je znanje jezika (nemačkog, mađarskog) i mogućnost školovanja devotjaka na univerzitetima u Beču, Pešti itd, omogućilo da prošire i primene nova znanja i osvoje novi prostori za žene.“

(Stojaković 211: 66).

O istoriji ženskog pokreta i istoriji žena u Subotici tokom 20. veka postoji nedovoljno objavljenih naučnih radova (za razliku od situacije u Novom Sadu), pa tek predstoji sistematsko istraživanje i objavljivanje rezultata. Postoje rasuti podaci u arhivskoj i istorijskoj građi, periodici, sačuvanoj dokumentaciji pojedinih ustanova i institucija u Gradu, ali i objavljenoj naučnoj građi različitih disciplina (istorijografiji, arhivistici, hungarologiji i sl.), kojima treba da pristupimo iz perspektive ženskih i rodni studija.

2.1 Istorijski kontekst Subotice 20. veka

Višejezičnost i višekonfesionalnost različitih nacionalnih zajednica predstavljaju obeležje multikulturne sredine Grada Subotice i tradicije zajedničkog (su)života. Vremenom se pokazala kao plodno tlo za ideje i ideale zasnovane na opštim ljudskim vrednostima i principima ljubavi i brige za bližnje, solidarnosti i humanosti.

Subotica je tokom 20. veka menjala svoju državnu pripadnost. Sve do završetka Prvog svetskog rata bila u sastavu Habzburške monarhije (1918), kada i Vojvodina postaje deo Kraljevine Srbije, potom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS, 1918–1929), kasnije Kraljevine Jugoslavije (1929–1941). Nakon Drugog svetskog rata u sastavu je Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ, 1946–1963), kasnije Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ, 1963–1992). Raspadom SFRJ deo je Savezne Republike Jugoslavije

(SRJ, 1992–2002), potom je u Državnoj zajednici Srbija i Crna Gora (SCG, 2002–2006), a od 2006. u Republici Srbiji (RS).

Drugačiji politički, društveni, ekonomski i kulturni konteksti dugoročno su uticali i na angažovanje žena u javnom i političkom životu.

Popisi stanovništva koje su sprovodile gradske vlasti u prvim decenijama 20. veka o etničkom/nacionalnom sastavu (Tbl. 4) danas neki/e istraživači/ce smatraju delimično netačnim, jer kriterijum nije bio maternji jezik, nacionala ili verska pripadnosti, nego su se sprovodili po „jeziku koji je obično u upotrebi” (Jelić 1987, 39, napomena). Zato se govori o jezičkom sastavu stanovništva tog perioda (Györe i Pfeiffer 2017, 103). Podaci o broju Jevreja su nedostupni.

Tbl. 4: Etnički sastav stanovništva grada Subotice (1919, 1921, 1931)
(prema Mačković 2011: 126).

Narodnost / materinski jezik	Gradski popis 1919.	Državni popis 1921.		Državni popis 1931.
Mađara	19.870	27.561*		41.401* 39.108**
Srba	8.737			10.054*
Bunjevaca	65.135			44.892**
Hrvata				900*
Njemaca	4.251	2.349*		2.865*
Židova	3.293			3.739*
Srpskohrvatski jezik materinski		71.085 ⁷		53.835
Muških				48.703
Ženskih				51.355
Domaćinstava				24.466
Ukupno	101.286	po prijetodnim ⁸ rezultatima 70.737	po konačnim rezultatima 60.699	100.058 102.133**

* izvedeni podaci

** po podacima gradskih vlasti u 1934.⁹

7., HAS, F: 47. II 44/1928. Po maternjem jeziku i narodnosti je bilo 71.085 Jugoslovena, 523 ostalih Slavena, 2.349 Njemaca, 27.561 Mađara, 191 ostalih narodnosti. To su podaci koje gradska vlast dostavlja za potrebe publikacije *Matica živih i mrtvih Srba, Hrvata i Slovenaca*” (Mačković 2011: 126).

8 „Razlika nastaje uslijed otcijepjenja dijelova Tompe, koji nakon povlačenja granice ostaju Mađarskoj” (Mačković 2011: 126).

9 „HAS, F: 275.51/1934” (Mačković 2011: 126).

Raznolikost strukture stanovništva Grada Subotice prema etničkoj ili nacionalnoj pripadnosti nakon II sv. rata dostupna nam je na osnovu popisa iz 1948. godine koji nije razvrstao podatke po polu, sa ukupno 20 kategorija (zajedno sa „ostali i nepoznato“) (Tbl. 5).

Tbl. 5: Struktura stanovništva Subotice prema etničkoj ili nacionalnoj pripadnosti po popisu 1948. (Novak 1954).

Grad Subotica		
	Broj	Udeo u ukupnom stanovništvu [%]
Srbi	11.617	10,38
Hrvati	45.608	40,65
Slovenci	320	0,29
Makedonci	132	0,12
Crnogorci	443	0,39
Neopredeljeni muslimani	58	0,05
Bugari	33	0,03
Česi	89	0,08
Slovaci	132	0,12
Rusi	266	0,20
Rusi – Ukrajinci	34	0,03
*Šiptari ¹⁰	52	0,05
Mađari	51.716	46,10
Nemci	480	0,43
Rumuni	37	0,03
Vlasi	0	0
Italijani	10	0,01
Turci	7	0,01
*Cigani ¹¹	139	0,12
Ostali i nepoznato	1.021	0,91
Ukupno	112.194	100

Poslednji popis stanovništva iz 2022. godine koji je sprovela R. Srbija za Grad Suboticu prepoznaje čak 25 kategorija etničke/nacionalne pripadnosti (računajući tu i „regionalnu pripadnost“, „neopredeljene“ i „nepoznato“). Žene čine 51,9% ukupnog stanovništva danas (Tbl. 6).

10 Prenosim originalni jezički izraz iz publikacije (Novak 1954) i naglašavam da danas nije u upotrebi zbog svoje diskriminatorne i uvredljive konotacije.

11 Isto

Tbl. 6: Struktura stanovništva Subotice prema etničkoj ili nacionalnoj pripadnosti i polu (2022) RZS, 2023).

	Grad		Po polu	
	Broj	Udeo u ukupnom stanovništvu (%)	Muškarci	Žene
Srbi	38.174	30,80	19.226	18.948
Albanci	310	0,22	176	134
Bošnjaci	180	0,15	108	72
Bugari	53	0,04	25	28
Bunjevci	9.060	7,31	4.391	4.669
Vlasi	9	0,00	6	3
Goranci	166	0,13	77	89
Jugosloveni	2.187	1,76	1.070	1.117
Mađari	37.200	30,01	16.867	20.333
Makedonci	313	0,25	145	168
Muslimani	233	0,24	133	100
Nemci	144	0,19	70	74
Romi	3.432	2,77	1.776	1.656
Rumuni	58	0,05	29	29
Rusi	193	0,05	87	106
Rusini	149	0,16	58	91
Slovaci	135	0,11	67	68
Slovenci	87	0,07	41	46
Ukrajinci	56	0,05	24	32
Hrvati	10.431	8,41	4.862	5.569
Crnogorci	810	0,65	481	329
Ostali	766	0,18	409	357
Regionalna pripadnost	525	0,42	250	275
Neopredeljeni	13.380	10,79	6.072	7.308
Nepoznato	5.901	4,76	3.152	2.749
Ukupno	123.952	100	59.602	64.350

2.2 Prva udruživanja i organizovanja žena u Subotici

Podaci iz literature beleže da su Subotičanke ušle u javni život još sredinom 19. veka, kada se najpre udružuju Jevrejke, osnivajući svoju Žensku sekciju (1852) (Petrović 1928: 89). Postepeno formiraju i ostala ženska dobrotvorna udruženja sa izrazitim nacionalnim i verskim predznakom, čije su osnovne delatnosti bile humanitarni rad, pomaganje siromašnih i obrazovanje ženske

omladine (što se podudara sa osnovnim delatnostima ženskih društava tog perioda i u Vojvodini, i Kneževini, i Kraljevini Srbiji) (Tbl. 7)

Tbl. 7: Ženske organizacije u Subotici (osnovane: 1852–1925)

(prema Petrović 1928).

Godina	Naziv	Osnovna delatnost
1852.	Jevrejska ženska zadruga i pučka kuhinja	karitativni rad, besplatna prehrana sirotinje
1872.	„Szeretet” Subotička ženska zadruga	higijensko čuvanje naroda od plućnih bolesti
1878.	Dobrotvorna zajednica Srpkinja	potpomaganje siromašnih i održavanje Ženske zanatlijske škole
1897.	Udruženje evangelističkih žena	karitativni rad
1910.	Prva subotička ženska zadruga	karitativni rad
1911.	Katoličko devojačko društvo I	prosvetno–karitativni rad
1919.	Dobrotvorna zajednica Bunjevaka	potpomaganje siromašnih
1921.	Katoličko devojačko društvo Sv. Roke	prosvetno–karitativni rad
1922.	Patronaža Sv. Roke	karitativni rad
1925.	Hrvatska katolička Orlica	prosvetno–telesni odgoj katoličke ženske omladine

Na prostoru Austrougarske monarhije krajem 19. veka javljaju se prve organizacije koje zastupaju interese zaposlenih žena, jer je ženama u Mađarskoj od 1885. godine bilo dozvoljeno da obavljaju javne funkcije (Horváth 1995: 373). Tako se već 1897. osniva Nacionalno udruženje zaposlenih žena (mađ. Nótisztviselők Országos Egyesülete), čija je Rozika Švimer (up. u ovoj knjizi) 1899. bila potpredsednica, a od 1900. ili 1901. do 1908. predsednica, kasnije članica Upravnog odbora (Zimmermann & Major 2006: 485–486, Stojaković 2006: 235).

Tokom 1904. niču dva nova udruženja. Nacionalnim udruženjem radnica Mađarske (mađ. Magyarországi Munkásnők Országos Egyesülete) predseđava najpre Rozika Švimer, potom Mariška Gardoš¹² (Zimmermann 2006b: 148–152).

12 Mariška Gardoš (Mariska Gárdos) (1885, Nagyberény, Mađarska – 1973, Budimpešta, Mađarska), mađarska feministkinja, sindikalka, novinarka i urednica. Još kao tinejdžerka učestvuje u osnivanju Saveza trgovinskih radnika (mađ. Kereskedelmi Alkalmazottak Szakegylete, KAS), kasnije i Nacionalnog udruženja radnica u Mađarskoj (mađ. Magyarországi Munkásnők Országos Egyesülete, MME) 1904. Nakon poraza socijalističke i komunističke vlade 1920. bila je prisiljena da pobjegne u izgnanstvo. Vraća se 1932. Po sovjetskoj okupaciji Mađarske (1945) pridružuje se Komunističkoj partiji i pomaže u osnivanju Demokratskog saveza mađarskih žena (mađ. Magyar Nők Demokratikus Szövetsége, MND Sz.). Od 1971.

Osnivanje drugog udruženja iniciraju Rozika Švimer i Vilma Gliklih¹³ 1904.: Udruženje feministkinja (mađ. Feministák Egyesületét, FE, 1904–1942), prvu feminističku organizaciju u Austrougarskoj koja je sebi postavila cilj potpunu društvenu emancipaciju žena: „Ravnopravnost mađarskih žena u svim oblastima“ stoji u statutu udruženja kao osnovni njegov cilj (Elekes 2013). Tokom 1905. FE odlučuje uprkos snažnom unutrašnjem otporu, da eksplicitno uključi pravo glasa žena u svoj program i aktivnosti. U aprilu 1905. FE pristupa Internacionalnoj alijansi za žensko pravo glasa (eng. International Woman Suffrage Alliance, IWSA), a članstvo je formalno potvrđeno 1906. (Zimmermann & Major 2006: 485–486, Stojaković 2006: 235).

Katalin N. Segvari (Katalin N. Szegvári) (1988: 70) navodi da je nastanak FE direktno podstaknut dostupnošću visokoškolskog obrazovanja ženama u Austrougarskoj. Naime, od 1895. žene u Austrougarskoj ostvaruju pravo na univerzitetsko obrazovanje. Između 1899. i 1903. broj studentkinja na univerzitetima naglo je rastao, što nije nužno naišlo na odobravanje uprava univerziteta. Pojavila se ideja o tome kako bi se moglo zaustaviti neželjeno povećanje udela studentkinja. Rasprava o obrazovanju žena dospela je i u javnost, što je svakako moglo motivisati udruživanje i organizovanje žena u borbi za emancipaciju.

Grlica Mirko (2009: 8–9) primećuje da su vrlo retko mlade Subotičanke odlazile na studije pre Prvog svetskog rata i beleži nekoliko slučajeva o kojima je lokalna štampa pisala: u junu 1892. su na budimpeštansku muzičku akademiju primljene Ilonka Poljaković, Eržebet Prokeš i Aurel Jo (*Szabadság*, 3.7.1892.). Na samom početku 20. veka studije medicine u Budimpešti je završavala Margita Santo, pošto novinska vest svedoči da je položila prvi državni ispit (*Bácskai Friss Újság*, 1.6.1901.). Jelena Čović¹⁴ započinje u jesen 1902. studije slikarstva u Budimpešti, a već iduće godine odlazi na studije u Minhen.

Vilma Gliklih je tokom prve dve decenije 20. veka obilazila mnoga mesta na prostoru monarhije, pa i u Vojvodini, i pozivala žene da se priključe FE. Tako je januara 1914. stigla i u Suboticu, zajedno sa svojom kolegicom, feministkinjom Adel Špadi (Spády Adél), da održi predavanje na Subotičkom liceju, koje je izazvalo veliko interesovanje u javnosti. Nastup Vilme Gliklih

---

bila je stalna članica Nacionalnog saveta mađarskih žena (mađ. Magyar Nők Országos Tanácsa) (Zimmermann 2006b: 148–152).

¹³ Vilma Gliklih (Vilma Glücklich) (1972, Budimpešta, Mađarska –1927, Budimpešta, Mađarska) bila je mađarska reformatorica obrazovanja, pacifistkinja i aktivistkinja za ženska prava. Prva žena koja je primljena na Državni univerzitet u Budimpešti i prva koja je stekla diplomu na Filozofskom fakultetu u Mađarskoj (1896) (Zimmermann, 2006a: 162).

¹⁴ Jelena Čović (Subotica, 1879 – Subotica, 1951) prva akademska slikarka Subotice i prva bunjevačka slikarka (Miković 2003).

je bio „osvajanje feminizma“ u Subotici. Subotičanke su pokrenule inicijativu za osnivanje prvog feminističkog udruženja u Gradu, a za prvu predsednicu izabrana je Lenke Kraus (up. u ovoj knjizi) (Német 2021).

Oktoobra 1917. Udruženje feministkinja (Feministák Egyesülete) u Subotici počinje sa radom, o čemu svedoči vest iz lokalnih novina *Délvidék* 12.10.1917.:

Szervezkednek a szabadkai feministák.

A Feministák Egyesületének szabadkai tagjai szombaton d. u. 6 órakor tartják alakuló tagértekezletüket a Kereskedelmi Egyesület helyiségében. A Feministáknak itt megalakuló csoportja ezen az értekezleten fogja Szabadkára vonatkozó szociál-kultúr programját, az általános választójog érdekében kifejtendő tevékenységük mikéntjét és a rövidesen megtartandó nyilvános gyűlés időpontját megállapítani.

Organizuju se subotičke feministkinje.

Članice Udruženja feministkinja iz Subotice održaće svoju osnivačku skupštinu u subotu u 18 časova u prostorijama Trgovačkog udruženja. Na ovom sastanku novoosnovana grupa feministkinja utvrdiće svoj socijalno-kulturni program za Suboticu, način rada u cilju ostvarivanja opšteg prava glasa, kao i datum javnog skupa koji će uskoro biti održan.

„Szervezkednek a szabadkai feministák“ [Organizuju se subotičke feministkinje], *Délvidék*, god. 11, br. 233, 12.10.1917, str. 3.

Beogradska istoričarka književnosti, Ana Kolarić, analizirajući žensku štampu (*Žena*, urednica Milica Tomić) s početka 20. veka, konstatuje da je „položaj Srkinja u Vojvodini bio [...] povoljniji, pošto je solidna privredna i kulturna razvijenost ugarskog društva pozitivno uticala na tamošnji život“ (Kolarić 2017: 103). Obrazovanje žena je bilo element emancipacije žena, koja se „shvatala kao bitan element formiranja nacije“ (Kolarić 2017: 99), što je bilo važno za zemlje u kojima je proces stvaranja nacije bio u toku, a jedna od njih bila je svakako i Srbija.

Iz tog razloga su ugledni Srbi u Ugarskoj omogućavali svojim suprugama da koriste ove pozitivne društvene i kulturne tekovine, na različite načine, jer „uloga žene u srpskom društvu u Ugarskoj takođe je bila tesno povezana sa nacionalnom borbom“ (Kolarić 2017: 104). Međutim, iz feminističkog pristupa upitno je koliko je ova povezanost bila opravdana. Autorka Kolarić (2017: 97) zaključuje da je feministički pokret u Vojvodini bio zajednički (dakle ne samo većinskog naroda), ali da su specifičnosti mesta i vremena određivali njihovu praktičnu primenu.

2.3 Subotičanke na Velikoj skupštini

Novija istoriografija posebno ističe privremeno pravo glasa koje su neke žene u Vojvodini kratko imale po završetku Prvog svetskog rata. Naime, posle kapitulacije Austrougarske i Nemačkog carstva u Vojvodini su raspisani izbori za Veliku narodnu skupštinu, a pravo glasa imali su svi/e građani i građanke stariji/e od 20 godina. Na Skupštini u Novom Sadu 25. novembra 1918. glasalo je i sedam žena poslanica zajedno sa ostalih 757 poslanika da se delovi Austrougarske – Banat, Bačka i Baranja – pripoje Kraljevini Srbiji i, zajedno sa njom, budućoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Sedam uglednih i obrazovnih građanki: Novosađanka Milica Tomić (Novi Sad, 1859 – Beograd, 1944), Pančevka Marija Jovanović (Begeč, 1853 – Pančevo, 1939) i pet Subotičanki: Mara Đorđević Malagurski (Subotica, 1894 – Beograd, 1971), Manda Sudarević (Subotica, 1882 – ?, 1977), Katica Rajčić (Subotica, 1889 – Subotica, 1967), Olga Stanković (Subotica, 1865 – Subotica, 1957) i Anastazija Taza Manojlović (Subotica, 1889 – Palić, 1974) (up. Spasović 2018, Kujundžić Ostojić 2018, Bašaragin 2021).

Učešće pet uglednih i obrazovnih Subotičanki na Velikoj narodnoj skupštini (25. 11. 1918. u Novom Sadu) danas se promovise sa jednom namerom – da se napravi stereotip za sećanje koliko su one bile važne za emancipaciju žena, a bile su supruge političara, a ne feministkinje. Kao simbolične predstavnice imale su simboličnu funkciju, a privremeno pravo glasa za žene nije postala zakonska praksa u budućnosti (Savić i Bašaragin 2020; Bašaragin 2021: 23–24).

2.4 Građanski i radnički ženski pokret u Subotici

Po završetku Prvog svetskog rata Subotica izrasta u kulturni centar Kraljevine. Zahvaljujući subotičkom hroničaru Konstantinu Kostu Petroviću (1891–1965), starešini Sokolskog društva u Subotici i glavnom gradskom arhitekti, raspoložemo danas podacima o prosvetnim, sportskim, kulturnim institucijama i organizacijama. U međuratnom periodu u Subotici postoji Pravni fakultet (1920–1941), Muška (1747) i Ženska gimnazija (1925), Trgovačka akademija (1907), Učiteljska škola (1871), Gradska muzička škola (1859), tri građanske škole, tri zanatlijske škole i osamdeset dve osnovne škole i zabavišta. Tu je i dvadeset osam raznovrsnih sportskih udruženja, četiri pevačka društva, devet čitaonica i kasina, tri radničke prosvetno–kulturne organizacije, pet udruženja univerzitetske omladine. Razvijena je i zdravstveno–socijalna zaštita, jer u Gradu rade četiri bolnice, trinaest apoteka, tri kupatila. Deluje i deset ženskih dobrotvornih udruženja (up. Tbl. 7). Ukupno se objavljuje jedanaest novina na srpskohrvatskom i mađarskom

jeziku, potom su tu dvanaest štamparija i osam knjižara (up. Petrović 1928). Neosporna je činjenica da je za ovaj bogat društveni i kulturni život zaslužna jezička, nacionalna i verska raznolikost građana i građanki Subotice kojoj svedočimo i danas (Bašaragin 2021: 30–31).

Početak 20. veka javljaju se i u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnije Kraljevini Jugoslaviji prve organizacije žena sa jasnim feminističkim programom, naročito u pogledu političkog angažovanja žena u cilju dostizanja istih zakonskih prava koje poseduju muškarci (kakvo je npr. Društvo za prosvetavanje žena i zaštitu njenih prava 1919.). Zalažu se za mir i ističu ravnopravno učešće žena u njegovom uspostavljanju i na prostoru današnje Vojvodine (Subotice) (up. Bašaragin 2021: 17–22).

Ova liberalno–građanska struja u ženskom pokretu ima paralelan tok sa socijalističko–komunističkom i one u nekim aktivnostima saraduju i ovde u Subotici, naročito u pogledu političkog angažovanja žena u cilju dostizanja zakonskih prava (up. Bašaragin 2021: 25–48).

Ostali su sačuvani podaci o udruživanju i organizovanju subotičkih radnica (Tbl. 8). Dvadesetih godina prošlog veka one su se okupljale u Radničkom domu (koji se nalazio na adresi Tolstojeva 18).

Tbl. 8: Radničke organizacije u Subotici u koje su uključene žene (1927–1936) (prema Dubajić 1984a, Merković 1956/57, Simin 1984).

Godina	Naziv	Osnovna delatnost
1927. (1933)	Sekcija žena u okviru nezavisnih sindikata	Radna prava žena
1928.	Sekcija mladih radnika i radnica pri sindikatima	Radna prava
1928.	Esperanto klub	„razvijanje osećaja međunarodne solidarnosti i suzbijanja šovinističkih tendencija“
1928.	Radnička samopomoć	pomoć nezaposlenim radnicima/ama i deci zaposlenih radnika/ca
1936.	Podružnica kućnih pomoćnica	„borba za poboljšanje ekonomskog i socijalnog položaja žena“

Zbog svirepog eksploataisanja, dečjeg rada, niskih nadnica, nedostatka osnovne socijalne i zdravstvene zaštite u državi (Kraljevini Jugoslaviji), radnice zajedno sa radnicima stupaju u štrajkove: „Žene nisu bile obespravljene samo kao radnice, već i kao žene. Bez obzira na klasnu pripadnost, one nisu bile izjednačene sa muškarcima.“ (Kecman 1978: 1). Između 1934. i 1936. godine štrajkuju

zaposleni/e u tekstilnoj, drvnoj, pekarskoj industriji i dr. U Subotici su najmasovnije štrajkovi: u Fabrici čarapa i trikotaže „Fako” (jul 1935); u Fabrici tepiha „Meka” (1936), u Menčikovoj platnari (avgust 1936), koji je trajao jedanaest nedelja, a učestvovalo je više od tri stotine žena; u štrajku drvodeljaca, maja 1936, učestvovalo je oko sto pedeset radnica poletirerki (Ćaković 1975: 24).

Pred kraj 1935. godine Subotičanke su pokrenule veliku akciju priključivanja Ženskom pokretu¹⁵ – „u njega su ušle i prihvatile ga omladinke i žene iz Sekcije žene organizovane pri sindikatima” (Dubajić 1984a: 459) zajedno sa „građankama”. O tome su izveštavale tadašanje novine *Népszava* (Glas naroda):

Prošle nedelje posle podne uz masovno učešće ženske publike održan je osnivački zbor subotičke sekcije Zemaljskog pokreta žena. Za interesirane žene su se već u ranim popodnevrim satima natiskale u dvoranu mnogo pre početka, a velik deo publike nije mogao ni ući, nego je zauzeo mesto u holu i na galeriji.

[...]

Za predsednicu je izabrana Desanka Blagojević, za podpredsednika Natalija Ivković, za tajnika Kata Poljaković, za blagajnicu Kajka Karakašević, za drugu tajnicu Slavka Čehić. Izabrano je dvadesetočlano

---

15 Društvo za prosvetavanje žene i zaštitu njenih prava (od 1927. Alijansa ženskih pokreta u Kraljevini SHS, a od 1929. godine Alijansa ženskih pokreta u Kraljevini Jugoslaviji) je prvo žensko društvo koje je imalo jasnu feminističku agendu i građanski karakter (up. Barać 2015, Božinović 1996, Pantelić 2011 i dr.). Osnovano je u Beogradu. Potom se takva društva formiraju i u Sarajevu, Zagrebu, Ljubljani i drugim gradovima. Neda Božinović (1996: 133) navodi da je cilj ovih društava bio „da se bave prosvetanjem žena i da rade na ostvarivanju njihovih građanskih i političkih prava. Izričito su se odrekle humanitarnih aktivnosti”. U njemu su delovale istaknute feministkinje toga doba „koje su i po svojim pozivima već stupile u javni život” (Božinović 1996: 113): Zorka Kasnar Karadžić, Katarina Bogdanović, Mileva Milojević, Vera Jovanović, Alojzija Štebi, Darinka Stojanović, Isidora Sekulić, Maga Magazinović, Katarina Lebl Albala i mnoge druge. Društvo je izdavalo časopis *Ženski pokret / Женски покрет / Žensko gibanje*, prvi feministički ženski časopis na prostoru srpskohrvatskog (i slovenačkog) govornog područja (up. Barać 2015, Svirčev 2018). Izlazio je od 1920. do 1938. godine, u tiražu od 1.500 primeraka. Društvo i časopis nastojali su da okupe „što više žena, bez obzira na njihovu političku, socijalnu ili nacionalnu pripadnost”, trudeći se „da u svoje redove privuče što više žena srednjeg sloja [...] profesorka, učiteljice, službenice sa srednjim i višim obrazovanjem” (Božinović 1996: 113). Program Društva (i časopisa) obuhvatao je borbu za žensko pravo glasa, poboljšanje položaja žena u zakonima i politikama, emancipaciju i obrazovanje žena. Međutim, ovi zahtevi nisu podrazumevali „rušenje postojećeg državnog poretka, niti revolucionarnu akciju. [...] Zbog toga je radikalni građanski feminizam mogao u Kraljevini da deluje nesmetano kroz svoj časopis” (Barać 2015: 33).

rukovodstvo bez obzira na nacionalnu i društvenu pripadnost. Nakon izbora rukovodećeg tela, dr. Kata Poljaković je u svojstvu novoizabranog sekretara pozvala sve prisutne na državnom kao i na mađarskom jeziku da se učlane u pokret. Kao rezultat na njen poziv u pokret je nakon održanog zbora stupilo novih 200 članova, pored 300 članova koliko ih je bilo pre zbora.

U društvenom životu Subotice ovaj zbor ima veoma važnu ulogu s obzirom na pojavu da se prvi put može govoriti o ovako masovnom i dobrovoljnom učlanjenju širokih masa u jedan pokret, bez obzira na pripadnost.

„Veliki osnivački zbor pokreta žena grada Subotice”, prevod IASu, *Népszava*, 2. 2. 1936, br. 5, str. 2. (IASu, F: 176, 57, 58 *Népszava*).

2.5 Subotičnake u Drugom svetskom ratu

O političkom, antifašističkom i mirovnom angažmanu Subotičanki tokom i nakon Drugog svetskog rata podatke daje Bašaragin (2021) u dvanaest (12) životnih priča znamenitih skojevki, partizanki i afežeovki, žiteljki Subotice. U pitanju su sledeće znamenite Subotičanke:

Lili Bek Krmpotić (Lili Beck Krmpotic), Magda Bošan Simin (Magda Boschan Simin), Klara Buljovčić Ledvai, Ruža Čizme(i)k Dudašev, Eta (Etela) Hedrih Kizur (Etela Hedrich Kizur), Anka Kmezić Dubajić, Draginja Lendvai, Sofija Malušev Spahić, Bosiljka Bosa Milićević, Ida Sabo (Szabó Ida), Edita Špicer Hajzler (Edita Spitzer Heisler), Laura Lola Vol Vinkler (Laura Lola Wohl Winckler).

Pored toga, o stradanjima Subotičanki tokom Drugog svetskog rata najviše je sačuvanih sećanja u knjigama koje je objavila Magda Bošan Simin¹⁶ (1983,

.....
16 Magda Bošan Simin (Magda Boschan Simin) (Senta, 1922 – Novi Sad, 2006), skojevka, zatvorenica Žute kuće i logora Maria nostra u Mađarskoj i Bergen Belsena u nacističkoj Nemačkoj tokom II sv. rata. Nakon rata, diplomira na Višoj pedagoškoj školi u Novom Sadu (1955). Radi kao urednica i glavna urednica Radio Novog Sada. Učestvuje u radu kulturnih institucija u Novom Sadu (u Savetu Srpskog narodnog pozorišta, Sterijinog pozorja). Bila je poslanica Savezne Narodne skupštine SFRJ u Kulturno–prosvetnom veću (1963–1967). Primila je mnoge nagrade i priznanja: Oktobarsku nagradu grada Novog Sada (1971), Orden socijalističkog rada sa zlatnim vencem (1975), Povelju grada Novog Sada (1984) i Nagradu za životno delo Društva književnika Vojvodine (1999). O preživljenim strahotama u II sv. ratu svedoči u nizu dokumentaciono–književnih dela: *Dok višnje procvetaju* (Novi Sad, Forum, 1958), *Izdanci na vetru* (Novi Sad, Progres, 1963), *Pomračenja* (Novi Sad, Matica srpska, 1972), *Beleške iz Izraela* (Novi Sad, Dnevnik, 1990), *Porodica Gal* (Novi Sad, Matica srpska, 1994), *Bačvanke: političke osuđenice u ratu 1941–1945* (Novi Sad, 2003). Knjiga *Zašto su ćutale? Majka i ćerka o istom ratu* Magde Simin Bošan i Nevene Simin (Novi

1984, 2003), ali i svedočenjima drugih svedokinja i mučenica (npr. Lili Beck 1998): o patnjama i zverstvima koje su pretrpele u u Žutoj kući¹⁷, po zatvorima i logorima u Subotici i okolini. Ne znamo tačan broj Subotičanki, a ni sva njihova imena, koje su okupatori pogubili, proterali, koje su nastradale po logorima u Nemačkoj i Mađarskoj.

Tokom Drugog svetskog rata, subotičke antifašistkinje su učestvovalе u Narodnooslobodilačkom otporu i borbi. One su se međusobno osnaživale i organizovale: skrivale po svojim kućama partizane, dezertere neprijateljske vojske, nasilno mobilisane; prikupljale su hranu, odeću, lekove za ranjene i nastradale odvajajući od svojih usta; prenosile su poruke, zabranjene letke, štampu, proglase i tajno ih delile svaki put riskirajući da ih okupatori uhapse i ubiju. Mnoge od njih pripadale su partizanskom pokretu, učestvovalе u borbi, bile bolničarke, kurirke. Bile su ranjavane, ginule su na bojištu, hapsila ih je neprijateljska vojska, streljala, vešala, silovala, tukla. Neke od njih (npr. Sofija Malušev Spahić¹⁸) pripadale su predratnom Ženskom pokretu (Bašaragin 2021: 66–67).

Sad, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, 2009) nastaje kada je Magdina ćerka Nevena neobjavljeni rukopis svoje majke, pod nazivom „Bačvanke – političke osuđenice u ratu 1941–1945”, dopunjuje ličnim komentarima (Bašaragin 2021: 86–88).

17 Fašistička okupatorska vlast u Subotici 1941. godine započela je masovna hapšenja komunista i komunistkinja, skojevki i skojevaca. Veliki broj njih zatvoren je u Žutoj kući – zloglasnom mučilištvu. Među njima je bilo i stotinak žena čija je imena zabeležila Magda Simin. Žuta kuća je bila sedište Gestapoa i mučilište sve do kraja Drugog svetskog rata. Prebijanja i vešanja bila su svakodnevnica. U spomen na nastradale žrtve 1967. godine je postavljena spomen–ploča desno od ulaza sa natpisom: „Žuta kuća – svedok tvojih sećanja, deo tvoje svesti 1941–1944”. Danas je u toj zgradi smešten Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku Univerziteta u Novom Sadu (Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, od 2006. godine). U znak sećanja na žrtve fašističkog režima Podružnica ŽSI u Subotici od 2021. godine svakog septembra polaže venac na spomen–ploču.

18 Sofija Malušev Spahić (Subotica, 1905 – Subotica, 1987), feministkinja, komunistkinja, afežeovka. Između dva svetska rata bila je članica Društva za prosvetavanje žene i zaštitu njenih prava u Zagrebu i bila je aktivna u sindikalnom i radničkom pokretu u Subotici. Tokom II sv. rata bila je zartvorena u logoru Čaprag kraj Siska. Posle rata učestvuje u organizovanju i učvršćivanju organizacija AFŽ-a u Subotici i čija je predsednica jedno vreme bila, potom članica Pokrajinskog odbora AFŽ-a Vojvodina i instruktorka Glavnog odbora AFŽ-a za Srbiju. Posebno je bila angažovana u osnivanju domova za decu i starije osobe. Bila je upravnica Doma za stare i penzionere u Subotici (Bašaragin 2021: 106–108). Posle gašenja AFŽ-a, izvesno vreme je bila predsednica Sekcije žena zadrugarki (1954) (Stojaković 2012: 192) za Suboticu i članica Izvršnog odbora žena zadrugarki za Srbiju.

2.6 Subotičke afežeovke

Aktivistkinje su osnovale prvi ilegalni inicijativni gradski odbor AFŽ-a u Subotici maja 1944. godine, u kući Pauline Poljaković. Za predsednicu su izabrale Miru Vakanjac, Ružu Čizmek Dudašev za sekretarku, a članice su bile Jagoda Jovelić, Kata Pavluković i Stanka Njegovan (Dubajić 1984b: 495):

[Vojnić-Purčar, 1946: 13]

Žene su radile u trojkama. Želele smo, a to nam je bio i zadatak, da okupimo što više žena. Kroz organizaciju AFŽ-a širio se brzo duh NOB-a, žene su nam se u velikom broju priključivale.

Mira Vakanjac (*Subotičke novine*, br. 48, 13. decembar 1967, str. 8).

O aktivnostima subotičkih afežeovki posle posle Drugog svetskog rata izveštava Bašaragin (2021) (up. deo 2.5): priključile su se obnovi ratom opustošene zemlje, brinule se za decu, starije, ranjene, izbegle. Davale su svoj doprinos izgradnji novog socijalističkog društva. Posvećeno su držale analfabetske kurseve, organizovale čitalačke grupe, kulturno-umetničke manifestacije za žene, verujući da će obrazovanjem i prosvetavanjem doseći ideal društva koji je utemeljen na (rodnoj) ravnopravnosti.

Afežeovke Subotice vodile su računa o svojim prethodnicama, brinule su za pisanje ženske istorije i istorije žena i naglašavale kontinuitet saradnje aktivistkinja predratnog perioda, tokom Drugog svetskog rata i u okvirima AFŽ-a (Bašaragin 2021: 81).

2.7 Savez ženskih društava u Subotici

Po ukidanju AFŽ Jugoslavije, Subotičanke se okupljaju u Savezu ženskih društava (SŽD), koji osnivaju 18. decembra 1953. godine, a predsednica je bila Lendvai Klara¹⁹.

Glavne aktivnosti SŽD su bile: proslava Osmog marta, majčinstvo i briga o deci, žensko (reproduktivno) zdravlje, političko angažovanje žena („zborovi birača“) i „učesće žena u društvenom samoupravljanju“, organizovanje kurseva za krojenje i šivenje, održavanje predavanja za roditelje, zabrana noćnog rada za žene i dr. SŽD učestvuje u organizovanju i radu Crvenog krsta, Društava prijatelje dece i Centra za ekonomiku i unapređenja domaćinstva (Lendvai 1958).

Kako su početkom pedesetih godina prošlog veka aktivistkinje SŽD u Subotici gledale na društveni i porodični položaj žene u Vojvodini saznajemo iz nepotpisanog „Izveštaja o radu među ženama“ posle 1953. godine:

Položaj žene u kući kao i opšte njen položaj u društvu ovde u Vojvodini odredjen je vekovnim nasledjem pravnog shvatanja i običaja koji su važili u našoj Pokrajini. Za razliku od ostalih pokrajina u NRS žene u Vojvodini bile su u mnogo povoljnijem pravnom položaju. I po ranijim Zakonima važećim na našoj teritoriji žena je u glavnom bila izjednačena u pravima kod nasledjivanja, upravljanja imovinom i u porodičnom pravu. Međutim, u društvenom životu bilo je ograničenja za ženu, ona nije mogla da zauzme neke položaje i slično. Buržoasko društvo po svojim Zakonima formiralo je i svoje običaje koji su položaj žene stvarno u mnogome učinili zavisnim i podređenim u odnosu na muškarca. To društvo vaspitavalo je ženu koja nije izgradjivana kao samostalna ličnost nego je učinilo materijalno zavisnom od muškarca. Po običajima toga društva žena je uglavnom nastojala da se udajom obezbedi materijalno. Ovakvo vaspitanje i običaji formirali su žene kojima je ta samostalnost, samostalne ličnosti bila samim tim ograničavana. Naša revolucija u ovo pitanje unosi nov duh. Vaspitava se žena samostalna ličnost – čovek socijalizma. Našim prilikama u Vojvodini ovo je naravno mnogo lakše nego što je to u krajevima gde je žena i pravno i faktički bila ugnjetavana. Položaj žene u kući u glavnom je ravnopravan. Ovde ne možemo tvrditi da nema slučaja da se žena manje više zapostavlja, ali zapostavljanje žene kod nas nije jedna redovna pojava. Žena na salašima svojim radom je saradnik svoga muža. Kod ljudi koji su alkoholičari ovaj poredak je naravno poremećen i naročito u ovakvim porodicama ima slučajeva da muž fizički maltretira ženu. Sada već žena ne trpi ovakva maltretiranja

¹⁹ Klara Buljovčić Lendvai (Bulyovcsics Klára) (Subotica, 1912 – ?, ?), subotička antifašistkinja, zatvorenica Žute kuće, komunistkinja. Članica Sekretarijata Gradskog odbora AFŽ-a Subotica od marta 1947. i njegova predsednica od 1949. i poslanica Narodne skupštine AP Vojvodine prvog saziva (1947–1950) i u sazivu 1953–1958. (Bašaragin 2021: 89–90).

i imamo slučajeva da se obraća sudu radi zaštite svoje ličnosti. U narodu ima poštovanje muškog potomka, ali u našoj Pokrajini ni u kom slušaju ne ide se do te mere da roditelji budu potpuno nesrećni kad im se rodi žensko dete kao što ima toga u drugim delovima naše zemlje. U našoj pokrajini građanski brak je vekovna institucija. Prilikom sklapanja braka u glavnom poštuju se zakonske forme a nema uopšte nazadnih običaja kao što je kupovina, nasilna otmica i slično. Postoji običaj da devojka uskoči – odbegne za mladoženju kojega roditelji bi lo iz kojih razloge ne žele ili pak u slučaju da roditelji mladoženje ne žele devojku za snaju. Međutim, ovo je sve po dogovoru mladih bez povrede lične volje žene. Takozvani divlji brakvi još uvek postoje i to tamo gde se zajednički život ne može pravno srediti zbog toga što je kod jednoga ili oboje još postojeći raniji brak. Naročito kod seljaka postoje još stari običaji i odnosi prema snahi u prođici koji se ogledaju u tome da snaja treba da ih poslušaa, da ih podvori, ali ni ovi običaji ne zadiru ozbiljno u ličnu slobodu žene, kao što je slučaj u nekim drugim krajevima naše zemlje.

(IASu, F: 209.1.II.3, Izvrštaj o radu među ženama, posle 1953).

(Samo)svest o kulturnim specifičnostima prostora, tradicionalne jezičke, verske i nacionalne raznolikosti u odnosu i na ulogu i položaj žene aktivistkinje su isticale kao pozitivnu društvenu tekovinu.

Poslednji izvešta o radu SŽD Subotici koji se čuva u Subotičkom arhivu datira iz 1959. godine. Nastupa period tišine.

2.8 Period tišine

O aktivnostima pojedinačnih žena kao i ženskih organizacija i udruženja u Subotici u decenijama koje slede ne postoje do sada sistematizovani podaci. Tek predstoje obimna naučna istraživanja o doprinosima koje su dale političkom, kulturnom, umetničkom, naučnom životu Grada i zemlje.

2.9 Ženske studije u Subotici: poslednja decenija 20. veka

Tokom tri decenije postojanja, alternativni interdisciplinarni visokoškolski obrazovni program Ženskih studija u regionu, danas se u praksi realizuje kao mreža obrazovnih programa u nekoliko gradova bivše Jugoslavije i Republike Srbije, koju su aktivno gradile predavačice zajedno sa polaznicama u Beogradu, Zagrebu, Novom Sadu i Subotici.

Prof. emerita Svenka Savić u poslednjoj deceniji 20. veka, uz finansijsku podršku Fonda za otvoreno društvo i OXFAM–a osniva nevladine ženske organizacije (NGO) u Vojvodini, među kojima najpre Udruženje „Ženske studije i istraživanja” (ŽSI) u Novom Sadu (1997), a zatim motiviše žene da

osnuju Udruženje „Ženske studije i stvaralaštvo” (ŽSS) u Subotici – Jasminku Dulić sa saradnicama (up. Bašaragin 2023).

Pomenuto Udruženje u Subotici (kasnije Centar za ženske studije (CŽS) radi pet godina (1997–2004) i vodi ga Jasminka Dulić sa saradnicama (Mirjanom Dokmanović i Slavicom Mamužić), sa ciljem da kroz aktivnosti – kakav je edukativni visokoškolski obrazovni program – realizuju i naučna istraživanja: obrazovanje za ženska ljudska prava i unapređenje položaja žena, istraživanja, promocija ženskih ljudskih prava i ženskih studija u javnosti i umrežavanje, osmišljavanje projekata sa ciljem razvoja lokalne zajednice (u saradnji sa drugim organizacijama civilnog društva u Subotici i Vojvodini) (O istoriji ženskih studija u Subotici videti podatke u Bašaragin 2023).

Literatura

- Barać, Stanislava (2015), *Feministička kontrajavnost. Žanr ženskog pokreta u srpskoj periodici 1920–1941*, Institut za književnost i umetnost, Beograd.
- Bašaragin, Margareta (2021), *Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke i afežeovke*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.
- Bašaragin, Margareta (2023), *Prilog istoriji ženskih studija u Vojvodini: ženske studije u Subotici*, Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.
- Božinović, Neda (1996), *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*, Devedeset-četvrta i Žene u crnom, Beograd.
- Ćaković, Savka (1975), „Rad žena u sindikatima i učešće u štrajkovima”, u: Cvetić, Bosa (ur.) (1975), *Žene Srbije u NOB*, Nolit, Beograd, 21–36.
- Elekes, Irén Borbála (2013), „A magyar nő egyenjogúsítása minden téren” – hazai feminizmus a XX. század elején“ [Ravnopravnost mađarskih žena u svim oblastima” – domaći feminizam na početku 20. veka], *A Nőkért Egyesület*, <https://nokert.hu/tue-20130806-1754/1114/505/magyar-no-egyenjogusitasa-minden-teren-hazai-feminizmus-xx-szazad-elejen>. Pristupljeno: 30.12.2024.
- Györe, Zoltán i Attila Pfeiffer (2017), „Osnovne demografske odlike Ugarske prema popisu stanovništva iz 1910. godine”, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, knjiga XLII–2, 89–116.
- Horváth Ágnes, (1995), „Nők és a politika a század első éveiben“ [Žene i politika u prvim godinama veka], Valuch Tibor (szerk.) (1995), *Hatalom és társadalom a XX. századi magyar történelemben* [Moć i društvo u mađarskoj istoriji XX veka], Osiris kiadó.–1956–os Intézet, Budapest, 370–388.
- Dubajić, Milan (1984a), „Subotičanke u revolucionarnom radničkom pokretu 1935–1941. godina”, u: Kecić, Danilo (ur.) (1984), *Žene Vojvodine u ratu i*

- revoluciji: 1941–1945: radovi sa savetovanja održanog 27. i 28. marta 1984. u Novom Sadu*, Institut za istoriju i Proleter, Novi Sad i Bečež, 450–467.
- Dubjaić, Milan (1984b), „Žene Subotice u narodnooslobodilačkoj borbi”, u: Kecić, Danilo (ur.) (1984), *Žene Vojvodine u ratu i revoluciji: 1941–1945: radovi sa savetovanja održanog 27. i 28. marta 1984. u Novom Sadu*, Institut za istoriju i Proleter, Novi Sad i Bečež, 484–508.
- Grlica, Mirko (2009), „Nesavršeni muškarci? Nikako! Skice za studiju o položaju žene u austrougarskoj Subotici“, *Rukovet*, br. 7–8, 1–9.
- Jelić, Dušan (1987), „Kratak pregled istorije subotičkih Jevreja i njihovog doprinosa razvoju grada”, u Kadelburg, Lavoslav (ur.) (1987), *Zbornik 5. Studije, arhivska i memoarska građa o istoriji subotičkih Jevreja*, Jevrejski istorijski muzej, Beograd, 1–184.
- Kecman, Jovanka (1978), *Žene Jugoslavije u radničkom pokretu i ženskim organizacijama 1918–1941*, Narodna knjiga i Institut za savremenu istoriju, Beograd.
- Kolarić, Ana (2017), *Rod, modernost i emancipacija: uredničke politike u časopisima Žena (1911–1914) i The Freewoman (1911–1912)*, Fabrika knjiga, Beograd.
- Kujundžić Ostojić, Suzana (1918), „Žene parlamentarke na Velikoj narodnoj skupštini 1918. godine”, u: Pavlović, Zoran (ur.) (2018), *Žene u parlamentarnom životu Vojvodine 1918–2018*, Pokrajinski zaštitnik građana – ombudsman, Novi Sad, 28–57.
- Mačković, Stevan (2011), „Ulomci za povijest Subotice u 1925. godini”, *Godišnjak za znanstvena istraživanja*, 3, 123–154.
- Miković, Milovan (2003), „Povratak izbrisanog slikara – Gustav Matković 1922. – 1990.“, *Klasje naših ravni*, br. 1–2/2003, 108–109.
- Novak, Ante (1954), *Konačni rezultati popisa stanovništva od 15. marta 1948 godine. Knjiga IX: Stanovništvo po narodnosti*, Savezni zavod za statistiku, Beograd, <https://publikacije.stat.gov.rs/G1948/Pdf/G19484001.pdf>. Pristupljeno: 1.11.224.
- Német, Ferenc (2021), „Az első szabadkai és becskereki feminista” [Prve subotičke i velikobečkerečke feministkinje], *Hét Nap*, god. 76, br. 39, 29.09.2021.
- N. Szegvári, Katalin (1988); „Az antifeminizmus történelmi gyökere a nők felvételének ügye az első világháború előtt” [Istorijski koreni antifeminizma: Pitanje prijema žena pre Prvog svetskog rata.], in: N. Szegvári, Katalin (1988), *Numerus clausus intézkedések az ellenforradalmi Magyarországon* [Numerus clausus mere na kontrarevolucionarnoj Mađarskoj], Akadémiai Kiadó, Budapest, 52–85.

- Pantelić, Ivana (2011), „Neki aspekti položaja žena u Kraljevini Jugoslaviji”, *Knjiženstvo: časopis za studije književnosti, roda i kulture*, br. 1. <http://www.knjizenstvo.rs/sr-lat/casopisi/2011/zenska-knjizevnost-i-kultura/neki-aspekti-polozaja-zena-u-kraljevini-jugoslaviji#gsc.tab=0>. Pristupljeno: 12. 12. 2024.
- Petrović, Kosta (1928), *Subotica i kupalište Palić*, Gradska štamparija Subotica, Subotica.
- Republički zavod za statistiku (RZS) (2023), *Stanovništvo prema nacionalnoj pripadnosti i polu, po opštinama i gradovima*, <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-latn/popisni-podaci-eksel-tabele/>. Pristupljeno: 18.11.2024.
- Savić, Svenka, Bašaragin, Margareta (2020), *Ženske rokovnik: 2004–2020: manifestacija rodne ravnopravnosti u jednom okviru mehanizama za rodnu ravnopravnost* (neobjavljen rukopis).
- Simin, Magda (1984), „Žene Subotice u 1941. godini”, u: Kecić, Danilo (ur.) (1984). *Žene Vojvodine u ratu i revoluciji: 1941–1945: (radovi sa savetovanja održanog 27. i 28. marta 1984. u Novom Sadu*, Institut za istoriju i Proleter, Novi Sad i Bečej, 468–483.
- Simin, Magda (2003), *Bačvanke političke osuđenice u ratu 1941–1945*, Novi Sad, rukopis.
- Spasović, Ivana (2018), „Sedam poslanica na Velikoj narodnoj skupštini u Novom Sadu 25. novembra 1918.”, *Komunikacije, mediji, kultura*, 10(10), 37–52.
- Stojaković, Gordana (2006), „Neke činjenice koje se odnose na Mađarice u borbi za emancipaciju žena u Novom Sada i Vojvodini od sredine 19. veka do sredine 20. veka“, u: Savić, Svenka (ur.), Veronika Mitro (ur.) (2006), *Vajdasági Magyar nők élettörténetei*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad, 231–238.
- Stojaković, Gordana, Isakov, Mirjana (2007), *Ženski pokret u Vojvodini* (izložba), Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
- Stojaković, Gordana (2011), „Prilog za istoriju ženskog pokreta u Vojvodini i Srbiji u 19. i 20. veku“, u: Milojević, Ivana (ur.) i Slobodanka Markov (ur.) (2011), *Uvod u rodne teorije*, Mediterran publishing, Novi Sad, 65–81.
- Stojaković, Gordana (2012), *Rodna perspektiva u novinama Antifašističkog fronta žena (1945–1953)*, Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.
- Svirčev, Žarka (2018), *Avangardistkinje. Ogledi o srpskoj (ženskoj) avangradnoj književnosti*, Institut za književnost i umetnost, Beograd.
- Vojnić–Purčar, Ante (1946), *Oslobođenje Subotice*, Hrvatska riječ, Subotica.
- Zimmermann, Susan (2006a), „GLÜCKLICH, Vilma (1872–1927)“, in: : Haan, de Francisca (ed.), Krassimira Daskalova (ed.), and Anna Loutfi (ed.) (2006), *A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms. Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, CE Press, Budapest, New York, 162–165.

- Zimmermann, Susan (2006b), „GÁRDOS, Mária (Mariska Gárdos, Mrs György Pintér, likely born M. Grünfeld in: Haan, de Francisca (ed.), Krassimira Daskalova (ed.), and Anna Loutfi (ed.) (2006), *A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms. Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, CE Press, Budapest, New York., 148–152.
- Zimmermann, Susan & Borbola Major (2006), „SCHWIMMER, Róza (Bédy-Schwimmer, Bédi-Schwimmer, Rózsa, Rosika) (1877– 1948)“, in: Haan, de Francisca (ed.), Krassimira Daskalova (ed.), and Anna Loutfi (ed.) (2006), *A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms. Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, CE Press, Budapest, New York, 484–490.

Arhivski izvori

IASu F: 176, 57, 58 *Népszava*.

IASu, F: 176, 82.12 Lazar Merković: Učešće žena u radničkom pokretu Subotice (1956/57).

IASu, F: 176, 82.5 Magda Simin: Žene Subotice 1941 (1983).

VAMADIA, „Szervezkednek a szabadkai feminiszták“ [Organizuju se subotičke feministkinje], *Délvidék*, god. 11, br. 233, 12.10.1917, str. 3, <https://www.vamadia.rs/pdf.js/188037>. Pristupljeno: 13.11.2024.

IASu, F: 209.1.II.3. Izvrštaj o radu među ženama (posle 1953).

IASu, F: 209.1.II.3. Lendvai Klara: Izveštaj o radu (1958).

„Dvadesetpetogodišnjica Antifašističkog fronta žena. Svedoci istorije“, *Subotičke novine*, br. 48, 13. decembar 1967, str. 8.

Video-zapisi

Survivors of the Shoah – Visual History Foundation SLATE, date 5th May 1998, Testemony of the Survivor Lili Krmpotic Beck, interviewer Marika Krpež, Novi Sad, Serbia.

3.0 BIOGRAFSKE ODREDNICE ZNAMENITIH SUBOTIČANKI 20. VEKA: FEMINISTKINJE, UMETNICE, MIROVNJAKINJE, DOBROTVORKE

3.1 Opšti podaci

Cilj ovog pilot-rada je da istražimo i publikujemo životne priče i doprinose trinaest (13) znamenitih Subotičanki u višejezičnoj, višekonfesionalnoj i višenacionalnoj sredini Grada tokom 20. veka: feministkinja, umetnica, mirovnjakinja i dobrotvorki u obliku biografskih odrednica i tako ih afirmišemo i učinimo dostupnim subotičkoj i široj javnosti.

U širem kontekstu cilj je bio da ustanovimo dostupnost građe iz različitih izvora (uključujući i digitalizovane) i metodološki aparat za dizajn dugoročnog projekta o znamenitim Subotičankama koje su živjele i delovale tokom 20. veka kao i o istoriji ženskog pokreta u Gradu.

Istraživanje i publikovanje biografskih odrednica znamenitih Subotičanki predstavlja kontinuitet u okviru dugoročnog projekta ŽSI *Znamenite žene Novog Sada* (osmišljen 1998) koji pokreće Gordana Stojaković sa Svenkom Savić sa ciljem da se afirmišu žene koje su živjele i radile tokom 18., 19. i u prvoj polovini 20. veka na tlu Vojvodine. Do danas Stojaković je objavila knjige: *Znamenite žene Novog Sada* (1999, 2001), *Neda: jedna biografija* (2002), *Ester, Eržebet Berček* (2002), zatim mapu *Novi Sad iz ženskog ugla* (2000), *Savka Subotić (1834–1918): Žena koja nije ništa prećutala* (2018) i dr., isto kao i Savić *Vera Šosberger (1927–1972)* (2000), *Erika Marjaš* (2018) i dr. (videti spisak objavljenih knjiga na sajtu ŽSI http://www.zenskestudije.org.rs/02_izdavastvo/knjige.html).

Odabir znamenitih Subotičanki 20. veka obuhvaćenih publikacijom počiva na sledećim **kriterijumima**:

1. O njima su polaznice/i raznih ciklusa Ženskih studija u Subotici pisale svoje zavšne radove ili su predavačice držale predavanja;
2. Rodile su se ili deo života provele u Subotici;
3. Živjele su, stvarale i radile tokom 20. veka;
4. Nepoznate su ili nedovoljno poznate subotičkoj i široj javnosti;
5. Većina su dobitnice društvenih priznanja (nagrade, odlikovanja, priznanja i sl.);
6. Pripadnice su različitih nacionalnih zajednica koje žive u Subotici.

Ukupno je 13 biografskih odrednica koje su polaznice/i izrađivale/i tokom Šestog ciklusa Ženskih studija u Subotici (up. deo 1.2), uz podršku i koautorstvo mentorki (M. Bašaragin i S. Savić):

Tereza Hartman (Sentaš, Mađarska, 1863 – Subotica, 1940), Rozika Švimer (Budimpešta, 1877 – Njujork, SAD, 1948), Lenke Kraus (?, 1884 – Aušvic, 1944), Ilona Filep (Subotica, 1891 – Holivud, 1954), Dr Marcela Jagić (Subotica 1901– Rovinj/Pula, 1990), Katica Nađ (Subotica, 1904 – Ohaj, Kalifornija, SAD, 1973), Ana Bešlić (Bajmok, 1912 – Beograd, 2008), Matija Skenderović (Subotica, 1913 – Novi Sad, 1984), Jelka Asić (Zagreb, 1922 – Zagreb, 1979), Paula Hek (Bezdan, 1925 – Subotica, 2014), Katarina Bačlija (Subotica, 1927 – Subotica, 2009), Marika Pec Galer (Subotica, 1932 – Beograd, 2015), Ildi Ivanji (Petrovgrad, današnji Zrenjanin, 1933 – Beograd, 2021).

Metodologija izrade biografskih odrednica uključuje rodno osetljiv pristup u načinu uobličavanja teksta same odrednice, njenoj kompoziciji i sadržaju. Polazile smo od stanovišta „da je enciklopedija naučno delo uvek rodno, politički, kulturološki, ideološki i jezički određeno, dakle enciklopedijski tekst jeste ideologizovan” (Belić 2018: 1). Posebnu pažnju posvetile smo upotrebi rodno osetljivog jezika, jer je njegova osnovna uloga prevazilaženje diskriminatorske prakse u odnosu na žene i podrazumeva promišljanje o jezičkom izrazu.

Sama odrednica ima 4 osnovna dela (Belić 2018: 127):

1. Naziv odrednice;
2. Podaci za identifikaciju;
3. Tekst odrednice;
4. Bibliografija i literatura.

Uz odrednice nalaze se fotografije ili neki drugi prateći dokument (npr. za likovne umetnice njihove slike i sl.). Odrednice smo poređale hronološki, prema godinama rođenja.

Za prikupljanje i obradu istorijske i arhivske građe i periodike pored fizičkog pristupa u Istorijskom arhivu Subotica koristile smo i sledeće digitalne pretražive datoteke i biblioteke:

Pretraživa digitalna biblioteka Univerzitetske biblioteke u Beogradu:²⁰ <https://pretraziva.cb/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%B0>

Enciklopedija Srpskog narodnog pozorišta (neobjavljena) <https://www.snp.org.rs/enciklopedija/>

Vamadia (nudi časopise, novine i knjige na mađarskom jeziku) <https://www.vamadia.rs/>

Almanah Pozorišnog muzeja Vojvodine <http://almanah.pmv.org.rs/>

Za vreme trajanja metodološke obuke i obrazovnog programa pokrenule smo opšta pitanja u feminizmu, posebno u ženskim i rodnim studijama, o ženskoj istoriji, istoriji žena i ženskog pokreta, a uzimajući primere života

²⁰ Zahvaljujemo se mr Dobrili Martinov na ovoj informaciji.

ovih žena u datom političkom i istorijskom kontekstu, sa stanovišta stanja manjinskih zajednica. Opšti je zaključak i na primeru znamenitih Subotičanki 20. veka da istoriju pišu muškarci. Naime, doprinosi većine žena iz publikacije u potpunosti je nepoznata široj subotičkoj javnosti. Za neke žene znamo iz domaće (koja je uglavnom na mađarskom jeziku) i strane literature (npr. Rozika Švimer), a za neke samo iz strane, jer domaća nije o njoj pisala (npr. Katica Nađ). Takođe su postojeći parcijalni ili nedostadni podaci o njima rasuti u raznorodnim naučnim publikacijama koje nikada fokus do sada nisu imale na doprinosima pojedinačnih žena ili na ženskom pokretu jer za datog/u istraživačicu/a (autorku/a) nisu bili relevantni (npr. o Lenke Kraus).

Budući da smo publikacijom obuhvatile i pozorišne umetnice ovde damo kratak pregled istorije pozorišta u Subotici kako bismo dale kontekst pozorišnog umetničkog života Subotice kao i stvaralaštva i ostvarenja samih umetnica.

Kratak pregled istorije pozorišta u Subotici.²¹Najraniji pisani izvori koji svedoče o postojanju pozorišne umetnosti u Subotici ukazuju da su polaznici Franjevačke gimnazije još sredinom 18. veka imali svoju pozorišnu družinu. Sudeći po repertoaru školske pozorišne trupe, tadašnje su predstave, u skladu sa prirodom institucije iz koje su potekle, uglavnom imale obrazovno–vaspitni karakter (Miković 2020: 5). Istovremeno, Suboticu su posećivali mađarski i nemački pozorišni ansambli, a predstave su, u nedostatku adekvatnog prostora uglavnom održavane u gradskim kafanama. Uvidevši potrebu za prostorom koji bi bio namenjen isključivo izvođenju pozorišnih predstava, predstavnicima gradskih vlasti su 1826. godine predložili da se plesna dvorana Velike gostionice preuredi upravo u ovu svrhu (Miković 2020: 11).

Izgradnja pozorišnog objekta započinje 1853. godine prema projektu arhitekte Janoša Škultetija (Scultéty János) i dovršava se naredne godine (Rakov 1977: 13). Ubrzo, gradske vlasti u dogovoru sa grupom uglednih građana osnivaju Pozorišno društvo, udruženje koje je trebalo da se bavi ovim važnim segmentom kulturnog života grada.

Krajem 19. veka, u periodu između 1875. i 1876. godine, na jednu od vodećih pozicija u subotičkom pozorištu dolazi žena, glumica Lujza Nađ Farkaš koja je bila direktorka ansambla. 1904. godine iznad korinstskih stubova istaknut je naziv *Gradsko pozorište (Városi színház)*. Pozorište opstaje i nastavlja

---

21 Tekst o istoriji pozorišta u Subotici preuzele smo iz završnih radaova Tatjane Kolak Janković *Znamenite žene Subotice: Paula Heck (1925–2014) pozorišna umetnica*, mentorka dr Margareta Bašaragin, Ženske studije i istraživanja, podružnica Subotica, Subotica, 2022; Vite Miković *Znamenite žene Subotice: Marika Pec Galer (Marika Petz Galler) (1932–2015), operna pevačica*, mentorka dr Margareta Bašaragin, Ženske studije i istraživanja, Novi Sad, podružnica Subotica, Subotica, 2024.

sa radom u burnim godinama dva svetska rata, a nakon oslobođenja Subotice, 1945. godine osnivaju se, paralelno, Hrvatsko narodno kazalište i Mađarsko narodno pozorište, koja će se kasnije 1951. spojiti u Narodno pozorište – Népszínház Subotica (Rackov 1977: 18). Od 1958. godine Statutom u Narodnom pozorištu – Népszínház konstituišu se: Drama na srpskohrvatskom i Drama na mađarskom jeziku.

Pozorište je u svom razvoju prošlo kroz različite faze i organizaciona prestrukturiranja – a danas se sastoji od Drame na srpskom i Drame na mađarskom jeziku. U periodu između 1945. i 1995. godine u subotičkom pozorištu premijerno je izvedeno 470 predstava (Miković 2020: 7).

Opera u Subotici. Dvadesetih i tridesetih godina 20. veka na sceni subotičkog pozorišta često je gostovao ansambl beogradskog Srpskog narodnog pozorišta sa brojnim operama i baletima. Na repertoaru su se, između ostalih, našle opere *Toska*, *Madam Baterflaj*, *Travijata*, *Pikova dama* i mnoge druge, a o oduševljenju publike i kritike svedoči lokalna štampa tog vremena (Buljovčić 2008: 36). Međutim, tek po završetku Drugog svetskog rata, nastojanjima dirigenta Subotičke filharmonije Milana Asića, opera je istinski zaživela u subotičkom pozorištu. 1951. godine osnovana je Muzička grana Narodnog pozorišta, koja 1952. godine prerasta u Operu sa baletom (Miković 2020: 78).

U 1953. godini na sceni subotičke opere, premijerno je izvedena prva bunjevačka opera – *Dužijanca* koju je komponovao Josip Andrić, a režirao Vojmil Rabadan, gostujući reditelj iz Zagreba.²² Zaplet opere zasnovan je na odnosu između glavnih likova, bandašice Ruže koju je igrala Marika Pec Galer (up. u ovoj knjizi) i bandaša Blaška, dok sporedni likovi unose scensku radnju i vedre, komične elemente. Andrić se u svom delu izrazito oslanja na tradicionalne muzičke motive sa ciljem da operu što više približi publici kojoj će to biti, kako je sam jednom prilikom napisao, „možda prva shvatljiva opera“ (Miković 2020: 118). Iste godine se na repertoaru subotičke opere našla i *Kavalerija Rustikana* Pijetra Maskanija, a oba dela povezuje srodna tematika – život na selu.

Uprkos popularnosti i prihvaćenosti Muzičke grane, kasnije Opere s baletom, odlukom vlasti, ovaj odsek je ukinut posle svega tri i po sezone i čak 21 premijere. Velika posećenost operskih i baletskih predstava, kao i visoke ocene stručne kritike nisu sprečile nadležne da donesu odluku kojom će opera i balet u Subotici prestati da postoje (Miković 2020: 121).

***

Doprinosi trinaest Subotičanki koje afirmišemo ovom publikacijom mogle bismo sažeti na: aktivizam, feminizam, poštovanje različitosti, solidarnost, mi-

²² *Dužijanca* ima dva čina i intermeco, a radnja je postavljena na jedan bunjevački salaš u toku žetve (prim. aut.).

rovno delovanje i izrazit doprinos umetnosti. To su ujedno i vrednosti za žene (i muškarce) koje želimo da promoviramo sada i u budućnosti našeg društva.

Literatura

Belić, Uglješa (2018), *Rodna dimenzija enciklopedijskog teksta: ideologizacija i interkulturalnost*, Fondacija akademika Bogumila Hrabaka za publikovanje doktorskih disertacija, VANU, Novi Sad.

Buljovčić, Josip (2008), *Subotički kazališni zapisi*, Dora Krupićeva, Zagreb

Miković, Milovan (2020), *Idemo li večeras u kazalište?*, Matica Hrvatska, Subotica.

Rackov, Ivanka (1977), *Iz pozorišnog albuma Subotice*, Osvit, Subotica.

3.2 Pojedinačne odrednice znamenitih Subotičanki

HARTMAN rođ. Šreger Tereza (Hartmann Schröger Teréz), dobrotvorka, subotička industrijalka, (su)vlasnica firme „Hartman i Konen“ d.d (mađ. Hartmann és Conen r.t.) (Sentaš, Mađarska, 1863 – Subotica, 1940).

Rođena je u uglednoj i imućnoj jevrejskoj porodici iz Mađarske, otac Mor Šregera (Mor Schrégér), Jevrejin, trgovac, majka nepoznata; brat Lajoš Šreger (Lajos Schrégér) i sestra Mariška Šreger (Mariska Schrégér).

Porodična firma bavi se trgovinom živine i perja u Sentešu (Szentés) i Segedinu (Szeged). 1885. upoznaje se sa većinskim vlasnikom čuvene subotičke klaonice „Hartman i Konen“ (Hartmann és Conen) d.d., sa kojim njena porodica poslovno saraduje, Rafaelom Hartmanom (Hartmann Raffael), nemačkim Jevrejinom (Linc, Amsterdam, 1846 – Nauheim, Nemačka 1913). Brak sklapaju 1885. i Tereza se seli u Suboticu. Rađa sina Josipa (József Hartmann) (Subotica, 1886 – Australija, 1975). Sa porodicom je živela u kući koja je danas na adresi Petefi Šandora br. 21 u Subotici.

Bila je aktivna u Ženskoj sekciji Jevrejske opštine u Subotici i njena predsednica u periodu neposredno pre i na početku 1. sv. rata, a nakon ostavke (oktobra 1915) ostaje u Upravnom odboru. Jedna je od donatorki izgradnje sinagoge u Subotici kao i protestantske crkve na Paličkom putu (kod zgrade PU Subotica).

Kao dobrotvorka angažuje se u brojnim humanitarnim i prosvetnim udruženjima u Subotici (Crveni krst, narodna kuhinja, briga za bolesne, sirotišta i dr.).

Pokazala se kao izuzetno sposobna preduzetnica, iako je formalno imala samo dva razreda osnovne škole: vešto organizuje poslove i znatno doprinosi uspešnosti firme.²³

Nakom suprugove smrti (1913)²⁴ postaje akcionarka u porodičnoj firmi, a zastupa je sin Jožef. Pored nje se kao akcionari javljaju i njen brat sa decom i sestra.²⁵

Zgrada današnje pošte na Paliću (Horgoški put 80) je nekadašnja Vila Hartman, izgrađena dvadesetih godina 19. veka.

1928. porodica Hartman, Tereza i Josip, dobija plemićku titulu – Rinenburška, ali je Tereza ne prihvata.²⁶

Po izbijanju Drugog svetskog rata počinje urušavanje uspešnog poslovanja da bi po njegovom završetku fabrika bila nacionalizovana, najpre pod imenom „Bačka“ (1946) potom „29. novembar“ (Rešenjem Vlade NR Srbije).²⁷

Sahranjena je u porodičnoj grobnici na Jevrejskom groblju u Subotici.

Polu veka kasnije ostao je zabeležen novinski tekst „Hartmanka i trule daske“ koji Subotičke novine štampaju 1989. Tekst se oslanja na navodna svedočenja Terezenih savremenika, a odiše antisemitizmom i mržnjom prema uspešnim ženama.

Odlično je plaćala samo uzak krug ljudi oko sebe dok je ostala „sitna boranija“ direktno zavisila od njenog raspoloženja. Svakog jutra je sa pletenom košaricom preko ruke obilazila kapije preduzeća pred kojom su radnici čekali ne bi li dobili

23 Dobro poslovanje firme „Hartman i Konen“ d.d. zasnivalo se na veleprodaji odn. bogatoj (jeftinoj) ponudi sirovina, prvenstveno živine i jaja a u kasnijem periodu i svinja, okolnim tržištima, dobroj tehnologiji prerade i konzervisanja (hlađenja), ali isto tako i na razvijenom porodično poslovnoj solidarnosti i saradnji, izgrađenim vezama u inostranstvu, pošto je sva proizvodnja bila namenjena izvozu.

24 Rafael Hartman, utemeljitelj firme, umire 1913. tokom boravka u banji Nojhajm (Bad Neuheim), Švajcarska.

25 U tom periodu za jevrejsku industrijsku elitu bila karakteristična generacijska i porodična povezanost. 1919. od ukupno 5000 deonica Tereza poseduje 2/3 udela a Vilim Konen drži 1/3, dok 1921. od ukupno 2070 deonica Tereza poseduje 2000. Bogatstvo Hartmanovih ogleda se u tome da su imali prvi kola marke „Daimler Benz“ u gradu a 1930. u Londonu kupili „Rollce Royce“. Zahvaljujući dobrom poslovanju porodica Hartman je posedovala nekretnine u: Budimpešti, Londonu, Sentašu, Segedinu, Subotici, Paliću, Parizu u vrednosti nekoliko desetina miliona dinara.

26 Josip Hartman 1928. pokreće postupak za priznavanje titule „visokorodni vitez plemeniti Hartman Josip rinenburški“ (Rynnenburg je grad u provincij Utrecht, Holandija). Molba mu je uvažena, rešenjem Min. unutrašnjih dela Kraljevine SHS br. 26869/1927, te je dobio pravo da uz prezime koristi uz svoje prezime i titulu – rinenburški koju je dobio od holandske države.

27 Josip Hratman odlazi u Izrael 1948, pa zatim u Nemačku. Umire 1975. u Australiji.

kakav–takav posao i birala fizički najizdržljivije. Kod nje bi radili 12 do 15 sati, a uveče ih je parama iz košarice lično isplaćivala. Svako je dobijao onoliko koliko je ona mislila da treba, a ako se neko bunio umesto para dobijao je nekoliko šamara
Subotičke novine, 6. jul 1989., br. 27.

Tatjana Kolak Janković i Margareta Bašaragin

IZVORI:

„A szabadkai öns. és jót. egyesület bálja“ [Bal Udruženja samostalnih zanatlija Subotice za pomoć bolesnima i humanitarne aktivnosti], *Bácskai Hirlap*, god. 2, br. 10, 12.01.1898, str. 1–2.

„A szabadkai Izraelita Nögyelet közgyűlése“ [Skupština Ženske sekcije Jevrejske opštine u Subotici], *Bácskai Hirlap*, god. 10, br. 474, 18.10.1915. str. 3.

„Megható ünnepségek színhelye volt Páter Vazul szubotikai népkonyhája tegnap, Szent József ünnepe alkalmával“ [Jučer je Narodna kuhinja oca Vazula u Subotici bila mesto dirljivih svečanosti povodom proslave Svetog Josifa], *Reggeli Újság*, god. 12, br. 66, 20.03.1931, str. 6.

„Hírek“ [Vesti], *Reggeli Újság*, god. 11, br. 240, 14.10.1930, str. 7.

Jovanov, Zlatko, (1989), „Hartmanka i trule daske“, *Subotičke novine*, br. 27, 6.07.1989.

Molnar, Ildiko (Molnár Ildikó) (2018), „Elfeledett vajdaságiak. (Meg)menekülés a koncentrációs táborból“ (Zaboravljeni Vajvođani. Begstvo iz koncentracionog logora), *Családi Kör*, god. 29, br. 48, 29.11.2018, str. 8.

Literatura.: Bašaragin, Margareta (2020), *Znamenite Jevrejke Subotice*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad; Bašaragin, Margareta (2022), „Znamenite subotičke Jevrejke“, u: Bašaragin, Margareta (ur.) (2022), *Ženske studije u Subotici*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad, 30–31; Bašaragin, Margareta (2023), „Znamenite Jevrejke Subotice – kultura sećanja“, u: Bašaragin, Margareta (ur.) (2022), *Ženske studije 2023. u Subotici: oktobar – decembar 2023*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad; Mačković, Stevan (2004), *Industrija i industrijalci Subotice (1914–1941)*, Istrijski arhiv Subotica, Subotica; Mačković, Stevan (2020), „Hartmann Tereza i Subotica u njeno doba“, *Suistorija*, <https://suistorijablog.wordpress.com/hartmann-tereza-i-subotica-u-njeno-doba/>. Pristupljeno: 11.10.2020. Mrkić, Dejan (2020), „Mitovi i istina o Hartmanki“, *Grad Subotica*, <https://gradsubotica.co.rs/mitovi-i-istina-o>. Pristupljeno: 20.07.2022.

Mačković, Stevan (2016). „Hartmann Te-
reza i Subotica u njeno doba”

Izvor: Suistorija, <https://suistorijablog.wordpress.com/hartmann-tereza-i-subotica-u-njeno-doba/>, 12.11.2024.

Sinagoga

Izvor: dokumentacija ŽSI

ŠVIMER, Rozika Roza (Schwimmer Róza, Bédy–Schwimmer, Bédi–Schwimmer, Rózsa, Rosika), feministkinja, prva državna službenica u Subotici, novinarka, mirovnjakinja (Budimpešta, 1877 – Njujork, SAD, 1948)

Potiče iz jevrejske porodice srednje više klase, otac Maks Švimer (Max Schwimmer), trgovac i majka Berta Kačer (Bertha Katscher); brat Bela (Béla) (1878–?) i sestra Franciska (1880–1955).

Odrasta u Temišvaru i Subotici. Uči francuski i nemački jezik, dobija i muzičko obrazovanje. 1899. završava večernju trgovačku školu u Temišvaru. Posle očevo bankrotstva cela porodica se seli u Budimpeštu 1897. 1904. se prvi put nazvala Bedi–Švimer (Bédy–Schwimmer) a formalni brak sa novinarom Bela Bedijem (Béla Bédyjem) traje do 1911/13.

Od sredine 1890–ih samostalno se izdržava, radi kao kancelarijska službenica u Temišvaru i Subotici, a kasnije i u Budimpešti. Izdržava se pisanjem, javnim nastupima; radi kao novinarka i urednica u zemlji i inostranstvu.

Početak 20. veka Roza je ključna figura u mađarskom ženskom pokretu, proširujući i preoblikujući ga politički i organizaciono. Najpre 1897. postaje članica novoosnovanog Nacionalnog udruženja službenica (mađ. Nótisztviselők Országos Egyesülete), 1899. potpredsednica, a 1900/01–1908. predsednica, kasnije članica Upravnog odbora. Između 1902. i 1903. blisko saraduje sa socijaldemokratkinjama na osnivanju Nacionalnog udruženja radnica Mađarske (mađ. Magyarországi Munkásnők Országos Egyesülete) i od 1904. njegova je prva predsednica.

Saraduje i sa predstavnicama međunarodnog ženskog pokreta (posebno holandskom feministkinjom Aletom Džejkobs, Aletta Jacobs), sa Međunarodnim savezom žena (eng. International Council of Women, ICW) i novonastajućom Internacionalnom alijansom za žensko pravo glasa (eng. International Woman Suffrage Alliance, IWSA).

Tokom 1903–1904. radi na osnivanju onoga što će postati Savez ženskih udruženja Mađarske (mađ. Magyarországi Noegyesületek Szövetsége). 1904. sa Vilom Gliklih,²⁸ učestvuje na sastancima ICW i IWSA u Berlinu. Na osnivačkom kongresu IWSA dobija status delegatkinje bez punog prava glasa. Nakon toga, Roza i Vilma iniciraju osnivanje Feminističkog udruženja Ugarske (mađ. Feministák Egyesülete, FE). U 1905. nova organizacija odlučuje, uprkos snažnom unutrašnjem otporu, da eksplicitno uključi pravo glasa žena u program i aktivnosti. Roza postaje šefica novoosnovanog Političkog komiteta i ostaje u toj ulozi do kraja 1. sv. rata. U aprilu 1905. FE pristupa IWSA, a članstvo je formalno potvrđeno 1906.

.....
28 Up. fusnotu br. 13 o Vilmi Gliklih.

Igra odlučujuću ulogu u organizaciji Sedmog međunarodnog kongresa IWSA u Budimpešti (1913), prvi put u zemlji koja nije locirana u severozapadnoj Evropi. Tada je izabrana za drugu korespondentnu službenicu IWSA. Održavanje kongresa pratila je ženska štampa i u Novom Sadu, posebno časopis *Žena*, koji je uređivala Milica Tomić. Ovaj časopis je objavio pisma Roze Švimer, kojima poziva aktivistkinje iz Vojvodine da se priključe. Tokom trajanja pomenutog kongresa organizuje izlet sa učesnicama (ukupno 50) na Palić i Suboticu, o čemu izveštava Ilona Filep novinskim člankom objavljenom u *Báčskom listu* (Bácskai Hírlap) pod naslovom „Feministkinje u Subotici“ (A feministaák Szabadkán) (up. odrednicu o Iloni Filep u ovoj knjizi).

Roza drži javna predavanja i u Vojvodini (Somboru) o društvenom položaju žena (febr. 1907). Sarađuje i sa Novosađankama Savkom Subotić i Katarinom Milovuk. Kao politička i profesionalna spisateljica piše na nemačkom i mađarskom jeziku. 1907. pokreće časopis *A Nő és a Társadalom* (Žena i društvo), od 1914. pod nazivom *A Nő* (Žena) i uređuje ga. Autorka je niza studija u kojima analizira ključna feministička pitanja: materinstvo i zaštitu dece, seksualnost, reformu domaćinstva, obrazovanje i pravo glasa. Objavljuje u Mađarskoj i u stranim časopisima poput bečkog *Neues Frauenleben* (Novi život žena). Početkom 1914. seli se u London, gde ubrzo preuzima poziciju sekretarke za štampu IWSA. Rat je predstavljao prelomnu tačku u njenoj biografiji i karijeri u međunarodnom ženskom pokretu jer se posvećuje mirovnom delovanju žena. U septembru 1914. odlazi u SAD. Zajedno sa britanskom sufražetkinjom Emelin Petik–Lorens (Emelin Pethik–Lorens) obilazi SAD držeći predavanja o pacifizmu i pravu glasa, i kratko radi za Žensku partiju za mir (eng. Women's Peace Party) (početkom 1915). U aprilu 1915. učestvuje na čuvenom Međunarodnom kongresu žena u Hagu, koji je imao za cilj da unapredi mir; postaje potpredsednica Međunarodnog komiteta žena za trajni mir (eng. Women's International League for Peace and Freedom), koji je tada formiran i kasnije se razvio u Međunarodnu ligu žena za mir i slobodu (eng. Women's International League for Peace and Freedom).

Nakon I sv. rata kratko je imenovana za predstavnicu prve demokratske mađarske vlade u Švajcarskoj (nov. 1918 – jan. 1919). Politički napadi na nju i njenu vladu su se u velikoj meri fokusirali na činjenicu da je Švimer bila žena. Po uspostavljanja Hortijevskog režima u Mađarskoj, koji ju je smatrao „politički nepouzdanom“ osobom, Švimer se sklonila u Beč, a zatim je tražila azil u SAD 1921. Tu je izložena negativnoj kampanji i optužbama da je nemačka špijunka, komunistkinja, učesnica međunarodne jevrejske zavere. Sledi pravna borba za državljanstvo SAD: 1929. Vrhovni sud odbija njen zahtev za državljanstvom jer ne želi da potvrdi, kao što je zakletva zahtevala, da će nositi oružje u odbrani zemlje.

Tokom 30–ih godina prošlog veka u saradnji sa Edit Viner (Edith Wynner), britanskom sufražetkinjom, i Lolom Maverik Loid (Lola Maverick Lloyd), feministkinjom, mirovnjakinjom i ličnom sekretaricom, biografinjom, pokreće kampanju za Svetsku vladu i Svetsko građanstvo (World Government and World Citizenship).

1948. brojni evropski parlamentaraci je nominuju za Nobelovu nagradu za mir. Preminula je u periodu između nominacije i donošenja odluke, i nagrada te godine nije dodeljena.

Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad u okviru svoje izdavačke delatnosti ima ediciju „Rozika Švimer“.

Sanela Simeunović i Margareta Bašaragin

BIBL.:

Ehe-Ideale und Ideal-Ehen: Aeusserungen moderner Frauen [Bračni ideali i idealni brakovi: Izjave modernih žena], Continent, Berlin, 1905;

Ohne Frauen kein allgemeines Wahlrecht [Bez žena nema opšteg prava glasa], Druck von W. & S. Loewenthal, Berlin, 1908;

Staatlicher Kinderschutz in Ungarn [Državna zaštita dece u Mađarskoj], Felix Dietrich, Leipzig, 1909;

urednica knjige *Vélemények a nők választójogáról* [Mišljenja o pravu glasa za žene], Feministák Egyesülete, Budapest, 1906;

urednica zbirke *A magyar nőmozgalom régi dokumentumai*, [Stari dokumenti mađarskog ženskog pokreta], *Az Igazság Könyvtára* [Biblioteka Istine], Bittermann Nyomda, Zombor, 1907;

prevod knjige Šarlotte Perkins Gilman (Charlotte Perkins Gilman) *Žene i ekonomija. Studija o ekonomskom odnosu između muškaraca i žena* (Women and Economics. A Study of the Economic Relation Between Men and Women) (Boston, 1898) na mađarski.

“Women Pioneers of a New International Order” [Žene pionirke Novog internacionalnog poretka], *B'nai B'rith News*, San Francisco, California, 1924, april, 231–233.

IZVORI:

Kaich, Katalin (1979), *Szabad líceumok Bácskában és Bánátban*, Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék.

Fülöp, Ilona (1913), „A feministák Szabadkán” [Feministkinje u Subotici], *Bácskai Hírlap*, god. 17, br. 145, 26.06.1913, str. 1–2.

Savka Subotić „Žena na istoku i zapadu“ Naučni klub, 30.11.1911., Beč Ženski svet, Novi Sad, 1912, br.1, str.7.

“Rosika Schwimmer”, The New York Public Library Digital Collections, <https://digitalcollections.nypl.org/search/index?utf8=%E2%9C%93&keywords=rosika+schwimmer>

Rozika Švimer (1913), „Međunarodni kongres za žensko biračko pravo“, *Žena*, god. 3, br. 4, 1.04.1913, str. 24–243.

LIT.:

Bašaragin, Margareta (2024a), „Doprinos Rozike Schwimmer (1877—1948) ženskom pokretu“, predvanje na Ženskim studijama u Subotici, Savremena galerija Subotica, 22.06.2024; Bašaragin Margareta (2024b), „Doprinos Rozike Schwimmer (1877—1948) ženskom pokretu“, 17. Subotički arhivarski dan „Vidljivost žena u arhivskoj građi“, 27.09.2024, Istorijski arhiv Subotica, Subotica; Fedeles–Czeferner, Dóra (2024), “Rosika Scwimmer The Grievances of Feminism under the Proletarian Dictatorship” (translated by Beáta Sándor), in: Lóránd, Zsófia (ed.), Adela Hincú (ed.), Jovana Mihajlović Trbovc (ed.), Katarzyna Stańczak–Wiślicz (ed.) (2024), *Texts and contexts from the history of feminism and women's rights: East Central Europe, second half of the twentieth century*. Central European University Press. Central European University Press, Budapest, Vienna, New York, 42–51; Stojaković, Gordana (2006), „Neke činjenice koje se odnose na Mađarice u borbi za emancipaciju žena u Novom Sada i Vojvodini od sredine 19. veka do sredine 20. veka“, u: Savić, Svenka, Veronika Mitro (ur.) (2006), *Vajdasági Magyar nők élettörténetei*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad, 231–238; Stojaković, Gordana i Snežana Bogdanović (2011), „Women's World (1886–1914): Serbian Women's Laboratory as an Entrance into the Public Sphere“, *Serbian Studies: Journal of the North American Society for Serbian Studies*, Vol. 25, No. 1, 21–58; Stojaković, Gordana i Mirjana Isakov (2007), *Ženski pokret u Vojvodini* (izložba), Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad; Zimmermann, Susan & Borbola Major (2006), „SCHWIMMER, Róza (Bédy–Schwimmer, Bédi–Schwimmer, Rózsa, Rosika) (1877–1948)“, in: Haan, de Francisca (ed.), Krassimira Daskalova (ed.), and Anna Loutfi (ed.) (2006), *A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms. Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, CE Press, Budapest, New York, 484–490.

Rozika Švimer

Izvor: The New York Public Library, Digital Collections <https://digitalcollections.nypl.org/items/88769343-7928-3284-e040-e00a18065562>

Rozika Švimer (1913), „Međunarodni kongres za žensko biračko pravo“,

Сјајни успеси тих конгреса за женско бирачко право и неуморни рад мађарског женског одбора око припреме за овај седми конгрес, дају гаранције, да ће и конгрес у Будимпешти благотворно делати и да ће видети остварене и код нас идеје тог женског покрета, који се бори за женско право гласа.

Као што су се и на прошлим конгресима знамените женскиње, као што је Селма Лагерлеф, и друго одлично женскиње и мушкиње из свију кругова у великом броју на окупу били, тако ће и на VII. конгресу у Будимпешту зацело доћи све одабране личности из социјалног и културног друштва нашега доба. Не само чланице из места удружења светског женског савеза из Аустрије, Белгије, Бугарске, Канаде, Данске, Немачке, Финске, Француске, Енглеске, Исланда, Италије, Низоземске, Норвешке, Аустралије, Португалије, Русије, Шведске, Швајцарске, Србије, Угарске, Јужне Африке, Босне и Херцеговине, Сједињених Држава Северне Америке, него и друге земље, нарочито Кина, Индија, Перзија биће заступљене на овом VII. конгресу.

На том конгресу биће из Колорета госпођа, која је тамо министар просвете, биће женскиње, које су посланици у парламенту, градски саветници, градски начелници, женскиње и мушкиње, чија су имена знаменита у књижевности и уметности, доћи ће и личности, које раде на антиалкохолизму, те чланови лиге за мир, као и они, који раде на реформама у педагогији, на остварењу дечијих склоништа, радничких установа и оних, који се заузимају против трговине са белим робљем. Реформерке у домазлуку и за школу за негу у болести. Представници рада на свима тима пољима сакупиће се да даду доказа, да и напредак свију тих установа зависи од остварења женског бирачког права.

Значај тога конгреса признало је и друштво целе Угарске; сва духовна елита културног света узеће удела у покрету женскиња за бирачко право.

Програм рада конгреса, а и разоноде за време трајања конгреса врло је богат у интересантним и

KRAUS, Lenka (Krausz Lenke), feministkinja, dobrotvorka, mirovnjakinja i prva žena direktorka banke u Subotici (?, 1884 – Aušvic, 1944).

Suprug dr Gustav Reves (Révész Gusztáv) (Jevrejin, činovnik, ?, 1881 – Aušvic, 1944).

Učestvuje u radu Ženske sekcije Jevrejske opštine u Subotici; tako je oktobra 1915. birana za zamenicu članica Upravnog odbora.

Bavi se humanitirnim aktivnostima i direktorka je Subotičkog društva kase uzajamne pomoći (mađ. Szabadkai Önszegélyező Szövetkezet). Članica je i Ureda za socijalnu zaštitu Mađarskog nacionalnog saveta (mađ. Magyar Nemzeti Tanács népjóléti bizottsága) u Subotici.

U drugoj deceniji 20. v. priključuje se ženskom pokretu i saraduje sa ugarskim feministkinjama Vilmom Gliklih²⁹ (Vilma Glücklich) i Adelom Špadi (Spády Adél) na čiju inicijativu osniva i rukovodi Subotičko feminističko udruženje (nem. Szabadkai Feminista Egyesület), 1917. (up. deo 2.1). Bilo je veoma aktivno tokom Prvog svetskog rata, posebno se zalagalo za pravo glasa žena. Lenke drži predavanja na subotičkom Slobodnom liceju u kojima se osvrće na položaj i ulogu žena u društvu, ali i zagovara aktivnu ulogu žena u uspostavljanju i očuvanju mira.

Radi kao privatna nameštenica od 1909. u Centralnoj banci kao zadruzi u Subotici, a po zanimanju je najverovatnije bila doktorka prava. Funkciju direktorke iste banke sigurno je da ima već 1928. i obavlja je sve do 1944.

Zajedno sa suprugom deportovana je za Aušvic, logor smrti, gde je i pogubljena 1944.

Tatjana Kolak Janković i Margareta Bašargin

Lenke Kraus

Izvor: Tolnai Világlapja, 1913, prema Nemet 2021.

IZVORI:

„A szabadkai Izraelita Nőgyűlésé“ [Skupština Ženske sekcije Jevrejske opštine u Subotici], *Bácskai Hírlap*, god. 10, br. 474, 18.10.1915. str. 3.

„Szervezkednek a szabadkai feminiszták“ [Organizuju se subotičke feministkinje], *Délvidék*, god. 11, br. 233, 12.10.1917, str. 3.

29 Usporedi fusnotu br. 13 o Vilmi Gliklih.

„Hírek“, *Bácskai Hirlap*, god. 22, br. 28, 2.02.1918. str. 3.

„Elhaisztották a feminisztákat” [Odložen susret feministkinja], *Bácskai Hirlap*, god. 22, br. 263, 24.11.1918. str. 3.

Krausz Lenke: „A háború és a nő” [Rat i žena] *Bácskai Hirlap*, god. 20, br. 569, 12.12.1916, str. 2–3.

A Nemszeti Tanács népjóléti bizottsága [Socijalni komitet Nacionalnog saveta], *Bácskai Hirlap*, god. 22, br. 249, 5.11.1918. str. 3.

„Asszany–testvéreim” [Moje sestre], *Bácskai Hirlap*, god. 22, br. 254, 10.11.1918. str. 10.

„Megkezdődött a hadifogoly segélyakció” [Počela je akcija pomoći ratnim zarobljenicima], *Bácskai Hirlap*, god. 24, br. 112, 5.11.1918. str. 2.

LIT.: Bašaragin, Margareta, (2020), *Znamenite Jevrejke Subotice*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad; Bašaragin, Margareta (2022), „Znamenite subotičke Jevrejke“, u: Bašaragin, Margareta (ur.) (2022), *Ženske studije u Subotici*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad, 30–31; Bašaragin, Margareta (2023), „Znamenite Jevrejke Subotice – kultura sećanja“, u: Bašaragin, Margareta (ur.) (2022), *Ženske studije 2023. u Subotici: oktobar – decembar 2023*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad; Német, Ferenc (2021), „Az első szabadkai és becskereki feminiszták” [Prve subotičke i velikobečkerečke feministkinje], *Hét Nap*, god. 76, br. 39, 29.09.2021; Mačković, Stevan (2004), *Industrija i industrijalci Subotice (1914–1941)*, Istrojiski arhiv Subotica, Subotica; Todorović, Vladimir i dr. (2019), *Deportacija bačkih Jevreja 1944.godine*, Arhiv Vojvodine i Udruženje Danubius, Novi Sad.

[...] keresztülvitt szociális irányi és a félénk tanácsalanságban utat futató radikális intézkedésein kívül elvitázha-tatílanul nagy érdemük van a – nőiknek. Ezt a jövő objektív történetírója teljes mértékben fogja igazolni. Mert – megállapítja Krausz Lenke – aránylag kis számban vannak náhniik olyan üres lelkű nők, a kiknek ezeben a rettenetes időkbén az okozza a legnagyobb gondot, hogy „szoknyájuk milyen hosszúságig mehet a – rövidségben“. Ezek nem képviselik a nőt. A szó nemes értelmében vett nő ma visszafajtott lélegzettel szenvednek és – dolgoznak.

[...] Osim sprovedenih socijalnih smernica i radikalnih mera koje su uplašenom i nesigurnom društvu pokazale pravac, neosporno je da zasluga pripada i – ženama. Ovo će u potpunosti potvrditi u budućnosti objektivni istoričari. Jer – primećuje Krausz Lenke – među nama je relativno mali broj žena praznog duha, kojima je u ovim strašnim vremenima najveća briga bila „koliko kratka može da bude njihova – suknja“. Te žene ne predstavljaju ženski rod. Prava žena, u plemenitom smislu te reči, danas pati zadržavajući dah i – radi.

Krausz Lenke: „A háború és a nő” [Rat i žena] *Bácskai Hirlap*, god. 20, br. 569, 12.12.1916, str. 2–3.

FILEP, Ilona (Fülöp Ilona), prva subotička profesionalna novinarka, novelistkinja, filmska scenaristkinja (Subotica, 1891 – Holivud, 1954).

Ilona je rođena u današnjoj ulici Vuka Karadžića u Subotici; otac Karolj Filep (Fülöp Károly), željezničar, majka Jozefe (rođ. Velinski), domaćica i pevačica u crkvenom horu.

Radi kao službenica Mađarske osnovne kreditne banke (mađ. Magyar Általános Hitelbank) u Subotici. Bila je prva subotička profesionalna novinarka na mađarskom jeziku i piše za lokalne listove *Bácskai Hírlap* (Bački vesnik, 18 tekstova) i *Bácsmegyei Napló* (Dnevnik Bačke županije, 3 teksta).

Podržava Ženski pokret rad FE, te izveštava o poseti delegacije sa Svetske konferencije feministkinja iz Budimpešte Paliću i Subotici (1913). U novela, novinskim feljtonima i scenarijama tematizuje nesrećnu sudbinu i neravnopravni položaj žene te bunt protiv toga. Piše knjigu novela *Kacag a sátán* (Satana se smeje, Subotica, 1913).

Nekoliko meseci pred 1. sv. rat (1914), seli se u Njujork, SAD kod brata. Tamo sklapa brak sa cinkografom Nikolausom Marejem (Nicolaus Murray) (1915). Majka, otac i brat vojnik umiru 1919.

Prvih jedanaest godina u Njujorku radi kao novinarka u tamošnjim listovima na mađarskom jeziku: *The Magyar Bányászlap* (Mađarski rudarski list), *Az Amerikai Magyar Népszava* (Američki mađarski narodni glas), *Berkó Képes Újságja* (Berkov ilustrovani časopis) i saradnica je za *Szabadság* (Slobodu) i njujorški *Képes Világ* (Ilustrovani svetski svetski list). Neko vreme vodi Američko mađarsko pozorište (mađ. Amerikai Magyar Színtársulat), a piše i dramski tekst. U početku postiže uspeh i u književnosti: njeni autobiografski romani na engleskom jeziku *The Child of Storm* (Dete oluje, 1918) i *American Village* (Američko selo, 1919) dobro prihvata kritika i publika.

U Holivud se seli 1926. i najpre se zapošljava kao sekretarica zvezde nemog filma Marije Korde (Korda Mária) (1898–1976), mađarskog porekla, potom kao asistentkinja glumca Mihaela Kurtiza (Kertésza Mihály, Michael Curtis) (1886–1962). Prema njenom scenariju snimljen je film *Prolećni pljusak* (Tavaszi zápor, režija Pál Fejös, 1932), u francusko – mađarskoj koprodukciji, koji je svetsku slavu doživeo pod naslovom *Marie*. U isto vreme, objavljuje svoju jedinu zbirku pesama *Tulipános láda* (Sanduk sa tulipanima, 1933). Kanije nijedan od njenih filmskih scenarija nije otkupljen. Ostaje da radi kao pomoćnica režije, sekretarica i zapisničarka.

Posle II sv. rata, u jednoj prepisci sa subotičkim novinarom Josom Šokčićem navodi da ima tehnički posao u filmskoj industriji, ali da nije zanemarila pisanje. Svoje novele napisane tokom života u Subotici karakteriše kao „proza divljeg mladalačkog doba”:

Greje mi srce saznanje da me se još sećaju ljudi iz tog mirnog, tihog sveta, u kojem sam bila grozničavo i divlje mlada. Ali u međuvremenu svet je postao grozničav i divalj – a ja sam možda zato postala tiha, mirna – i srećna.

Pismo iz 1953. (Korponaić 2009: 20).

Ilona Filep umire u Holivudu godinu dana kasnije.

Dejan Mrkić

BIBL.:

knjiga novela *Kacag a sátán* (Satana se smeje), Štamparija Fišer i Krau, Subotica 1913; scenarij za film *Marie* (Tavaszi zápor, Prolečni pljusak), režija Pál Fejös, 1932; zbirka pesama *Tulipános láda* (Sanduk sa tulipanima, 1933); *Nászút* (Svadbena putovanja), *Bácsmegyei Napló*, 28. V 1911, br. 125, 1; Feljton *Epizódok a repülő napokról* (Epizode o letaćkim danima), *Bácskai Hírlap*, 16. V 1913, br. 111, 2.

IZVORI:

IASu, F: 208. Zbirka duplikata crkvenih matičnih knjiga grada Subotice; Fülöp Ilona (1913), „A feministák Szabadkán” [Feministkinje u Subotici], *Bácskai Hírlap*, god. 17, br. 145, str.1–2.
„Fülöp Ilonka szuboticáról elindult újságíró amerikai karrierje” [Američka karijera Ilone Filep, novinarkje iz Subotice?], *Hírlap*, 10. februar 1929, str. 9.

LIT: Kalapis, Zoltán (1999), „Életrajzi kalauz (tanulmány)” [Biografski vodič (studija)], *Híd*, god. 88, br. 12, dec. 1999, 879; Korponaić, Katarina (2009), „Hollywoodska novinarka“, *Rukovet* br. 7–8, 20; Mrkić, Dejan (2023), *Četiri Subotičanke iz sveta sedme umetnosti*, završni rad, mentorka dr Margareta Bašaragin, Ženske studije i istraživanja, Novi Sad, podružnica Subotica; Vukov, Petar (2000), „Od Subotice do Holivuda i zaborava“, *Ex Pannonia*, br. 3–4, 58; Vukov, Petar, (2003), „O Iloni Filep – subotičkoj mađarskoj spisateljki s početka dvadesetog veka“, *Rukovet*, br. 1–2–3, 32.

Danas je u Subotici bila u poseti pedesetočlana delegacija sa Svetske konferencije feministkinja iz Budimpešte. Posle podne u četiri sata stigle su na Palić poznate i veoma interesantne žene gde su ih dočekale Palićanke dr Birkássné Szuchich Adrienne, Emánuel Győzőné i Polyákovics Mária. Na željezničkoj stanici feministkinje je pozdravio dr Günther József na engleskom jeziku, a otpozdravila je Annie Cobden, Londonka, ćerka poznatog sociologa.

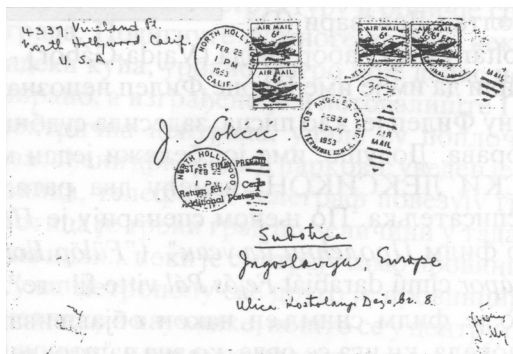
Posle užine skoro svaka je zapalila tanku cigaru. Svako želi da se upozna sa Bédy Schwimmer Rószá, koja je živela u Subotici i bila ovde prva žena službenica. I ona je ljubazna prema svima i priča o Subotici sa zainteresovanima.

Fülöp Ilona (1913), „A feministák Szabadkán” [Feministkinje u Subotici], *Bácskai Hírlap*, god. 17, br. 145, str.1–2 (prevod sa mađarskog Katalin Miletić).

Ilona Filep
Izvor: (Vukov 2000: 66)

Slobodna povelica: Filep, Lajla' aka
24) koji nije, arsi, na bespil, ml.,
kaj papir, ali, f'atol, ali, koji, a, avim,
pamat, bevaljam - p'imen, v'ost, ali,
ovaj, ali, koji, disalbed, en, a, k'os, u, mal,
D'han, f'itop, k'arv, v'asat, v'oll, id'evayon,
Veljinsky, D'hefa, v'asri, p'osuro, a, man,
T'icija, t'amp, l'ok, s'ekham, dan,
Amerik'ka, 1914, maj, u, dan, f'it'om, ki, k'ov,
1918, o'cin, h'aj, t'ov, k'it, m'udro, f'it'it, - h'o,
f'om, 1919, k'ov, m'ed'k'at, v'it'om, i, k'admo,
o'cin, - o' k'it, al'at, m'it'ad'is'ma,
1921, k'ov, p'enden, m'it'je, l'at'og'at'ov, p'it'o,
v'as'm'od'aj, - a, t'emel'it'aj,
I't' id'evayon, o'ta, m'aj, p'ar, l'ap, p'ac'h, d'ol'og'om,
j'el'endaj, H'olly, v'ood, i'let, - p'a, f'it, m'aj, p'a,
d'ev, v'om, t'ek'nikaj, al'ic'm, D'ic, i, m'aj, p'ar,
p'ost, v'aj'it'at, p'ro, ad'ev, f'at,
F'it' m'el'it'aj, d'ic, h'ic'm, k'ov, m'it, s'ul'it'ovet,
p'om, al'it'aj, a, b'ic'i, c'os'ed'ic, v'it'it'ov, am'it'ov,
k'it, l'og'aj, v'ad, v'it'at, v'it'om, D'ic, k'ov, d'ev,
v'it'it'aj, k'it, d'ic, i, v'it, - p't'ak'aj, s'at,
k'it, k'ov, i, c'os'ed'ic, b'ic'i, - i, v'it'it'ov,
K'os'm'm, m'it'el'it'aj, al'it, p'om, g'ov'it',
Filep Ilona
H'olly, v'ood, California,
1953, f'eb'ru'ar,

Pismo Ilone Filep Josi
Šokčiću 1952.
Izvor: Korponaić 2009: 20-21.

Prim. dr JAGIĆ, Marcela prva obrazovana rentgenološkinja u Jugoslaviji, osnivačica Odeljenja za rentgenologiju u Opštoj bolnici u Subotici, feminis-
tkinja (Subotica 1901– Rovinj/Pula, 1990).

Otac Bela, zemljoposednik, majka Marija, rođ. Mamužić.

Osnovnu i srednju školu završava u Subotici. Studira medicinu u Gracu (Austrija) (od 1925). Vraća se u rodni grad i od 1928. stražira u Gradskoj javnoj bolnici, a potom i u Opštoj bolnici u Splitu. Kao lekarka opšte medicine radi u ambulantama Doma narodnog zdravlja u Subotici. Specijalizaciju iz rentgenologije završava u Gradskoj bolnici u Drezdenu (Nemačka), u Zavodu za lečenje bolesnika sa tuberkulozom kostiju u Nordeneju (Nemačka), u Opštoj bolnici u Beču, kao i u Opštoj državnoj Bolnici u Beogradu. Stručni ispit daje u Beogradu, a specijalistički polaže na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Beču (1934).

Nastavnica iz higijene bila je školske 1933/34. u Državnoj muškoj gimnaziji u Subotici. Posle položenog stručnog ispita drži privatnu ordinaciju za rentgenologiju u Subotici (u porodičnoj kući, na adresi Harambašićeva 10) do 1947, ali radi i u ambulanti Direkcije državnih železnica u Subotici.

Sa Katom Poljaković 1935. osniva Omladinsku sekciju Ženskog pokreta u Subotici i zalaže se za pravo glasa žena i pravo kandidovanja žena na izborima i obavljanja svih službi u javnom životu (up. deo 2.4).

Bila je prva lekarka, žena sa medicinskim fakultetom, zaposlena u subotičkoj bolnici. Njenim upornim zalaganjem izgrađen je 1957/58. novi savremeni paviljon u kojem je pored rentgenodijagnostike predviđena i radioterapija. Odeljenje je bilo opremljeno novim i modernim uređajima a dr Jagić je njegova načelnica. Svoje znanje i rad usmerila je ka osnivanju Odeljenja za onkologiju. Najpre je 1960. osnovan Dispanzer za onkologiju, a 1964/65. i Odeljenje za onkologiju u subotičkoj bolnici. Bila je aktivna članica podružnice Srpskog lekarskog društva u Subotici. 1964. joj je dodeljeno zvanje „primarius“.

Nakon penzionisanja (1965) odlazi u Nemačku (Bottrop) gde radi na institutima za radiologiju. Definitivno se povlači 1975. i ostatak života provodi u Rovinju, na istarskom primorju, gde i umire 1990. Sahranjena je u Subotici.

Nagrade i priznanja

Oktobarska nagrada Opštine Subotica „postignute uspehe i naročite zasluge“ na polju rentgenologije i rentgenološke službe u Subotici (1964);

Priznanje za zalaganje pri osnivanju Sekcije za radiologiju Vojvodine i za rad radiološke službe u pokrajini (1965);

Diploma Podružnice Srpskog lekarskog društva u Subotici povodom 20-godišnjice rada (1965).

Dejan Mrkić

BIBL.:

Jagić Marcela (1939), „Radioskopija želuca i njegove sluznice za praktičnog lekara”, *Srpski arhiv za celokupno lekarstvo*, god. 41, sv. 4–6, 229;
Jagić Marcela (1965), „Lečenje karcinoma pleure posle raka dojke, *Zbornik izvoda predavanja / V internistički dani – proslava 20–godišnjice Podružnice SLD u Subotici*, Subotica 9–12. jun 1965. – Subotica, 90–118.

IZVORI:

IASu, F: 185. inv. br. 97, predmet br. 30 (izgradnja novog rentgenološkog paviljona).
Mister John (1935) „Osnutak 'Ženskog pokreta' u Subotici“, *Subotičke novine*, 21.12.1935, 5.
Poljaković, Kata (1936), „Šta je 'Ženski pokret'“ *Subotičke novine*, 27.3.1936, 6.
Stanijević, S. (1965), „Dodeljene Oktobarske nagrade Subotice“, *Borba*, 9.10.1965, 6.

LIT.: Korponaić, Katarina (2009), „Prva žena rentgenolog u Vojvodini”, *Rukovet*, br. 7–8, 28; Libman Emil, (2003), *Istaknuti lekari Subotice (1792 – 1992)*, Istorijski arhiv Subotice, 100 – 103; Libman, Emil (2011), „Jagić, Marcela“, *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*, Hrvatsko akademsko društvo, Subotica, 8; Mrkić, Dejan (2024), „Dr Marcela Jagić (1901–1990) – prva rentgenološkinja u Subotici i Jugoslaviji“, predavanje na „Ženske studije 2024. Subotica”, Savremena galerija Subotica, 29.06.2024.

Marcela Jagić
Izvor: IASu, F: 180

Ispravka

Presvjetlom Gospodinu Blašku Rajiću, prelatu, uredniku i izdavaču lista „Subotičke novine”.

U Vašem cijenjenom listu od 21. prosinca na petoj stranici, prvi stubac izašao je članak „Osnutak Ženskog pokreta u Subotici”, u kome se članku netačno predstavlja cilj i zadatak pokreta.

U ime članova pokreta u Subotici, bez obzira na Zakon o Štampi, u hažar istine i u cilju što boljeg obavještenja cjelokupne javnosti čast mi je dati sledeću ispravku:

Istina je da u cijeloj našoj zemlji postoji pokret u cilju postignuća ženskog prava, o što boljem prosvjećivanju žene, o vaspitanju žene u što svjesniju građanku, o sticanju građanskih i političkih prava, kao i o zaštiti postojećih prava žena. Dakle, kao što se vidi, pokret je započet u cijeloj zemlji, a Subotica je isto samo jedna podružnica toga pokreta, a ne kao što je u članku tendenciozno krivo izneseno: da je u Subotici taj pokret ugledao dana.

Nikada i niukakvoj prilici, nije napisana, niti usmeno izražena volja o kakvoj „slobodnoj ljubavi”, niti pak o kakvoj „slobodi braka”. Da je samo pisac članka pročitao pravila društva ženskog pokreta, svakako se ne bi usudio da ovakove činjenice na način samo sebi svojstven, izvrće. Šta je rukovalo pisca članka da nevjerno i skroz tendenciozno prikaže pobudu pokreta, meni je nepoznato.

Prikazuje se da su katolički svećenici: „glavni neprijatelji ženske Slobode i prosvjete”. Da li hotimično ili nehotice svejedno je, ali je svakako neistinito prikazivanje. Naprotiv kao osnovna linija izražena je izbjegavanje uvlačenja svakog verskog pitanja u ma kakvu diskusiju, jer pokret je: pokret sviju žena, svih religija. Umjesto da za ovakav rad djevojke i žene dobiju pohvalu, na njih se pokušava udariti pečat nemoralna, pa se usuđuje pisac članka ići tako daleko, da uskraćuje objavljivanje imena drugih članica iz bojazni „da su naši subotički momci jako konzervativni i natražni”. Ne znam, da li je pisac na svoju ličnost mislio, ako je muškarac, – ali jedno stoji, da je nanio jednu nepravedenu klevetu subotičkim momcima. Ali neka se ne boji pisac, – ako je žensko, – ti subotički momci su mnogo napredniji i kulturniji, pa onda krivica može biti samo do samoga pisca, ako se do sada o tome nije uvjerio.

Da je pisac članaka mene i gdj-cu Dr Jagić Marcelu uzeo baš na oko, čudi me. Svakako da smo nas dve kao akademski obrazovane žene, a pri tome Bunjevke, bile najpozvanije, da se stavimo u službu subotičkog pokreta, – pre nego pisac toga članka. Inače članak kao takav ne zaslužuje nikakvu ispravku.

Pisac članka u opće ne poznaje uređenje kulturnog društva, nego kako se vidi iz ovoga članka, ograđuje se i od same pomisli na to da se upozna sa tim uređenjem.

Na kraju, da završim. Bez ikakvih skrupula i morala obara se pisac članka na moju ličnost i na ličnost moje majke. Ja mu uvijek stojim na raspoloženju za svaku kritiku, na koju ću mu uvijek dostojno odgovoriti, ali je pisac morao biti malo obazriviji i kulturniji, pa izbeći napad na moju majku. Ja sam gorda i ponosna što je moja mati članica ovoga pokreta, ali kategorički odbijam da je ona „glavni pomoćnik i tehnički pokretač“.

Kada jedan list, i to list izrazito klerikalnog pravca, dade gostoprimstvo u svojim stupcima, onda se pisac morao trsiti barem toliko, da pre svega zasluži gostoprimstvo toga lista, te da se drži norme koju rim. katolička crkva postavlja kao osnov: poštovanje prema materi u opće.

Izvolte presvjetli gospodine i ovom prilikom primiti izraz mog veleštovanja.

*Dr POLJAKOVIĆ KATA
zubni lekar*

„Ispravka“, Subotičke novine, 26. siječanj 1936, str. 5.

NAĐ, Katica (Ekaterina Nagy von Cziser, Käthe von Nagy, Kate de Nagy), glumica, model, pevačica i plesačica (Subotica, 1904 – Ohaj, Kalifornija, SAD, 1973).

Odrasta u imućnoj subotičkoj aristokratskoj porodici, otac direktor banke, majka nepoznata.

Posle završene gimnazije u Subotici pohađa žensku školu pri manastiru Sv. Kristina (Sancta Christiana) u Frodorfu (Frohsdorf), Austrija, u blizini Beča. Uči francuski i nemački jezik. Posle 18 meseci provedenih u manastiru, prelazi u srednju školu u Beču, a zatim i u internat. Vraća se u Suboticu i radi kod oca u banci.

Uprkos protivljenju svojih roditelja, odlazi u Budimpeštu da uči glumu, ples i pevanje, a piše za *Pesti Hírlap* (Peštanske novine).

Oko 1926. seli se u Berlin, gde pod imenom Kate fon Nađ (Käthe von Nagy) već 1927. dobija prvu ulogu u filmu *Männer vor der Ehe* (Muškarci pre braka) u režiji Aleksandra Korda (Korda Sándor, 1893–1956) i budućeg supruga Konstantina I. Davida (Constantin J. David, 1886–1964). Proslavila se 1928. filmom *Die Republik der Backfische* (Tinejdžerska republika) u kom predvodi grupu devojaka u nameri da osnuju svoju državu.

Ostvaruje ukupno 57 glavnih i epizodnih uloga u nemim i zvučnim filmovima. Često tumači likove običnih žena koje se bore za ljubav i društveni napredak, koristeći svoj šarm i autentičnost, naročito u muzičkim komedijama. 1931. glumi u *Le Capitaine Craddock* (Kapetan Kradok) na francuskom jeziku, čime stiće popularnost u Francuskoj, Tu nakon 1937. i snima polovinu svojih filmova; istovremeno glumi i u italijanskim i austrijskim filmskim produkcijama.

II sv. rat provodi u Parizu i igra samo u filmu *Mahlia la métisse* (Malia mulatkinja, 1943), a postala je poznata i po brojnim razglednicama za koje je pozirala kao model.

Nakon II sv. rata više nije bio tražen u filmskoj industriji njen model optimistične devojke vedrog duha, te od tada igra samo u nekoliko filmova. Poslednja uloga bila je za film *Die Försterchristl* (Šumareva kći, 1952). Seli se u Ohaj u Kaliforniji, gde radi kao profesorica francuskog.

Objavila je nekoliko članaka i novela u filmskim časopisima.

Dejan Mrkić

ULOGE:

Die Republik der Backfische (Tinejdžerska republika), 1928., režija Konstantin J. David;
Wien, du Stadt meiner Träume (Beč, grad mojih snova), 1928., režija Victor Janson;
Ihre Majestät die Liebe (Njeno veličanstvo ljubav), 1930., režija Joe May;

Ich bei Tag und Du bei Nacht (Ja danju a ti noću), 1932., režija Ludwig Berger;
Romy (Roni), 1931., režija Reinhold Schünzel;
Le Capitaine Craddock (Kapetan Kradok), 1931., režija Max de Vaucorbeil Hanns Schwarz.

IZVORI:

„Keti Nađ o svom poreklu“, *Vreme*, god. 9, br. 2804, 15.10.1929, str. 7.
„Nova moda filmskih zvezda: put na Balkan. U Beograd dolaze kroz koji dan filmske glumice Olga Čehova i Katica Nađ“, *Vreme*, god. 9, br. 2831, 11.11.1929, str. 2.
„Pola časa u razgovoru s ljupkom Subotičankom Keti Nađ u bidimpeštanskom Ricu. Zvezda o se i o svojoj umetničkoj karijeri“, *Vreme*, god. 11, br. 3493, 25.09.1931, str. 8.
„Keti Nađ dolazi u Jugoslaviju da obide svoje roditelje“, *Vreme*, god. 17, br. 5543, 24.06.1937, str. 10.

LIT.: Aros (Alfred Rosenthal) (1932), *Käthe von Nagy, Die Geschichte einer Karriere mit Hindernissen* [Keti fon Nađ, Priča o karijeri s preprekama], Berlin; Bergholz, Otto (1939), *Bezaubernde Frauen. Käthe v. Nagy, Jemmy Jugo, Hansi Knotek, Hilde Weißner* [Očaravajuće žene. Keti fon Nađ, Dženi Jugo, Hansi Kotek, Hilde Vajsner], Mölich, Berlin; Kasten, Jürgen (1998), „Nagy, Käthe von“, in: *Neue Deutsche Biographie*, Band 18, Duncker & Humblot, Berlin, S. 718–719; Mrkić, Dejan (2023), *Četiri Subotičanke iz sveta sedme umetnosti*, završni rad, mentorka Margareta Bašaragin, Ženske studije i istraživanja, Novi Sad, podružnica Subotica.

Katica Nađ
Izvor: IASu, F180

BEŠLIĆ, Ana prva subotička akademska vajarica, autorka prvih apstraktnih figura u javnom prostoru u Jugoslaviji, začetnica apstraktne bojene skulpture (Bajmok, 1912 – Beograd, 2008).

Otac Lazar, zemljoposjednik, majka Karolina. Sa sestrama odrasta na salašu Šara pustara kod Bajkoma u blizini Subotice. Sa 18 godina prvi put dolazi u dodir s glinom koju joj otac donosi sa Dunava i upravo je prva skulptura koju vaja bila Portret oca.

Posle završene osnovne škole u Bajmoku pohađa gimnaziju u Zagrebu (1923–1927) zajedno sa sestrama Marom, i uči slikarstvo kod profesora Jerolima Mišea. Potom se školuje u Gracu (1928–1931) i Beču na institutu katoličke provincijencije (1931–1932), gde proučava tzv. predmetnu kulturu (učić strane jezike, istoriju umetnosti, akvarel i dr.).

1937. sa suprugom filozofom dr Kajicom Milanovim seli se za Beograd. 1939. upisuje Akademiju likovnih umetnosti u Beogradu. Po izbivanju II sv. rata prekida školovanje i ratne godine provodi u Bajmoku (1942–45) gde pomaže ocu oko zbrinjavanja ratnih zarobljenika.

U Beograd se vraća 1945. i nastavlja studije na Akademiji kod profesora Tome Rosandića, Sretena Stojanovića i Radeta Stankovića. Postdiplomske studije pohađa (1947–1949) kod prof. Tome Rosandića i konkuriše na mesto saradnice u njegovoj grupi mladih likovnih stvaralaca/teljki Majstorska radionica (1950–1955). Tokom tog perioda svojim rukama izrađuje delove reljefa na spomeniku „Žrtvama fašizma“ u Subotici, zajedno sa članovima radionice. U radionici upoznaje i Henrija Mura (Henrya Moora) 1955. što snažno utiče na njene buduće modernističke skulpture u javnom prostoru.

Na studijskom putovanju 1952. boravi u Parizu, a 1953. u Grčkoj.

Živi sa suprugom novinarom Jovanom Mesarevićem u Beogradu u vili sa ateljeom od 1957. do suprugove smrti, kasnije u Makedonskoj ulici.

Bila je članica grupe Prostor 8 koja izvodi skulpture u složenim arhitektonskim i prirodnim prostorima (1957–58) iz Beograda.

Njeno umetničko stvaralaštvo literatura najčešće deli na četiri perioda: školovanje (do 1954), asocijativna forma (1954–1962), prelazni period (1962–1966) i razdoblje sfere (od 1966) sa ciklusima bojena lopta, portret i disk.

Već 1948. sa ostalim subotičkim umetnicima/ama izlaže u prostoru Gradskog muzeja u Subotici (otvoren 1948). Javnu umetničku karijeru započinje 1951. u subotičkom javnom prostoru: izrađuje skulpturu „Talijsa“ na fasadi Letnje pozornice na Paliću, a iste godine prvi put prikazuje galerijske radove u Ljubljani, na izložbi Saveza likovnih umetnika FNRJ. Prva samostalna izložba bila je sa Đorđem Bošanom u Subotici 1954. 1955. relizuje monumentalnu

skulpturu „Majka i sin“, posvećenu žrtvama fašizma u Aleksandrovu (Subotica).

Do krupnog preobražaja u skulpturi Ane Bešlić dolazi posle njenog studijskog boravka u Nemačkoj 1966. gde i kada otkriva poliester kao novi skulptorski materijal koji, u ciklusu „Otvorene forme“, omogućava uvođenje boje i odvajanje dotle kompaktnog bloka plastičnog tela. Boja postaje opna skulpture, a skulptura poprima oblik lopte ili jajeta. Radovi iz ovog opusa nose nazive „Otvorena forma“ (1966), „Otvorena površina“ (1967), „Dvobojna skulptura“ (1970) „Skulptura 1“ (1972) i dr. Skulpture galerijskog formata imale su aluziju na biološke forme u prirodi, poput organske apstrakcije mekih oblika, asociirajući na žensko telo, plod, majku i dete. Jedinственost i originalnost skulptura svrstavaju je u red svetskih avangardnih umetnica.

U poznom periodu vratila se figurativnim temama portreta i autoportreta, kao i predmetnim motivima (u ciklusima „Portreti“ (1978–1983) i „Jastuci“ (1987–1988)).

Radovi koji obuhvataju tzv. „jugoslovenski period“ nastaju između 1949. i 1992. i prikazuju put od socijalističkog realizma prema osavremenjenom modernizmu. Za to vreme u Subotici je trajno postavila 12 spomenika u javnom prostoru. Osim toga, replike njenih skulptura našle su se u javnim prostorima Beograda, Petrovaradina, Sombora, Titovog Užica, Slovenj Gradeca, Dahaa, Nove Gvineje...

1971. modeluje memorijalni spomenik „Baklja sećanja“ (stilizovan bakreni plamen od bronzе) posvećen obeležavanju godišnjice II sv. rata, a postavljen je na centralnom trgu u Bajmoku (pored Subotice).

Poslednja skulptura u javnom prostoru napravljena je u *Simpozijumu Terra* u Kikindi 1992. kada je izlivala džakove od terakote. Istovremeno u Subotici pravi bistu sveštenika Blaška Rajića.

Izlagala je samostalno i grupno u zemlji i insotranstvu – pre svega na izložbama jugoslovenske savremene umetnosti ali i na različitim bijenalima i trijenalima umetnosti (Aleksandrija, Milano, Pariz, Antibi, Pariz, Venecija, Rim, Budimpešta, Bukurešt, Beč, Hag, Kairo, Sofija, Nju Jork, Atina, Koventri...). Kreće se u različitim društvenim – političkim, birokratskim i tehnokratskim krugovima Beograda i socijalističke Jugoslavije. Druži se sa diplomatama i ima bogat društveni život. Sa lakoćom odabira materijale: kamen, drvo, bronzа, gips, poliester, od klesanja do vajanja. Njeno delo se brzo razvijalo tokom druge polovine pedesetih godina prema slobodnoj formi.

Njene skulpture danas nalaze se u fondu Muzeja savremene umetnosti u Beogradu, Narodnog muzeja u Beogradu, Galerije Matice srpske u Novom Sadu, Muzeja grada Beograda, Muzeja Zepter u Beogradu, Narodnog muzeja u Kraljevu, Muzeja rudarstva i metalurgije u Boru, Centra za likovnu i pri-

menjenu umetnost Terra u Kikindi, Gradskog muzeja u Somboru i MSUV u Novom Sadu.

Legat od 20 njenih skulptura čuva se u Gradskom muzeju u Subotici od 1983, kada joj je povodom tog poklona priređena retrospektivna izložba. Svi njeni javni spomenici u Subotici i dan danas stoje i svedoče o njenoj izuzetnoj umetničkoj vrednosti.

Zahvaljajući zalaganju Maje Rakočević Cvijanov, i na inicijativu ŽSI iz 2022, obnovljena je devastirana skulptura „Grupa“ ispred Dečijeg dispanzera (u. Đure Đakovića 14) u Subotici marta 2024.

Nagrade i priznanja (izbor):

II nagrada za spomenik Masovna grobnica u Šumaricama, (Kragujevac, 1957);

VI nagrada za Spomenik žrtvana fašizma u Jajincima (1958);

Nagrada Oktobarskog salona za skulpturu Dvobojna skulptura 2A (Beograd, 1973);

III nagrada na konkursu za spomenik „Prozivka“ (Subotica, 1973);

Nagrada „dr Ferenc Bodrogvari“ (Subotica, 1983);

Nagrada „Pro urbe“ (Subotica, 1997).

Maja Rakočević Cvijanov

IZVORI:

Povratak Ane Bešlić, dokumentarni film, Bunjevački kulturni centar, Bajmok, reditelj Miroslav Antelj, 2023, <https://www.youtube.com/watch?v=26vHZnoNaKE>.

LIT.: Ambrozić, Katarina (1983), *Ana Bešlić*, Gradski muzej, Subotica; Duranci, Bela i Vera Gabrić Počuča (2001), *Javni spomenici opštine Subotica*, Međuopštinski zavod za zaštitu spomenika kulture, Subotica; Mladenov, Svetlana (2023), „Umetnice – rod, forma, prostor, ambijent“, u: Bašaragin, Margareta (ur.) (2023), *Ženske studije 2023. u Subotici: oktobar – decembar 2023*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad, 30; Ninkov, Olga K. i Ljubica Vuković Dulić (2018), *Slikarstvo i vajarstvo jugoslovenskih autora iz zbirke Gradskog Muzeja Subotica*, Gradski muzej, Subotica; Rakočević, Cvijanov, Maja (2023), „Ana Bešlić – spomenička skulptura u javnom prostoru Subotice“, u: Bašaragin, Margareta (ur.) (2023), *Ženske studije 2023. u Subotici: maj – jul 2023*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad, 24–25; Šuvaković, Miško (2008), *Ana Bešlić (1912–2008)*. Biblioteka Žene u srpskoj umetnosti, Topy, Vojnoizdavački zavod, Beograd; Vuksanović, Suzana i Darja Gogoljev (2015), *Ana Bešlić: emancipacija forme: skulpture u javnim zbirkama i muzejskim kolekcijama: izbor 1954–2001*, MSUV, Novi Sad.

Ana Bešlić „Grupa“ 1967.
Izvor: dokumentacija ŽSI

Foto: Ana Bešlić „Kрила“ 1957.
Izvor: dokumentacija ŽSI

U skulpturi treba izbegavati pripovedanje. Za to imamo reči. Mislim da priču ne treba usađivati u kamen, drvo ili bronzu, nego da treba ostaviti slobodno načinjenoj formi jednog kamena, drveta ili bronzе, da govori svojim jezikom, svoju priču ... “

Ana Bešlić za TV Novosti 1980.
Izvor: Yugopapir.com

Foto: Ana Bešlić „Kriča“ 1957.
Izvor: dokumentacija ŽSI

SKENDEROVIĆ, Matija, operna pevačica (Subotica, 1913 – Novi Sad, 1984)

Završila je Srednju muzičku školu u Subotici 1947. kod voklane pedagoškinje Irme Šifliš. Tu radi kao nastavnica solo pevanja.

Debitovala je ulogom Toske u Pučinijevoj operi 1948. u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu (HNK). Odbija ponudu HNK da nastavi usavršavanje kod istaknute profesorice pevanja Marije Kostrenčić. HNK će Matiji nuditi angažman u nekoliko navrata, ali ona ostaje u Subotici sa svojim suprugom, advokatom Mihovilom Skenderovićem.

Prvi stalni profesionalni angažman prihvata tek 1951. u Sloveniji kao članica ljubljanske opere (Slovensko narodno gledališče Opera in balet Ljubljana). Matijin sopran ostavio je snažan utisak na slovenačku publiku i kritiku i pevala je neke od najzahtevnijih uloga koje je sudeći po pisanjima kritike maestralno izvodila.

Krajem 40-ih i početkom 50-ih godina 20. veka nastupa na koncertima širom Jugoslavije sa subotičkom i ljubljanskom filharmonijom. Pevala je u Subotici, Novom Sadu, Beogradu, Dubrovniku, Mariboru, Celju.

1954. postaje članica opere Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu, premda će još dve godine nastupati paralelno i u Ljubljani. Sezonu 1966/67. provodi ponovo u Ljubljani. Vraća se u novosadsku operu u kojoj ostaje do odlaska u penziju 1972.

Na svečanoj oproštajnoj predstavi, poslednjem nastupu pre odlaska u penziju, nastupila je u ulozi Laure u Ponkielijevoj *Đokondi*.

Često je posećivala rodnu Suboticu. Sahranjena je na Bajskom groblju u Subotici.

Vita Miković i Margareta Bašaragin

ULOGI:

Toska (*Toska*, Đ. Pučini), Aida (*Aida*, Đ. Verdi), Leonova (*Trubadur*, Đ. Verdi), Dezdemona (*Otelo*, Đ. Verdi), Grofica (*Figarova ženidba*, V. A. Mocart), Jaroslavna (*Knez Igor*, A. Borodin), Marina Mnišek (*Boris Godunov*, M. Musorgski), Liza (*Pikova dama*, P. I. Čajkovski), Marženka (*Prodana nevesta*, B. Smetana), Laura (*Đokonda*, A. Ponkijeli) i dr.

IZVORI:

Arhiva Srpskog narodnog pozorišta, Matija Skenderović, personalni dosije, Novi Sad.

L(ogar), M. (1954), „Matija Skenderović – nova članica Opere“, *Dnevnik*, 5.11.1954.

Putnik, J. (1955), „Verdijeva *Aida* u Novom Sadu“, *Naša scena*, br. 106-107, str 1 i 4.

M. M-ć (1956), „Figarova ženidba“, *Dnevnik*, 6.01.1956.

Logar, M. (1959), „Pogođena atmosfera“, *Dnevnik*, 7.02.1959.

Grba, N. (1959), „*Pikova dama* na sceni novosadske Opere“, *Naša scena*, br. 141, str. 3.

Frelih, E. (1959), „Hofmanove priče“, *Dnevnik*, 7.04.1959.

V. S. M. (1960), „Gostovanje Opere i baleta SNP-a iz Novog Sada“, *Somborske novine*, 22.01.1960.

Grba, N. (1960), „P. Konjović – *Ženidba Miloševa*“, *Dnevnik*, 23.02.1960.

Grba, N. (1961), „*Don Huan* na sceni novosadske Opere“, *Dnevnik*, 1.12.1961.

Popović, Vlada (1984), „In memoriam. Matija Skenderović“, *Dnevnik*, 11.09.1984.

LIT:

Eberst, A. (1972), „Matija Skenderović“, *Muzički brevijar Vojvodine*, str. 113; Eberst, A. (1997), „Matija Skenderović“, *Muzički brevijar Novog Sada*, Novi Sad, str. 92; Miković, Milovan (2016), „Idemo li večeras u kazalište (32.). Subotička operna diva“, *Hrvatska riječ*, 4.11.2016, str. 38; Miković, Milovan (2020), *Idemo li večeras u kazalište?*, Matica Hrvatska, Subotica; Popović, Vlada (1972), „Matija Skenderović“, *Pozorište*, Novi Sad, br. 2, str. 3; Popović, Dušan (ur.) (2021/22), *Enciklopedija Srpskog narodnog pozorišta 1861–1986*, Srpsko narodno pozorište, Novi Sad; Rackov, Ivanka (1970), „*Đokonda* od Amilkara Ponkielija“, *Rukovet*, dec. 1970, str. 682.

Foto: Matija Skenderović
Izvor: Miković (2016)

ASIĆ, rođ Šokčević Jelka, dramska umetnica i operna pevačica (Zagreb, 1922 – Zagreb, 1979).

Potiče iz činovničke porodice. U rodnom gradu završava gimnaziju i glumačku školu (1942) u prvoj generaciji, a u klasi dr Branka Gavele, pozorišnog reditelja, kritičara i prevodioca.

U detinjstvu često posećuje predstave Hrvatskog narodnog kazališta (HNK), u čijoj blizini stanuje. Uči pevanje kod kompozitora i opernog pevača Ive Lotke Kalinskog, pohađa nastavu baleta kod Margarete Froman i Ane Roje i svira klavir.

Debitovala je u HNK, Zagreb 1942. u šenoinom komadu „Hrvatski Diogenes“.

1945. sa suprugom Milanom Asićem dirigentom i kompozitorom (osnivač i direktor subotičke opere 1945, te direktor filharmonije), dolazi u Suboticu na poziv od upravnika Narodnog pozorišta Lajča Lendvaia. 1947. zajedno sa mužem odbija ponuđeni angažman u tek oformljenom Jugoslovenskom dramskom pozorištu u Beogradu. Osim odlaska 1954. u Novi Sad, zatim u Zagreb dve sezone do 1957, oboje ostaju u subotičkom pozorištu do penzionisanja 1976.

Polje pozorišnog rada Jelke Asić je raznovrsno: dramske uloge, operne i koncertne prezentacije; bavi se režijom, koreografijom i pozorišnom pedagogijom. Često saraduje sa suprugom. Tokom trideset pet godina glumačkog rada ostvaruje imponantan broj najrazličitijih sugestivnih ženskih likova. Posebno se ističe i doseže vrhunac u Krležinim dramama kao Baronica Kastelli (*Gospoda Glembajevi*) i Laura (*U agoniji*). Sa predstavama i operama gostuje u Rumuniji, Mađarskoj i Čehoslovačkoj; sa ulogom Krležine Laure (*U agoniji*) gostuje sedam puta na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu.

Ćerka Zvezdana (Zagreb, 1946 – Novi Sad, 2000) bila je dramaturškinja, dramska spisateljica, pesnikinja i likovna umetnica.

Nagrade i priznanja:

Orden zasluga za narod (?);
Nagrada dramskih umetnika Srbije (4 puta);
Nagrade na susretima vojvođanskih pozorišta (7 puta);
Nagrada AP Vojvodine (1948);
Oktobarska nagrada Subotice (1964).

Željka Jelić

ULOGE:

dramske

debitantska uloga u *Hrvatski Diogenes*, režija Tito Stroci (HNK Zagreb, 1942), Stana, *Matija Gubec* (M. Bogović) (HK Subotica, 1945), Amelija u *Amelija ide na bal* (Đ. K. Menoti) (SNP

Novi Sad, 1955), *Mrtvo duboko* Č. Vuković/S. Turlakov, režija Jelka Asić (svečana predstava u čast 20 godina oslobođenja Subotice), Terka u *Grička vještica* (M. J. Zagorka) (Narodno pozorište Subotica, 1969), *Majka hrabrost* (B. Breht) (NPS, 1975), i dr.

u operama

Violeta u *Travijati* (Đ. Verdi) (NP Subotica, ?), *Čo Čo San* u *Madam Baterflaj* (Đ. Pućini) (NP Subotica, ?), Mikaela u *Karmen* (Ž. Bize) (?, ?); Marienka u *Prodana nevesta* (B. Smetana) (?, ?), i dr.

u operetama: *Mala Florami* (I. Tijardović) (NP Subotica, ?), *Kneginja čardaša* (I. Kalman) (?, ?), *Zemlja* (F. Lehár) (?, ?) i dr.

REŽIJA: *Ljubav na italijanski način* (P. Garini) (NP Subotica, 1967), *Oj, diko moja* (P. P. Peci) (NP Subotica, 1967), *Stvaralaštvo* (M. Krleža) sa Mirkom Huskom (NP Subotica, 1976) i dr.
KOREOGRAFIJA: *Grička vještica* (M. J. Zagorka) (Narodno pozorište Subotica, 1969).

IZVORI:

Almanah pozorišta Vojvodine (APV) 1966/67, br. 1, Sterijino pozorje, 1968: 50, 52, 53, 121; *APV 1967/68*, br. 2, Sterijino pozorje, 1969: 61, 63, 64, 65, 144;

APV 1968/69, br. 3, Sterijino pozorje i zajednica prof. pozorišta Vojv., 1970: 56, 58, 59, 164, 165;

APV 1969/70, br. 4, Sterijino pozorje i zajednica prof. pozorišta Vojv., 1971: 55, 56, 163, 181;

APV 1970/71, br. 5, Sterijino pozorje i zajednica prof. pozorišta Vojv., 1972: 70–72;

APV 1971/72, br. 6, Sterijino pozorje i zajednica prof. pozorišta Vojv., 1973: 89–91, 143;

APV 1972/73, 73/74, br. 7–8, Sterijino pozorje i zajednica prof. pozorišta Vojv., 1978: 69–71, 147–150, 261;

APV 1974/75, 1975/76, br. 8–9, Sterijino pozorje i zajednica prof. pozorišta Vojv., 1981: 66–69, 155, 156, 158, 298.

Duranci, Bela (1984), „Više od glume“, *Subotičke novine*, br. 41, 10.10.1984, str. 17.

LIT.: Buljovčić, Josip (1985), „In memoriam – Jelka Asić“, *APV 1979/80, 80/81, 81/82*, br. 14–16, Pozorišni muzej Vojv. i zajednica prof. pozorišnih organizacija Vojv., 210–211; Đorđević, Branivoj (1974), *Srpskohrvatski pozorišni jezik – književne i dijalekatske osobine*, Univerzitet umetnosti, Beograd; Đorđević, Branivoj (1974), *Srpskohrvatski pozorišni jezik – književne i dijalekatske osobine*, Univerzitet umetnosti, Beograd; Jelić, Željka (2022), *Znamenite žene Subotice: Jelka Asić (1922–1979): pozorišna umetnica*, završni rad, mentorka prof. emerita Svenka Savić Ženske studije i istraživanja, Novi Sad, podružnica Subotica; Pekár, Tibor (1999), „Mikor volt Szabadkán opera?“ [Kada je u Subotici bila opera], *Űzenet*, god. 29, br. 9–12, septembar – decembar 1999. str. 1–209; Rackov, Ivanka (1977), *Iz pozorišnog albuma Subotice*, Osvit, Subotica; Rackov, Ivanka (1979), „Jelka Asić (1922–1979)“, *Rukovet*, god. 25, br. 9/10, str. 541–544; Tatić-Lozjanin Marina (2016), *Sećanje na staru kuću. Prikazi iz časopisa „Pozorište“ Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu, 1969–1977*, Srpsko narodno pozorište, Novi Sad.

Foto: Jelka Asić
Izvor: IASu, F: 180

Foto: Jelka Asić kao Elizabeta Engleska
Izvor: IASu, F: 180

Zvižduk lokomotive podsjeća da stižemo u Suboticu. Prohladna noć i treptave svjetiljke dočekuju nas nekako prijateljski u nepoznatom gradu. Ljudi takođe. No, bilo mi je pomalo neobično doći iz velike sredine u manju... Tada je angažirano nas deset profesionalaca. Očekivao nas je posao. Veliki posao. U to vrijeme ministarstvo je raspoređivalo glumce, a mi smo došli dobrovoljno u Suboticu — mladi, puni entuzijazma, nismo ni primjećivali da je jesen tmurna, da je cijela pozorišna dvorana okrećena bijelo, da mnogo toga manjka. Znali smo da nas očekuju ljepši dani, sunce i više radosti”.

(Buljovčić, 1985).

HEK rođ. Kesler Paula (Heck rođ. Keszler Paula) glumica, operna pevačica, primadona pozorišta u Subotici (Bezdan, 1925 – Subotica, 2014).

Potiče iz umetničke porodice, otac Ferenc i majka Libis Paula. Detinjstvo provodi u Bezdanu, pored Sombora.

1936. upisuje se u Gospin zavod za obrazovanje devojaka u Baji (Mađarska) gde se do dvadesete godine školuje za učiteljicu kod kaluđerica. 1943. prelazi u školu u Pečuju a u Baju se vraća 1944. Zbog rata ne dobija diplomu i vraća se kući. 1945. upisuje u Zagrebu Višu likovnu školu. Na putu za Sombor, u vozu, upoznaje dr Pavla Heka (Pavle Heck), budućeg supruga (1848).

Glumačku karijeru započinje 1952. u Somborskom kulturnom društvu „Petefi Šandor“ (Petőfi Sándor) u amaterskoj predstavi Ottoa I. Indig *Čovek ispod mosta*. Od 1953. radi kao profesionalna glumica u Narodnom pozorištu u Somboru na mađarskom jeziku. Zatvaranjem scene na mađarskom jeziku (1955) prelazi kao primadona u Narodno pozorište u Subotici. Prva uloga na sceni subotičkog teatra bila je Eliza u Šoovom *Pigmalionu* 1955.

Između 1950. i 1980. ostvaruje preko 50 pozorišnih uloga u Narodnom pozorištu u Somboru i Narodnom pozorištu u Subotici. Igra najveće uloge u poznatim operetama i muzičkim komadima na mađarskom i srpsko(hrvatskom) jeziku. Nastupa i na Radio Novom Sadu u umetničkom programu pevajući poznate operne arije. Kritika je smatrala „prvom i poslednjom primadonom mađarskog pozorišta u Vojvodini“.

Poslednja pozorišna uloga bila je u predstavi *Handabasa* (režija Gorgey Gabor, 1973) u ulozi Katice u Narodnom pozorištu u Subotici. Teatar ja napustila 1973. Kasnije nastupa u humanitarne svrhe najviše u domovima za starije osobe.

Nakon penzionisanja i smrti svog supruga živi je u domu za stare u Subotici. Posvećuje se slikarstvu i piše poeziju.

U javnosti se pojavljuje poslednji put 2011. u predstavi *Živela ljubav* (režija Sabolča Tolnaija) u pozorištu „Kostolanji Deže“ (Dezső Kosztolányi) u Subotici na mađarskom jeziku.

Sahranjena je u Bezdanu.

Nagrade i priznanja:

Glumačka nagrada žirija jugoslovenskih radio stanica za ulogu Eve u drami *Vučjak* M. Krleže (1958);

Nagrada žirija Susreta festivala dečijih igara u Skoplju - glumačka nagrada za ulogu Marcija u dečjoj igri „Upomoć kradem“ (1961);

Oktobarska nagrada grada Subotice za glumačko ostvarenje (1964);

Nagrada Grada Subotice za pesmu „Ljubav majke“, XIX YU–ME Festival poezije i pesnika „Zlatni pesnički prsten“, Subotica–Palić (2008).

Tatjana Kolak Janković

ULOGE: Antonia, *Kaktusov cvet*, režija Virag Mihalj (premijera 1966. Narodno pozorište u Subotici na mađarskom jeziku); Madeleina, *Bal u Savoju*, režija Veršanji Ida (premijera 1966. Narodno pozorište u Subotici, na mađarskom jeziku); Ester, *Ptica pevačica*, režija Sabo Ištvan (premijera 1971, Narodno pozorište u Subotici, na mađarskom jeziku); Antonia, *Don Kihot*, režija Seregi Laslo (premijera 1972, Narodno pozorište Subotica, na mađarskom jeziku) i dr.

IZVORI:

Ćupić, Jelena i dr. (ur.) (2017), „In memoriam“, *Almanah pozorišta Vojvodine 2013/2014*, br. 48, Pozorišni muzej Vojvodine, Novi Sad, 154.

Hoću u pozorište (2023), „Pozorište Kosztolányi Dezső“, <https://hocupozoriste.rs/pozorista/pozoriste-kosztolanyi-dezs%C3%A1nyi-dezs%C5%91>. Pristupljeno: 10.11.2023.

Isakov, Aleksandra (2011), „Posle pola veka ponovo na sceni“, *Politika*, onlajn izdanje, 1.03.2011,

<https://www.politika.rs/sr/clanak/170334/Posle-pola-veka-ponovo-na-sceni/>. Pristupljeno: 25.11.2024.

Mrkić, Dejan (2014), „Odlazak subotičke primadone“, *Grad Subotica*, <https://gradsubotica.co.rs/odlatak-suboticke-primadone/>. Pristupljeno: 10.11.2023.

NPS (Narodno pozorište Subotica) (2023a), „Kratak-pregled-suboticke-glume--na-madarskom-jeziku“, <https://www.szabadkaiszinhas.com/Kratak-pregled-suboticke-glume--na-madarskom-jeziku/o-nama/1217/>. Pristupljeno: 11.11.2023.

NPS (Narodno pozorište Subotica) (2023b), „O nama“, <https://www.suteatar.org/lat/o-nama>. Pristupljeno: 11.11.2023.

Pannon RTV (2012), Heck Paula, az ismert szabadkai színésznő [Paula Hek, poznata subotička glumica], 12.03.2012, <https://www.youtube.com/watch?v=ZNd3uKE4i28>. Pristupljeno: 11.11.2023.

Radujkov, Radomir (ur.) (1978), *Almanah pozorišta Vojvodine 72/73 73/74*, br.7–8, Sterijino pozorište i zajednica profesionalnih pozorišta Vojvodine, Novi Sad.

Tumbas, Nikola (2011), „Paula Hek o ponovnom izlasku na scenu“, intervju sa Pulom Heck, YouTube, 2.03.2011, <https://www.youtube.com/watch?v=140sqlX-qDw>. Pristupljeno: 11.11.2023.

Vučković, Biljana (2011), „Povratak kraljice čardaša“, intervju sa Paulom Heck, portal Bilc, 19.03.2011, <https://www.blic.rs/vesti/vojvodina/povratak-kraljice-cardasa/gbsvfyr>. Pristupljeno: 11.11.2023.

LIT.: Baracius, Zoltan (Barácius, Zoltán) (2002), *Néhány boldog óránk : Heck Paula, D. Juhász Zsuzsa és Romhányi Ibi pályaképe*, Szabadegyetem, Szabadka; Kaič, Katalin Kaič (2017), *U slavu glumca i scenske igre. Prvih četrdeset godina Mađarske drame Narodnog pozorišta u Subotici*, Pozorišni muzej Vojvodine, Novi Sad; Kolak Janković, Tatjana (2023), *Znamenite žene Subotice: Paula Heck (1925–2014) pozorišna umetnica*, završni rad, mentorka dr Margareta Bašaragin, Ženske studije i istraživanja, podružnica Subotica, Subotica;

„U susret 140 godišnjici Narodnog pozorišta Sombor“, 025.rs, 24.09.2022, <https://www.025.rs/u-susret-140-godisnjici-narodnog-pozorista-sombor>. Pristupljeno: 23.09.2022.

Igrala je sa takvom empatijom, takvom sigurnošću umetničkog stvaralaštva i sa svojom zrelošću koja je sasvim izuzetna za glumicu početnicu [...] takođe prikazuje osobinu jedne potpuno strane Kineskinje. I taj zahtev koji uloga traži, ova nadobudna glumica sa neverovatnom lakoćom i prirodnošću uspeva da savlada. Nije ostavila nikakvu sumnju posle svoje igre, moralo se verovati da je Kineskinja ovakva: tako blago ceremonijalna, a puna detinjeg naivnog šarma, čisto i nevino kao trešnjin cvet ispod tvog prozora.

(Barácius 2002:7) [prevod Saša Blesak]

Foto: Paula Hek u predstavi „Živela ljubav“ (2011)
Izvor: <http://archive.thealter.hu/english/2011-1/gallery/fellepes/800>

BAČLIJA, Katarina, pozorišna glumica (Subotica, 1927 – Subotica, 2009).

Osnovnu i građansku školu završava u Subotici. Nakon II sv. rata (1945–1946) pohađa Dramski studio u Subotici na kojem osnove glume predaju Lajčo Lendavai, Milan i Jelka Asić, Boro Hanauskas i dr.

Debituje kao članica Pozorišnog odsjeka u Subotici na proleće 1945. u pozorišnoj predstavi posvećenoj sovjetskim ranjenicima sa ulogom Varje u *Jegoru Buličevu* (M. Gorki). 1947. postaje stalna članica Hrvatskog narodnog pozorišta u Subotici u kojem radi do penzionisanja 1992.

Sa suprugom boravi u Izraelu (1949–1952).

Posebno se ističe ulogama u komedijama subotičkog dramskog pisca Matije Poljakovića na teme iz narodnog života Bunjevaca (zajedno sa Gezom Kopunovićem): *Ča Bonina razgala*, *Ode Bolto na ogled*, *Bolto u raju*, *Ludograd*, *Niko i ništa* i dr.

Značajno je njeno učešće na subotičkim žetvenim svečanostima Dužijanca (od 1969).

Od 80-ih godina 20. v. dve decenije (svake nedelje u 12h) tumači ulogu Tonu u popularnom polusatnom šaljivom radijskom serijalu *Martin i Tona* sa Gezom Kopunovićem, autorom teksta, na Radio Subotici.

U TV seriji *Boltine zgode i nezgode* (TV Zagreb, 1971, prema scenariju Matije Poljakovića i u režiji Petra Šarčevića) tumači jednu od glavnih uloga.

Sredinom 2000. na poziv Uredništva na hrvatskom jeziku Radio Subotice interpretira kratke bunjevačke šaljive pripovetke Balinta Vujkova.

Glumi u TV seriji *Škripi đeram*, emitovanoj na subotičkoj YU Eco i RTV (2002).

Izvršno je govorila bunjevački jezik.

Sahranjena je na Kerskom groblju u Subotici.

Tamara Babić

Foto: Katarina Bačlija
Izvor: Bačić 2024: 36.

PEC GALER, Marika (Marika Petz Galler), operna pevačica koloraturnog soprana, prvakinja opere (Subotica, 1932 – Beograd, 2015).

Potiče iz porodice mađarskog, nemačkog, jevrejskog i bujnevačkog porekla. U Subotici je završila Gimnaziju i Srednju muzičku školu Subotici – odsek za solo pevanje.

Na sceni Narodnog pozorišta u Subotici debituje kao studentkinja Fakulteta muzičkih umetnosti u Beogradu (u klasi Zdenke Zikove) (1952) ulogom Medi u opereti *Tri devojčice* (F. Šubert) i priključuje se novoformiranom ansamblu odseka Opere s baletom. Tokom studija (magistarturu završava na istom fakultetu 1969) peva u operetama i operama na mađarskom i srpkohrvatskom jeziku, a nakon ukidnja Opere s baletom angažuje se u Muzičkoj grani subotičkog Narodnog pozorišta u Subotici, gde tokom 12 sezona i igra 32 uloge.

1964. seli se u Novi Sad gde živi kao slobodna umetnica i učestvuje u radijskim i televizijskim emisijama, na koncertima širom Vojvodine, ali i gostuje u Narodnom pozorištu u Novom Sadu.

U sezoni 1968/1969. postaje članica Narodnog pozorišta u Beogradu i tu provodi dvadeset godina.

Imala je koloraturni sopran zahvaljujući kojem tumači prve uloge na najviši profesionalni način, sa vanrednim tehničkim vladanjem, velikom muzikalnošću, sa izrazitim smislom za dramskim doživljavanjem. Pevala je na šest jezika što joj omogućuje gostovanja u Beču, Istanbulu, Ankari i Frankfurtu, kao i svim operskim kućama u Jugoslaviji sa mnogobrojnim vrsnim umetnicima/ama.

Svoju bogatu karijeru završava 1983. a Umetnička komisija Beogradkse opere i baleta Narodnog pozorišta dodeljuje joj posebnu penziju.

Često nastupa u dobrotvorne svrhe na svečanostima, proslavama, radnim akcijama, u bolnicama, školama, rudnicima i dr.

Nagrade i priznanja

Priznanje za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi Republike Srbije (?);

Nagrada „Drvo života“ za doprinos na polju kulture Kulturnog saveza vojvođanskih Mađara (2008);

Nagrade „Pro urbe“ za istaknuta dela koja u velikoj meri doprinose uglednu grada Subotice (2013).

Vita Miković

ULOGE:

Violeta (*Travijata*, Đ Verdi), Lučija (Lučija di Lamermur, G. Doniceti), Rozina (*Seviljski berberin*, D. Rosini), Dilda (*Rigoletto*, Đ. Verdi), Kraljica noći (*Čarobna frula*, V. A. Mocart), Adela (*Slepi miš*, J. Štaus), i dr.

IZVORI:

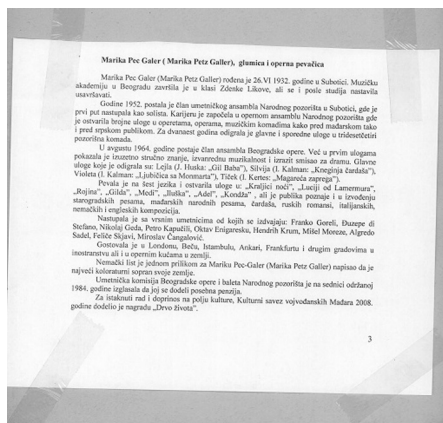
M. P. (1970), „Marika Pec“, *Dnevnik*, 12.11.1970;
Popov, D. (1970), „Marika Pec-Galer. Nova Violeta“, *Dnevnik*, 12.11.1970;
Pandi, O. (1970), „Néhány szó muzsikáról. Gallerné Petz Marika újvidéki bemutatkozása elé“ [Nekoliko reči o muzici. Uvod u nastup Marike Pec Galer iz Novog Sada], *Magyar Szó*, 14.11.1970;
J. M. (1970), „Még egyszer a Traviatáról. Gallerné Petz Marika és Šime Mardešić bemutatkozása a reprizén“ [Još jednom o Travijati. Nastup Marike Pec Galer i Šime Mardešića na reprizi.], *Magyar Szó*, 18.11.1970.

LIT.: Buljovčić, Josip (2008), *Subotički kazališni zapisi*, Dora Krupićeva, Zagreb; Miković, Milovan (2020), *Idemo li večeras u kazalište?*, Matica Hrvatska, Subotica, Narodno pozorište u Beogradu (2015), „Preminula nekadašnja prvakinja opere Narodnog pozorišta Marika Pec Galer“, <https://www.narodnopoziroiste.rs/lat/vesti/preminula-nekadasnja-prvakinja-opere-narodnog-pozorista-marika-pec-galer>. Pristupljeno: 12.06.2024; Popović, Dušan (ur.) (2021/22), Enciklopedija Srpskog narodnog pozorišta 1861–1986, Srpsko narodno pozorište, Novi Sad; Rackov, Ivanka (1977), *Iz pozorišnog albuma Subotice*, Osvit, Subotica.

Marika Pec Galer

Izvor: IASu, F:180

Biografija Marike Pec Galer

Izvor: IASu, F: 180

IVANJI, Ildi novinarka, scenaristkinja, pijanistkinja, kompozitorica, spisateljica i muzička urednica (Petrovgrad, današnji Zrenjanin, 1933 – Beograd, 2021).

Rođena u porodici uglednih lekara, Jevreja srednjeg staleža; majka Ida (?– Beograd, 1942), otac Franja Feri (? – Jabuka kod Pančeva, 1941), stariji brat Ivan (1929–2024), pisac i prevodilac. Porodica nije bila religiozna. Važnu ulogu imaju baka i deda po ocu, Mor Ivanji (Perlez, 1866 – Petrovgrad, 1941) i Felicija Ivanji (? – Petrovgrad, 1941) koji su svoj život okončali ubrizgavši velike količine morfijuma na početku rata.

Nakon ulaska nemačkih okupacionih snaga u Banat 1941. Ildi i Ivana roditelji šalju kod rođaka: Ivana u Novi Sad, a Ildi u Suboticu, gde nastavlja život i školovanje. Sa majčinom mamom, Gizelom rođ. Vajs (Weiss, Novi Zamki, Slovačka, 1870–?) deportovana je u logor 1942. kada je počela Racija u Novom Sadu. 1942–1945. provodi u logorima u Mađarskoj i Nemačkoj: Terezin (Theresienstadt) i Bergen–Belzen (Bergen–Belsen), prurušena u dečaka jer je njena baka Gizela verovala da je tako bezbednija.

Od 1951. se bavi novinarstvom i piše za časopise *Hid*³⁰ (Subotica, Novi Sad, 1934–), *Mladost*³¹ (1945–1952, Beograd), *Mlada kultura* (Beograd, 1952–1957), i *Omladinu* (?).

Diplomira na Muzičkoj akademiji Univerziteta u Beogradu, odsek klavir (1959).

Od 1960. radi na Radio Beogradu, zatim na Televiziji Beograd do penzionisanja (1998) kao novinarka, scenaristkinja, muzička urednica i prevoditeljka. Za 35 godina rada na Radio televiziji Srbije napravila preko 300 intervju sa poznatim ličnostima na temu muzike: Ginter Gras, Meša Selimović, Lajoš Zilahi, Andrea Navar, Dragoslav Srejović, Tomislav Peternek, Slobodan Selenić, Margita Predić Nušić, Mira Trailović, Branko Ćopić i drugi. Objavljuje knjige u formi intervju: sa Jovanom Ćirilovim *Reči života* (KOV Vršac, 2002), zatim portret kroz intervju sa Dragoslavom Srejovićem *Prazno polje* (KOV Vršac, 1996) i sa Đerđom Konradom *Vodene žile* (KOV Vršac, 1997). O svom logorskom iskustvu piše u knjizi *Kapija opklade* (1977, KOV, Vršac, 1997. i 1997; Prosveta, Beograd, 1996).

Tokom rada na dokumentarno–muzičkoj seriji *Prvi koncert* sa pijanistkinjom i kompozitoricom Ksenijom Zečević (RTS, 1973) savladala je kompletnu televizijsku tehnologiju: bila je montažerka, snimateljka, realizatorica i novinarka/voditeljka. Komponuje muziku i piše scenarije za mnogobrojne TV filmove i serije. Za Narodno pozorište u Beogradu 2005. prepevala je libretto K.

30 Mađ. *Hid* u značenju „most“, književni, umetnički i društveni časopis u Jugoslaviji, a potom u Srbiji. Izlazi u Subotici (1934–1947), zatim u Novom Sadu (1947–).

31 *Mladost: časopis za književnost i kulturu*, odgovorni ur. Dušan Kostić.

Hafnera i R. Žene za operetu *Slepi miš* J. Štrausa. Autorka je preko 500 tekstova zabavne muzike koju izvode Đorđe Marjanović, Olivera Vučo, Lola Novaković, Anica Zubović, Dubravka Nešović i dr. Sa suprugom Đorđetom Petrovićem (1933–2005) prevodi jevrejsku obrednu knjigu *Hagada* (jev./heb. priča).

Bila je pionirka u korišćenju podvodene kamere i podržavala je ekološki pokret organizacije za zaštitu životinja. Posebnu ljubav je gajila prema psima. Živela je u Subotici i u Beogradu. Sahranjena je na Jevrejskom groblju u Beogradu pored supruga.

U Zrenjaninu je avgusta 2021. godine postavljeno spomen–obeležje zlatna kocka ispred rodne kuće Ildi Ivanji.

Tara Rukeci Milivojević

BIBLIOGRAFIJA:

Kapija oplade, KOV, Vršac, 1995.

sa Đerdom Konradom, *Vodene žile*, KOV, Vršac, 1997.

sa Dragoslavom Srejovićem, *Prazno polje*, KOV, Vršac, 1996.

sa Jovanom Ćirilovom *Reči života*, KOV, Vršac, 2002.

KOMPOZICIJE:

Peva se u svetu (1965, režija A. Milošević), *Ljudi i papagaji* (1966–67, režija R. L. Đukić), *Spavajte mirno* (1968, režija R. L. Đukić), *Bog je umro uzalud* (1969, režija R. L. Đukić), *Šačulatac* (1969, režija A. Milošević), *Čovek sa četiri noge* (1983, režija R. L. Đukić); muzička saradnica u filmovima i TV serijama *Crni sneg* (1966, režija R. L. Đukić), *Tergovci* (1967, režija J. Konjović), *Deset zapovesti* (1970, režija R. L. Đukić), *Rodaci* (1970, režija Z. Šotra), *Nevidljivi čovek* (1976, režija R. L. Đukić) i *Laža i paralaža* (1998, režija S. Ž. Jovanovića).

SCENARIJI:

To su žice ispričale (1962, režija S. Stefanovic–Ravasi), *Kako vam drago* (1964, režija S. Stefanovic–Ravasi), *Peva se po svetu* (1965, režija A. Milošević), *Uvertira za jednu diskoteku* (1965–1966, režija A. Milošević, 8 epizoda), i kao glumica u filmu *Dijapazon* (1968, režija M. Samardžić), i kao voditeljka TV serije *Dijapazon* (1968–1969, režija M. Samardžić, 24 epizode), TV serija *Bandisti* (1982, režija M. Dragić).

IZVORI:

Tanja Nikolić Đaković, Tanja (2023), „Ildi Ivanji: Bila sam u logoru sa Anom Frank“, *Nin*, <https://www.nin.rs/arhiva/vesti/26412/bila-sam-u-logoru-sa-anom-frank>, 20.09.2023. Pristupljeno 14.11.2024.

IMBD, „Ildi Ivanji(1933–2021)“, <https://www.imdb.com/name/nm0411996/>. Pristupljeno 14.11.2024.

El Mundo Sefard, <http://elmondosefarad.wikidot.com/>. Pristupljeno 14.11.2024.

Ivanji, Ildi (1969), „Pozorišna komuna kao novi vid samoupravne integracije društva“, *Kultura* 2/3: 228–234.

Nikolić, Jovana i Pavle Živković (???), „Mansarda ~ Pesme Ildi Ivanji“, Radioparat, <https://radioparat.rs/episodes/mansarda-pesme-ildi-ivanji/>. Pristupljeno 14.11.2024.

Trošelj, Slavko (2014), „Nikolaje Čaušesku je bio „lisica““, *Politika*, onlajn izdanje, 30.08.2014, <https://www.politika.rs/sr/clanak/303733/Nikolaje-Causesku-je-bio-lisica>. Pristupljeno 14.11.2024.

LIT.: Rukeci Milivojević, Tara (2022), „Kapija opklade – smeh u logoru“, *Zrenjaninski socijalni forum*, <https://www.zsf.rs/autori/kapija-opklade-smeh-u-logoru/>. Pristupljeno 14.11.2024; Rukeci Milivojević, Tara (2024), *Znamenite žene Vojvodine: Ildi Ivanji (1933–2021), novinarka i spisateljica. Ildi Ivanji – više od kocke*, završni rad, mentorka dr Margareta Bašaragin, Ženske studije i istraživanja, Novi Sad, podružnica, Subotica.

Ildi Ivanji

Izvor: <http://ildiivanji.wikidot.com/library>

Kamen spoticanja ispred kuće Ildi Ivanji, Zrenjanin
Izvor: dokumentacija ŽSI

Ni zima, ni glad nisu ono što ti misliš. Ono što ti misliš da su zima i glad, čist je diletantizam. Dok nemaš potrebu da od neprijatnih stvari praviš humor, crn, beo, crven, lila ili šaren, sve je diletantizam. Kad stvari postanu profesionalne, moraš da ih savladaš.

Ildi Ivanji, *Kapija opklade* (1995)

4.0 ODJECI PROGRAMA „ŽENSKÉ STUDIJE 2024. SUBOTICA“

4.1 Izložba postera *Znamenite Subotičanke 20. veka*

Na završnoj svečanosti šestog ciklusa Ženskih studija (14.12.2024) otvorile smo izložbu postera pod naslovom *Znamenite Subotičanke 20. veka* u prostoru Savremene galerije u Subotici, a na osnovu biografskih odrednica znamenitih žena Subotice u ovoj knjizi. Dizajn je uradila Ksenija Čobanović; autori/ke tekstova su: Tamara Babić, dr Margareta Bašaragin, Tatjana Kolak Janković, Željka Jelić, Vita Miković, Dejan Mrkić, dr Maja Rakočević Cvijanov, Tara Rukeci Milivojević, ma Sanela Simeunović; po ideji: prof. emerite Svenke Savić, a priredila ju je: dr Margareta Bašaragin. Ima „šetajući“ karakter i namera nam je da je prikazujemo i u drugim prostorima u gradu (npr. Gradska biblioteka, Gradska kuća, Istorijski Arhiv, obrazovne institucije, i dr.) i u drugim gradovima kod nas.

Izložba je izazvala veliko interesovanje javnosti i tokom tri nedelje više stotina posetilja/ki imali/e su priliku da se upoznaju pojedine zaslužne Subotičanke 20. veka. S obzirom da među njima bilo mnogo turista odlučile smo da tekst izložbe prevedemo na engleski jezik ali i da je u skorije vreme uvrstimo u turističku ponudu grada (turističke šetnje, flajeri isl.).

Naslovni poster izložbe, dizajnirala Ksenija Čobanović

4.2 Medijska reprezentacija Ženskih studija 2024. Subotica

Medijska reprezentacija Ženskih studija ima dva oblika.

1. Medijsko praćenje programa – najava susreta i vesti o dogođenim na sajtu ŽSI, preko društvenih mreža (Fejsbuk, Instagram, Ženska posla i dr.) i na lokalnim medijima sa kojima imamo veoma uspešnu saradnju (*Magločistač*, *Grad Subotica*, *Subotica danas*, *TV Subotica* i dr.).

2. Video zapisi „Ženske studije 2024 – V generacija“ i „Ženske studije 2024 – VI generacija“ dokumentuju alternativni visokoškolski obrazovni program Ženskih studija pete i šeste generacije polaznica u Subotici. U njemu učestvuju predavačice i polaznice, sa ciljem da zabeležimo i afirmišemo obrazovni program Ženskih studija sa osnovnom idejom povezivanja njihove istorije i budućnosti.

Dostupni su na:

„Ženske studije 2024. Subotica – V ciklus“ <https://www.youtube.com/watch?v=-5Xp037vt9c>

„Ženske studije 2024. Subotica – VI ciklus“ <https://www.youtube.com/watch?v=iOJeMxu7LsM>

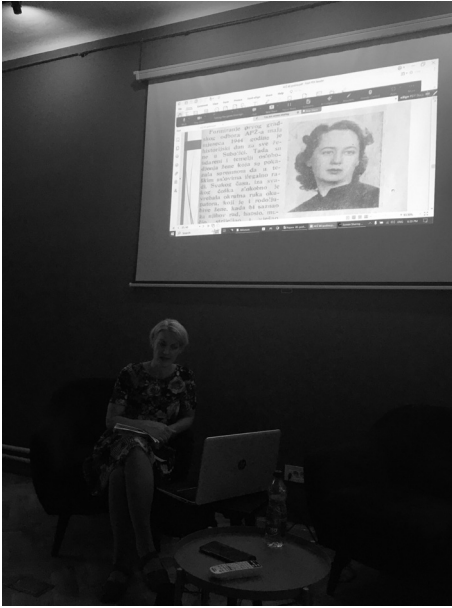

Bista Lole Vol

4.3 Aktivizam

Kao merilo vrednosti i uspešnosti programa Ženskih studija jesu i aktivnosti delatne u lokalnoj i široj zajednici proistekle iz njega.

Predavačica i polaznica dr Maja Rakočević Cvijanov uspešno je realizovala rekonstrukciju skulpture *Grupe* subotičke vajarke Ane Bešlić (1912 – 2008) kao i obnovu oskrnavljene spomen–biste znamenite subotičke antifašistkinje

Osamdeset godina AFŽ u Subotici,
28. maj 2024, Savremena galerija
Subotica
Izvor: dokumentacija ŽSI

Udruženje ženske studije
i istraživanja, Novi Sad
Podružnica Subotica

Naslovna strana Međureligijskog
kalendara za 2025. godinu

Lole Vol (1914–1941), delo subotičke vajarke Vere Gabrić Počuča (iz 1984), na inicijativu ŽSI (M. Bašaragin).

Istorijski arhiv Subotica organizovao je konferenciju Arhivski dan sa temom „Vidljivost žena u arhivskoj građi“ (septembar 2024) i to na preporuku ŽSI i uz učešće (rad: „Doprinos Rozike Švimer (1877–1948) ženskom pokretu“, M. Bašaragin).

Povodom osamdesetogodišnjice osnivanja prvog ilegalnog odbora AFŽ u Subotici maja 1944. godine održale smo javnu tribinu „Osamdeset godina AFŽ u Subotici“ 28. maja 2024. u prostoru Savremene galerije u Subotici, na kojoj su govorili dr Margareta Bašaragin, poverenica Podružnice ŽSI u Subotici i Dejan Mrkić, polaznik i predavač na ŽS, uz učešće polaznica, predavačica i gošći.

Tokom trajanja programa Ženskih studija u 2024. nastavile smo dugogodišnju saradnju sa Marijane Ajenkol koje je priredila Međureligijski kalendar za 2025. godinu. ŽSI učestvovala su u promociji knjiga Emilije Radibratović *Odobrena u Srbiji: žena, majka, ministarka*, Službeni glasnik, Beograd, 2024. (Savremena galerija Subotica, 1.06.2024.) i Lidije Vasiljević *Nesavršene. Mitovi o ženskim mentalnim bolestima i njihovom lečenju*, Agora, Zrenjanin, Novi Sad, 2024. (Festival Ekoslavlja, Subotica, 7.09.2024).

5.0 ZAKLJUČAK

Šta je budućnost alternativnog visokoškolskog interdisciplinarnog obrazovnog programa Ženskih studija u Subotici, koji objedinjuje, sada i ubuduće, nastavu, istraživanje i izdavaštvo u jedinstven program za žene (i muškarce) kako bi se poboljšao položaj žena iz različitih nacionalnih zajednica, sa posebnim akcentom na grupu sa manje društvene moći?

1. Organizujemo i održavamo i nadalje godišnje dva ciklusa ženskih studija (letnji i zimski semsetar), uz učešće predavačica (ekspertkinja i aktivistkinja) iz zemlje, regiona i sveta i polaznica.

2. Kroz obrazovni program podstičemo polaznice da nastave sa samostalnim ili timskim istraživačkim radom i na različite oblike aktivizma.

3. Kroz naučna istraživanja dekonstruišemo kanonizirane naučne principe i kritičko promišljanje tzv. „objektivne“ nauke. Na ovaj način otkrivamo doprinosa žena u nauci, kulturi i umetnosti i svim drugim društvenim sferama u kojima su žene nevidljive. Afirmišemo ženski pokret i održavamo kontinuitet ženskog oslobođenja.

4. Pojedinačnim predavanjima, istraživanjima i publikacijama negujemo i održavamo kontinuitet dugoročnih projekata ŽSI: *Znamenite žene* (1999-), *Životne priče žena u Vojvodini* (1999-), *Rod i jezik* (2008-) i dr., a realizujemo i kratkoročne projekte u okviru četiri osnovnih delatnosti ŽSI (obrazovne aktivnosti, izdavački program, naučna istraživanja i dokumentacioni centar).

5. Sistematski prikupljamo i dokumentujemo različite podatke, izvore i građu relevantne za žene i ženski pokret u Subotici, Vojvodini, Srbiji i regionu.

6. Gradimo istinski interkulturni dijalog žena po više osnova – generacijski, jezički, kulturni, obrazovni, klasni i dr. i time nadilazimo razlike u zajedničkoj ideji afirmacija žena, ženskog stvaralaštva i doprinosa žena, ženskog pokreta u višejezičnoj, višekulturnoj i višenacionalnoj sredini.

7. Stvaramo siguran prostor za sve žene (i muškarce) za učenje, razmenu znanja, ideja i razgovor.

8. U mrežavamo se i podstičemo saradnju sa predavačicama, aktivistkinjama i istraživačicama iz Subotice, Vojvodine i Srbije, ali i iz regiona i Evrope (sveta). Ženske studije su deo napora feminističkog ženskog pokreta u Vojvodini i svetu da se uobliču u akademsko znanje sve ono što jesu otvorena kritička pitanja žena, ravnopravnosti, pravde, mira i ostalih aspekata svakodnevnog i profesionalnog života. Ženske studije i u budućnosti treba kritički da promišljaju svakodnevnicu stvarnosti i ukazuju na moguću bolju preraspodelu društvene moći, dostupnosti znanja i ostalih resursa među svim građankama i građanima.

Preporuke za afirmaciju znamenitih Subotičanki 20. veka jesu sledeće:

- Održavati javna predavanja, tribine, promocije i izložbe koje će afirmisati doprinose žena kulturnom, umetničkom, političkom, naučnom i uopšte društvenom životu, potom njihovo mirovno i feminističko delovanje kao i pojedine znamenite Subotičanke u gradu i regionu.
- Organizovati radionice za sve generacije koje bi za temu imale znamenite Subotičanke iz različitih sfera društvenog života i istoriju ženskog pokreta.
- Obeležavati datume značajne za žensku istoriju, istoriju žena i ženskog pokreta (npr. Osmi mart).
- Nadalje istraživati i dokumentovati životne priče znamenitih žena Subotice i ženskog pokreta, njihovo mirovno i feminističko delovanje sa namerom da uvećamo i produbimo (sa)znanje o njima i doprinesemo istoriji žena.
- Uvrstiti u kurikulume ženskih i rodnih studija (ali i ostalih naučnih disciplina) teme znamenitih Subotičanki (znamenitih žena) i istorije ženskog pokreta u Subotici, Vojvodini, Srbiji i regionu.
- Uvrstiti znamenite Subotičanke i istoriju ženskog pokreta u Subotici u turističku ponudu Grada (turističke šetnje, brošure i sl.).
- Trajno obeležiti javni prostor Subotice imenima znamenitih Subotičanki (npr. spomen-ploče).

6.0 PRILOZI

6.1 Prilog 1: Spisak poklonjenih knjiga Udruženju „Ženske studije i istraživanja“ Novi Sad, podružnica Subotica prof. dr Daše Duhaček

(broj u zagradi odgovara broju primeraka u spisku knjiga ABC redosledom autor/ki) 15.06.2024.

Batler, Džudit (ur.) i Džoan Skot (ur.) (2006), *Femnistkinje teoretizuju političko*, prevod sa engleskog Adriana Zaharihević, Centar za ženske studije i istraživanje roda, Beograd. (4)

Blagojević, Jelisaveta (ed.); Katerina Kolozova (ed.), and Svetlana Slapšak (ed.) (2006), *Gender and Identity. Theories from and/or on Southeastern Europe*, Belgrade Women's Studies and Gender Research Center, Belgrade. (3)

Cvetičanin Knežević, Hristina i Jelena Lalatović (2019), *Priručnik za upotrebu rodno osetljivog jezika*, Centar za ženske studije, Beograd. (2)

Ćeriman, Jelena, Nađa Duhaček, Ksenja Perišić, Marina Bogdanović i Daša Duhaček (2015), *Istraživanje rodno zasnovanog nasilja u školama u Srbiji*, Centar za studije roda i politike, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu i UNICEF, Beograd. (3)

Daša, Duhaček (ur.) (2002), *Žarana Papić in Memoriam 2002*, Ženske studije i komunikacija – Centar za ženske studije, Beograd. (4)

Duhaček, Daša (ur.) (2007), *Genero. Časopis za feminističku teoriju*, br. 10/11, Centar za ženske studije, Beograd. (5)

Duhaček, Daša (2014), *Studije roda: od deklaracije o pravima žene i građanke do drugog pola*, Centar za studije roda i politike, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd. (4)

Duhaček, Daša (ur.) (2016), *Genero. Časopis za feminističku teoriju i studije kulture*, br. 20, Centar za studije roda i politike, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu i Centar za ženske studije, Beograd. (1)

Duhaček, Daša (ur.) i Obrad Savić (ur.) (2002), *Zatočenici zla: zaveštanje Hane Arent*, Biblioteka Collectanea, Beogradski krug, Ženske studije, Beograd. (3)

Efremova, Veronika (ed.) et al. (2012), *Legal Perspectives of Gender Equality in South East Europe*, Centre for SEELS, Skopje. (2)

Golubović, Zagorka (2012), *Moji horizonti: mislim, delam, postojim*, Žene u crnom i Centar za ženske studije i istraživanje roda, Beograd. (3)

Gros, Elizabet (2005), *Promenljiva tela: ka telesnom*, prevod sa engleskog Tatjana Popović, Centar za ženske studije i istraživanje roda, Beograd. (5)

- Lončarević, Katarina (ur.) (2017), *Genero. Časopis za feminističku teoriju i studije kulture*, br. 21, Centar za studije roda i politike, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu i Centar za ženske studije, Beograd. (1)
- Lončarević, Katarina (ur.) (2018), *Genero. Časopis za feminističku teoriju i studije kulture*, br. 22, Centar za studije roda i politike, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu i Centar za ženske studije, Beograd. (1)
- Lončarević, Katarina (ur.) (2019), *Genero. Časopis za feminističku teoriju i studije kulture*, br. 23, Centar za studije roda i politike, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu i Centar za ženske studije, Beograd. (1)
- Nirenberg, Džad (ur.) (2013), *Seksulanost Cigana: o intimnosti, romske i autsajderska perspektiva*, Rekonstrukcija ženski fond, Beograd. (2)
- Zaharijević, Adriana (ur.) (2008), *Neko je rekao feminizam? Kako je feminizam uticao na žene XXI veka*, Heinrich Böll Stiftung, Beograd. (1)
- Zaharijević, Adriana (2010), *Postajanje ženom*, Rekonstrukcija ženski fond, Beograd. (2)
- Zaharijević, Adriana (ur.), Zorica Ivanović i Daša Duhaček (2012), *Žarana Papić. Tekstovi 1997–2002*, Centar za studije roda i politike, Fakultet političkih nauka, Rekonstrukcija Ženski fond i Žene u Crnom, Beograd. (2)
- Vasiljević, Lidija (ed.) and Tamara Skrozza (ed.) (2012), *Discussions: GENDER AND LEFT MOVEMENT*, translation Nebojša Noveski, Women's Information–Documentation Training Centre (WINDOC), Belgrade. (3)

6.2 Prilog 2: Uputstvo za izradu PowerPoint prezentacije

1. Struktura prezentacije

Struktura prezentacije oslikava strukturu naučnog rada i obavezno sadrži uvod, cilj, metod, rezultate, zaključak sa preporukama, korišćenu literaturu.

Naslovna stranica:

U gornjem levom uglu stoji ime i prezime, afilijacija i kontakt mejl adresa Središnji deo slajda rezervisan je za naslov prezentacije, obavezno istaknut fontom (36+), kurziv i/ili bold opciono.

Ispod naslova stoji povod npr. naziv konferencije ili programa, vreme i mesto. Ukupan broj slajdova je oko 15 (min. 10 i maks. 20 sa literaturom) za izlaganje koje traje 10–15 minuta. Potrebno je da razdelite informacije koje saopštavate tako da prate osnovnu strukturu. To znači da svaka celina kreće sa novim slajdom. Obično je po jedna stranica prezentacije dovoljna za uvod, cilj i metod rada/istraživanja. Rezultate segmentirati takođe prema istraživačkim zadacima u celine. Zaključak je na 1–2 stranice, kao i preporuke.

Zahvalnica: „Hvala Vam na pažnji!“ stoji na zasebnom slajdu, pre literature. Literaturu navoditi prema važećem uputstvu za tehničku pripremu rukopisa.

2. Sadržaj prezentacije treba da poštuje Grajsov opštevažeći princip kooperacije tj. saradnje među sagovornicima/ama: „neka vaš doprinos razgovoru bude onakav kakav se traži, u momentu kada se traži prema očekivanoj svrsi i pravcu razgovora u kojem učestvujete“ (Grice 1987, 58, prema Savić 1993, 79).

1. Količina informacije:

„doprinos neka vam bude što informativniji“ (za cilj određenog razgovora)

„doprinos razgovoru neka ne bude informativniji nego što je potrebno“.

2. Kvalitet:

„neka vam doprinos razgovoru bude istinit“

„ne kaži ono što ne misliš da je istinito“

„ne kaži ono za šta nemaš odgovarajuće dokaze“.

3. Relacija:

„budi relevantan/a“.

4. Modalitet se odnosi na način kazivanja:

„budi jasan/a“

„izbegavaj nejasne izraze“

„izbegavaj dvosmislenosti“

„budi kratak“ (izbegavaj nepotrebna fraziranja)

„pazi na red“. (Savić 1993, 79–80).

3. Vizuelna forma prezentacije

Dizajn slajdova treba da bude dosledan tj. koristiti isti dizajn i stil kroz celu prezentaciju. Birajte jednostavne šeme boja (2–3 boje maksimalno) i izbegavajte previše vizuelnih elemenata koji mogu odvući pažnju.

Čitljiv font: Koristiti jasne, čitljive fontove, poput Arial, Calibri, Verdana. Naslovi bi trebali biti veći (npr. 32pt ili više), dok bi tekst trebao biti između 20pt i 24pt.

Vizuelna ravnoteža: Ostaviti dovoljno belog prostora oko teksta i grafike kako bi slajdovi bili pregledni. Izbegavajte da pretrpate slajdove informacijama.

Koristiti boje koje pružaju dobar kontrast između teksta i pozadine. Tamni tekst na svetloj pozadini ili svetli tekst na tamnoj pozadini pružaju najbolju čitljivost.

Koristiti slike i grafike pažljivo: Izbegavajte slike koje su tu samo zbog estetike, ako ne dodaju vrednost vašoj prezentaciji. Kad predstavljate podatke, koristite jednostavne grafikone (kružni, stubičasti, linijski) koji se lako tumače. Tabele bi trebalo da budu čitljive i ne pretrpane brojkama. Uvek koristite slike i grafike visoke rezolucije kako bi vaša prezentacija izgledala profesionalno.

4. Vežbajte prezentaciju

Tok govora: Vežbajte govoreni deo prezentacije kako biste uskladili tekst na slajdovima sa svojim izlaganjem. Nemojte čitati sa slajdova – koristite ih kao podršku svom govoru.

Vremensko ograničenje: Uverite se da prezentacija traje u okviru predviđenog vremena. Postavite tajmer i vežbajte govoreći pred ogledalom ili pred prijateljem/kolegom.

5. Interakcija sa publikom

Pitanja i odgovori: Ako prezentacija predviđa sesiju za pitanja, obavezno ostavite prostora na kraju za diskusiju. Pripremite se za odgovore na pitanja vezana za sadržaj.

Poziv na akciju: Ako je relevantno, na kraju prezentacije pozovite publiku na akciju (npr. „Kontaktirajte nas za više informacija“ ili „Pridružite se projektu“).

6. Dodatni saveti

Rezerva u slučaju tehničkih problema: Uvek sa sobom ponesite rezervnu kopiju prezentacije (npr. na USB-u ili u oblaku) i imajte spremljen PDF format prezentacije ako PowerPoint ne funkcioniše pravi Prilagođavanje publici: Prilagodite ton, stil i složenost informacija prema potrebama i interesima publike.

7. Provera sadržaja:

Obavezno proveriti pravopis i gramatiku pre nego što završite prezentaciju. Greške mogu uticati na profesionalnost prezentacije.

Doslednost u formatiranju: Proveriti da li su svi slajdovi dosledni u pogledu veličine fonta, stila, boja i margina.

8. Rodno osteljiva prezentacija

KORISTITI RODNO OSETLJIV JEZIK.

Kada pravite prezentaciju, rodno osetljiv jezik pomaže u stvaranju okruženja u kojem se sve osobe osećaju uključenim i prepoznatim.

Primeri i studije slučaja. Uvek uvrstite primere koji uključuju oba pola/roda. Na primer, ako prikazujete uspešne primere u karijeri, uverite se da ste uključili i muškarce i žene, gde je to primenjivo.

Izbegavajte stereotipizaciju rodnih uloga. Na primer, na slikama i ostalim prilozima ne prikazujte muškarce isključivo u menadžerskim ulogama ili žene isključivo u ulogama podrške.

Simboli i ikone: Ako koristite grafičke prikaze, birajte neutralne ikone koje ne naglašavaju rod. Na primer, za osobu u govoru možete koristiti stilizovan crtež osobe, a ne samo slike koje prikazuju muškarca ili ženu.

Grafičke tabele i analize: Prilikom prikazivanja statistika ili grafikona koji sadrže podatke o polu, jasno prikažite kategorije koje se odnose na oba pola

(muški, ženski, drugi ako je primenjivo) i izbegavajte vizuelne prikaze koji favorizuju jedan pol/rod nad drugim.

Literatura

Savić, Svenka (1993), *Analiza diskursa*, Filozofski fakultet, Novi Sad.

Savić, Svenka i Marjana Stevanović (2019), *Vodič za upotrebu rodno osetljivog jezika u javnoj upravi u Srbiji*, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd.

6.3 Prilog 3: Uputstvo za pisanje odrednice na Wikipediji

Izrada odrednice na Wikipediji zahteva određene korake kako bi članak bio u skladu sa „pravilima zajednice“.

1. Priprema

Pre pisanja odrednice potrebno je:

- proveriti da li već postoji sličan članak koji bi mogao biti nadograđen, ili treba da se piše potpuno novi.
- prikupiti relevantne i pouzdane izvore (knjige, članke, zvanične web stranice) koji će podržati informacije u članku. Bez izvora, članak će najverovatnije biti obrisano.

2. Registracija naloga

Registrujemo se se na [Wikipedia](<https://www.wikipedia.org/>) klikom na opciju „Kreiraj nalog” u gornjem desnom uglu stranice.

Registracija omogućava uređivanje članaka, čuvanje skica, i praćenje članaka koje si napravila ili uređivala.

3. Početak novog članka

Na početnoj stranici Vikipedije, u polju za pretragu upisati naslov odrednice koju želimo da napravimo. Ako članak ne postoji, ispod pretrage će se pojaviti opcija „Napravi stranicu pod tim naslovom.”

Kliknemo na taj link da započnemo novi članak.

4. Pisanje članka

KORISTITI RODNO OSETLJIV JEZIK.

Naslov treba da bude jednostavan, jasan i precizan. U slučaju pisanja odrednice o znamenitoj ženi, to je njeno ime i prezime:

Erika Marjaš

Uvodni paragraf treba da sažeto definiše temu članka i ukaže na njegov značaj. U slučaju znamenite žene je to osnovna identifikacija:

Erika Marjaš (Novi Sad, 1941 — Novi Sad, 25. mart 2021) bila je jugoslovenska i srpska pozorišna umetnica.

Struktura članka. Članak podeliti u logične celine koristeći podnaslove:

Biografija: obrazovanje, naučni ili umetnički ili aktivistički doprinosi
Bibliografija (izbor): navodi se autorstvo, godina i mesto izdanja, izdavač; ako je neki događaj, vreme, mesto i organizator/ka
ili

Maja Rakočević Cvijanov: Samostalne izložbe (izbor); Grupne izložbe (izbor)
Vera Smiljanić: Feministički aktivizam; Nagrade i priznanja.

Korišćenje izvora: Svoje tvrdnje potkrepiti izvorima koristeći referenciranje. To radite tako što na kraju rečenice dodate `<ref>URL ili knjiga</ref>`.

== Reference ==

<ref>Primer: Knjiga A, autor, godina</ref>

5. Dodavanje kategorija i veza

Na dnu članka, dodati relevantne kategorije koristeći sintaksu `[[Kategorija:Naziv kategorije]]` kako bi članak bio lakše pretraživ.

U tekstu povezati ključne reči sa drugim člancima na Vikipediji koristeći dvo-slojne uglaste zagrade. Na primer: `[[Subotica]]` će napraviti vezu ka članku o Subotici.

6. Provera i objavljivanje

Proveriti članak na greške, uključi sve potrebne izvore i proveri da li su svi linkovi funkcionalni.

Kliknuti na opciju „Prikaži pregled” da vidimo kako članak izgleda pre objavljivanja.

Potom kliknemo na „Objavi stranicu”.

7. Praćenje i ažuriranje

Članak će najverovatnije pregledati drugi korisnici/e Vikipedije. Budi spremna da odgovoriš na povratne informacije i, ako je potrebno, ažuriraš sadržaj članka.

8. Pravila i smernice Vikipedije

- Neutralnost. Članak mora biti napisan neutralno, bez ličnog stava.
- Verodostojni izvori. Informacije treba da dolaze iz pouzdanih i verodostojnih izvora.
- Bez kopiranja. Ne smeju se kopirati sadržaji iz drugih izvora zbog autorskih prava.

Na Vikipediji se koristi *Viki markup jezik (ponekad nazvan i Viki sintaksa)* za formatiranje teksta i strukturu stranica. Evo glavnih kodova koji ti mogu pomoći da kreiraš članak na Vikipediji:

1. Naslovi i podnaslovi. Da kreirate različite nivoe naslova, koristiti jednak znak (`=`) oko teksta.

– Primer:

= Glavni naslov =

== Podnaslov ==

=== Pod-podnaslov ===

2. Podebljan i kurzivan tekst.

– Podebljan tekst: Okruži tekst sa tri znaka apostrofa (````). Primer: ````Ovo je podebljano````

– Kurzivan tekst: Okruži tekst sa dva znaka apostrofa (``). Primer: ``Ovo je kurziv``

– Kombinacija: ````Ovo je i podebljano i kurziv````

3. Liste.

– *Nenumerisane liste: Koristi zvezdicu (* *) za svaku stavku.

– Primer:

* Prva stavka

* Druga stavka

– Numerisane liste: Koristi znak # za numerisane liste.

– Primer:

Prva stavka

Druga stavka

4. Linkovi.

– Interni linkovi: Koriste se za povezivanje sa drugim Wikipedijinim stranicama. Okruži naziv stranice dvostrukim uglastim zagradama.

– Primer: `[[Subotica]]` (vodiće ka članku „Subotica”)

– Eksterni linkovi: Okruži link jednostrukim uglastim zagradama.

– Primer: `[https://www.wikipedia.org/ Vikipedija]`

5. Reference možemo umetnuti koristeći `

– Primer:

Ovo je neki podatak.<ref>Izvor podataka</ref>

== Reference ==

<references />

6. Infokutije se koriste za standardizovane informacije o temama (npr. biografski podaci, podaci o gradovima).

– Obično koriste šablon kao što je `{{Infokutija osoba}}` za biografije ili `{{Infokutija grad}}` za gradove.

– Primer:

{{Infokutija osoba

| ime = Nikola Tesla

| datum_rođenja = 10. jul 1856

| profesija = Pronalazač

}}

``

7. Kategorije. Na dnu članka dodati kategorije kako bi se članak lakše pronašao.

– Primer: `[[Kategorija:Fizika]]`

8. Tabela. Za pravljenje tabela koristi se sledeći kod:

```
{| class="wikitable"  
! Naslov 1 !! Naslov 2  
|-  
| Prva stavka || Druga stavka  
|-  
| Još stavki || I ovde  
|}
```

9. Citati i naglašeni tekst

– Za citat koristi prefiks ('>') ili kod `''`, zavisno od formata.

> Ovo je citat

Spisak odrednica o znementim ženama koje smo izradile u ŽSI

Margita Hercl

https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%B3%D0%B8%D1%82%D0%B0_%D0%A5%D0%B5%D1%80%D1%86%D0%BB

Erika Marjaš https://sr.wikipedia.org/sr-el/Erika_Marja%C5%A1

Nada Ler Sofronjić https://sr.wikipedia.org/wiki/Nada_Ler-Sofroni%C4%87

Melanija Mikeš https://sr.wikipedia.org/wiki/Melanija_Mike%C5%A1

Vida Matjan https://sr.wikipedia.org/wiki/Vida_Matjan

Jelica Rajačić–Čapaković

https://sr.wikipedia.org/wiki/Jelica_Raja%C4%8Di%C4%87_%C4%8Capakovi%C4%87

Vera Obradović https://sr.wikipedia.org/wiki/Vera_Obradovi%C4%87

Vera Smiljanić https://sr.wikipedia.org/wiki/Vera_Smiljani%C4%87

Svetlana Tomić https://sr.wikipedia.org/sr-el/Svetlana_Tomi%C4%87

Margareta Bašaragin https://sr.wikipedia.org/wiki/Margareta_Ba%C5%A1aragin

Radojka Vukčević https://sr.wikipedia.org/wiki/Radojka_Vuk%C4%8Devi%C4%87

Edita Kadirić https://sr.wikipedia.org/wiki/Edita_Kadiri%C4%87

Ksenija Čobanović https://sr.wikipedia.org/wiki/Ksenija_%C4%8Cobanovi%C4%87

Erika Janović https://sr.wikipedia.org/wiki/Erika_Janovi%C4%87

Paula Hek https://sr.wikipedia.org/wiki/Paula_Hek

Tereza Hartman https://sr.wikipedia.org/sr-el/Tereza_Hartman

Izmene:

Maja Rakočević Cvijanov

https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%9C%D0%B0%D1%98%D0%B0_%D0%A0%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%9B_%D0%A6%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2

SAŽETAK

Udruženje „Ženske studije i istraživanja“, podružnica Subotica je u 2024. godini ostvarila peti i šesti ciklus alternativnog visokoškolskog interdisciplinarnog programa Ženskih studija pod nazivom „Ženske studije 2024. Subotica“ (maj-jul 2024. i oktobar-decembar 2024) kao sticanje teorijskog i metodološkog znanja iz ženskih i rodnih studija, povezano sa lokalnim aktivnostima i istraživanjima, s fokusom na doprinosima žena kulturnom, umetničkom, naučnom, političkom i društvenom životu grada Subotice. Jedan od ciljeva bio je i da se obrazuje grupa saradnica u aktivnostima ŽSI, osposobljena za samostalni i timski naučno-istraživački i aktivistički rad čime uspostavljamo generacijski dijalog unutar Ženskih studija u Subotici, Vojvodini i Srbiji (regionu), s jedne strane, i umrežavanje i širenje saradnje aktivistkinja i ekspertkinja (predavačica), sa druge strane.

Program je ŽS osmišljen takao da uvažava lokalni kontekst višejezične, višekonfesionale u višenacionalne Subotice sa osnovnim pravcem razvoja ženskih i rodnih studija u svetu i u Srbiji danas.

Šesti ciklus „Ženske studije 2024. Subotica“ realizovale smo kao zajedničku aktivnost polaznica iz raznih ciklusa ženskih studija do sada i mentorki. Finalni rezultat jeste publikacija *Znamenite Subotičanke 20. veka: feministkinje, umentice, mirovnjakinje, dobrotvorke*, a na osnovu završnih radova polaznica i pojedninačnih predavanja predavačica, što pokriva domen izadavaštva ŽSI.

Cilj ovog pilot-rada bio je da istražimo i publikujemo životne priče i doprinose trinaest (13) znamenitih Subotičanki u višejezičnoj, višekonfionalnoj i višenacionalnoj sredini Grada tokom 20. veka: feministkinja, umetnica, mirovnjakinja i dobrotvorki u obliku biografskih odrednica i tako ih afirmišemo i učinimo dostupnim subotičkoj i široj javnosti.

U pitanju su sledeće Subotičanke (kriterijum je da su rođene ili deo života provele u Subotici):

Tereza Hartman (Sentaš, Mađarska, 1863 – Subotica, 1940), Rozika Švimer (Budimpešta, 1877 – Njujork, SAD, 1948), Lenke Kraus (? , 1884 – Aušvic, 1944), Ilona Filep (Subotica, 1891 – Holivud, 1954), Dr Marcela Jagić (Subotica 1901– Rovinj/Pula, 1990), Katica Nađ (Subotica, 1904 – Ohaj, Kalifornija, SAD, 1973), Ana Bešlić (Bajmok, 1912 – Beograd, 2008), Matija Skenderović (Subotica, 1913 – Novi Sad, 1984), Jelka Asić (Zagreb, 1922 – Zagreb, 1979), Paula Hek (Bezdan, 1925 – Subotica, 2014), Katarina Bačlija (Subotica, 1927 – Subotica, 2009), Marika Pec Galer (Subotica, 1932 – Beograd, 2015), Ildi Ivanji (Petrovgrad, današnji Zrenjanin, 1933 – Beograd, 2021).

U širem kontekstu cilj je bio da ustanovimo dostupnost građe iz različitih izvora (i digitalnih) i metodološki aparat za dizajn dugoročnog projekta o znamenitim Subotičankama koje su živеле i delovale tokom 20. veka kao i o istoriji ženskog pokreta u Gradu.

Odrednice su izrađivale/i 8 polaznica/ka tokom Šestog ciklusa Ženskih studija u Subotici, uz podršku i koautorstvo mentorki (M. Bašaragin i S. Savić), a na osnovu završnih radova različitih ciklusa Ženskih studija u Subotici i pojedinih predvanja predavačica/a.

Na završnoj svečanosti upriličile smo izložbu *Znamenite Subotičanke 20. veka* u obliku postera sa namerom da je prikazujemo i u drugim prostorima u gradu (npr. Gradska biblioteka, Gradska kuća, Istorijski Arhiv, obrazovne institucije, i dr.) i u drugim gradovima kod nas.

Publikacijom *Znamenite Subotičanke 20. veka: feministkinje, umetnice, mirovnjakinje, dobrotvorke* afirmišemo doprinose trinaest Subotičanki: aktivizam, feminizam, poštovanje različitosti, solidarnost, mirovno delovanje i izrazit doprinos umetnosti. To su ujedno i vrednosti za žene (i muškarce) koje želimo da promovišemo sada i u budućnosti našeg društva.

Sastavni deo programa bilo je i učenje o aktivizmu na primeru širenja znanja znamenitim ženama u medijima i na druge načine prisutnosti u javnosti: spomen ploče, promocije knjiga, sa namerom da poboljšamo tu vrstu prisutnosti u gradu Subotici, ali i šire.

ABSTRACT

In 2024 The Association “Gender Studies and Research”, a branch in Subotica completed the fifth and the sixth cycle of the alternative higher education interdisciplinary program of Gender Studies under the name “Gender Studies 2024 Subotica” (May-July 2024 and October -December 2024) for acquiring theoretical and methodological knowledge in gender studies, linked to the local activities and research, with the focus on the contribution of women to the cultural, artistic, scientific, political and social life of the city Subotica. One of the goals was to educate a group of female assistants in the ŽSI activities, and equip them for an independent and team scientific and research work by which we are establishing a generational dialogue within Gender Studies in Subotica, Vojvodina and Serbia, on one hand, and networking and expanding collaborations of activists and experts (educators), on the other hand.

The ŽS program has been conceptualized in such a way that it respects the local context of multi-lingual, multi confessional and multinational Subotica with a basic direction of gender studies in the world and in Serbia today.

The sixth cycle “Gender Studies 2024 Subotica” we completed as a joint activity of the students from different cycles of gender studies until today and their mentors. The final result is the publication of the book, “*Well Known Women in Subotica of 20th Century: Feminists, Artists, Peacekeepers, Humanitarians*”, based on the final projects of the students and individual lectures of teachers, which covers the domain of publishing of ŽSI.

The goal of this pilot work has been to explore and publish the life stories and contributions of 13 well known women from Subotica in the multilingual, multi confessional, and multinational context of the City during the 20th century: Feminists, Artists, Peacekeepers, Humanitarians, in the form of biographical facts and thus we celebrate them and make them available to Subotica public and more broadly.

The following women from Subotica are included (the criterion was that they were either born in Subotica or spent a part of their life there):

Tereza Hartman (Sentaš, Mađarska, 1863 – Subotica, 1940), Rozika Švimer (Budimpešta, 1877 – Njujork, SAD, 1948), Lenke Kraus (?, 1884 – Aušvic, 1944), Ilona Filep (Subotica, 1891 – Holivud, 1954), Dr Marcela Jagić (Subotica 1901– Rovinj/Pula, 1990), Katica Nađ (Subotica, 1904 – Ohaj, Kalifornija, SAD, 1973), Ana Bešlić (Bajmok, 1912 – Beograd, 2008), Matija Skenderović (Subotica, 1913 – Novi Sad, 1984), Jelka Asić (Zagreb, 1922 – Zagreb, 1979),

Paula Hek (Bezdan, 1925 – Subotica, 2014), Katarina Bačlija (Subotica, 1927 – Subotica, 2009), Marika Pec Galer (Subotica, 1932 – Beograd, 2015), Ildi Ivanji (Petrovgrad, today's Zrenjanin, 1933 – Beograd, 2021).

For a wider context the goal was to establish the availability of the material from different sources (and digital) and a methodological approach for the design of a long-term project about well known women from Subotica who lived and worked during the 20th century as well as about the history of the women's movement in the City.

8 students during the Sixth cycle of Gender Studies in Subotica worked on the material, with the support and co-authoring of their mentors (M. Bašaragin i S. Savić), and based on the final projects from different cycles of Gender Studies in Subotica and some individual lectures of the teachers.

For the final celebration we prepared the exhibition, "*Well Known Women in Subotica of 20th Century*", in the form of posters with the intention to showcase them in other places in the city (for example, City Library, Town Hall, Historical Archive, educational institutions and others) and in other cities in our area.

With the publication of "*Well Known Women in Subotica of 20th Century: Feminists, Artists, Peacekeepers, Humanitarians*" we celebrate the contribution of 13 Subotica women: their activism, feminism, respect for diversity, solidarity, peacekeeping activities, and their exceptional contribution to arts. They are at the same time values for women (and men) who we want to promote now and for the future of our society.

As part of the program, it was learning about activism on the examples of spreading the knowledge about the well-known women in media and in other forms of their presence in the public: monuments, book promotions, with the intention to improve this kind of presence in the city of Subotica but also more broadly.

O UDRUŽENJU „ŽENSKÉ STUDIJÉ I ISTRAŽIVANJA“

Udruženje „Ženske studije i istraživanja“, Novi Sad (ŽSI) (<http://www.zenske-studije.org.rs>) je interdisciplinarni visokoškolski obrazovni program, alternativni akademskom programu u Srbiji, koji objedinjuje nastavu, istraživanje, izdavaštvo i dokumentaciju o ženama u jedinstveni program za žene (i muškarce), sa ciljem poboljšanja položaja žena iz različitih nacionalnih zajednica (pre svega u Vojvodini), sa posebnim akcentom na grupe sa manje društvene moći.

U ŽSI danas postoje četiri osnovna programa: Naučnoistraživački, Obrazovni, Izdavački i Dokumentacioni program. Ono što ovaj program razlikuje od ostalih ženskih studija u zemlji jeste intenzivan istraživački rad na dugoročnim projektima, po kojima je Udruženje prepoznato kao specifično u širem doprinosu društvu: Životne priče žena iz nacionalnih zajednica u Vojvodini, Rod i jezik, Feministička teologija i Romologija. Naš projekat Znamenite žene Novog Sada postao je inspiracija mnogim udruženjima u kojima su aktivistkinje organizovale posebne aktivnosti u raznim gradovima Pokrajine (jedan od gradova je i grad Subotica).

Istraživački rezultati sakupljeni su i predstavljeni javnosti u pisanoj formi – ukupno 52 knjiga tokom dvadeset pet godina studioznog rada.

Februara 2020. godine ŽSI osniva Podružnicu u Subotici, kao oblik saradnje na alternativnom visokoškolskom obrazovnom i istraživačkom programu o ženama i za žene. Podružnicom rukovodi dr Margareta Bašaragin kao potvrdu već ostvarene višegodišnje aktivnosti u Subotici, jer u ovom multikulturnom i višekonfesionalnom gradu danas nema jasnog angažovanja po pitanjima proučavanja i istraživanja društvenog statusa i doprinosa žena u umetnosti, kulturi, istoriji, filozofiji, teologiji i drugim naukama; artikulisanju interesa, stavova i specifičnosti žena; proučavanju međureligijskog i međukulturnim pitanjima. Podružnica je do sada realizovala četiri istraživačka projekta koji su rezultirali publikacijama *Znamenite Jevrejke Subotice* (Bašaragin, ŽSI i Fut. publ, N. Sad, 2020), *Znamenite Jevrejke Subotice – životna priča Sonje Licht* (Bašaragin, ŽSI i Fut. publ, N. Sad, 2021), *Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke, afežeovke* (Bašaragin, ŽSI i Fut. publ, N. Sad, 2021), *Životne priče savremenih vizuelnih umetnica Subotice* (Bašaragin i Tonković, u štampi).

BIOGRAFIJE AUTORKI/A

Tamara Babić diplomirala ekonomiju na Ekonomskom fakultetu Subotica, UNS (1997). Novinarica, zaposlena u Bunjevačkom informativnom centru u Subotici kao glavna i odgovorna urednica emisije na bunjevačkom jeziku Bunjevačka rič. Uredila je više knjiga i periodičnih publikacija vezanih za bunjevačku nacionalnu zajednicu.
tamara.babic77@gmail.com

Dr Margareta Bašaragin doktorirala u Centru za rodne studije ACIMSI UNS (2017) (dok. dis.: Interakcija roda, jezika i kulture u formiranju identiteta učenica osmog razreda osnovne škole u procesu dvojezične nastave u Vojvodini). Poverenica ŽSI u Subotici (2020-) i koordinatorica obrazovnog programa Ženskih studija. Autorka i priređivačica niza radova i knjiga iz domena ženskih i rodnih studija. Dobitnica nagrada i priznanja za svoj istraživački i aktivistički rad.
margareta.basaragin@gmail.com

Ksenija Čobanović diplomirala na Akademiji umetnosti Univerzitet u Novom Sadu, odsek Grafičke komunikacije (2003). Članica UPIDIV-a. Uredila je preko 100 samostalnih i kolektivnih izložbi umetnika/ca iz Srbije i Evrope, autorka je niza umetničkih i naučnih radova i publikacija. Radi kao dizajnerka, grafička i likovna urednica, zaposlena u Kulturnom centru Novog Sada (2006-). ksenijacobanovic@gmail.com

Željka Jelić diplomirala na Osnovnim akademskim studijama psihologije FPPS „Dr Lazar Vrkatić“ N. Sad (2018). Radi kao glumica (1998-) amaterski i kao voditeljica (2005-) za Pokrajinsku vladu, Grad Novi Sad, Vojsku Srbije, umetničke manifestacije, kao spikerka na lokalnoj TV, autorka i voditeljka radijske emisije na lokalnom radiju. jeliczeljka46@gmail.com

Tatjana Kolak Janković završila Visoku poslovnu školu strukovnih studija na Univerzitetu u Novom Sadu, smer: Trgovina i međunarodno poslovanje (2007). Pohađala je Controlling Academy MCB Edukacije Belegrade (2019). Više od dva-deset godina radi u privatnom sektoru finansija i kontrolinga.
kolakt@gmail.com

Dejan Mrkić zaposlen u Istorijskom arhivu Subotice. Na teme iz zavičajne istorije objavljuje članke u stručnim časopisima, Subotičkim novinama, zatim na internet portalu gradsubotica.co.rs i dr. Autor je sedam kratkih dokumentarnih filmova i izložbi arhivske građe i istorijskih izvora. Učesnik međunarodnog projekta „Atrijum“.
dejanmrkic@gmail.com

Dr Maja Rakočević Cvijanov doktorirala vajarstvo na Fakultetu likovnih umetnosti u Beogradu (2023). Zaposlena je u Međupštinskom zavodu za zaštitu spomenika kulture Subotica kao vajarka-konzervatorka. Članica je Udruženja likovnih umetnika Srbije (ULUS). Od 2000. izlaže na brojnim grupnim i samostalnim izložbama u zemlji i inostranstvu. Autorka je pet javnih spomenika na teritoriji Subotice. Dobitnica brojnih nagrada i priznanja za svoj rad. (www.majarakocevic.com).
majarakocevic@gmail.com

Tara Rukeci Milivojević diplomirala sociologiju na Filozofskoim fakultetu Univerziteta u Novom Sadu (2016). Komunistkinja, članica sindikata GS KUM UGS Nezavisnost i Zrenjaninskog socialnog foruma. U svojim tekstovima i dokumentarnim filmovima zalaže se za solidarnost, radnički internacionalizam i radničku vlast.

tara.rukeci@gmail.com

Vita Miković studentkinja novinarstva na Fakultetu političkih nauka, Univerziteta u Beogradu. Radi kao agentkinja prodaje u Subotici.

vita.mikovic@gmail.com

Mast. Sanela Simeunović diplomirala sociologiju (2017) i masterirala socijalni rad (2024) na Odseku za sociologiju Filozofskog fakulteta UNS. Zaposlena je na TV Subotica kao novinarka i voditeljka (2021-).

sanelasimeunovic@outlook.com

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске Нови Сад
929-055.2(497.113 Subotica)“19”

ZNAMENITE Subotičanke 20. veka : feministkinje, umetnice, mirovnjakinje, dobrotvorke / priredila Margareta Bašaragin. - Novi Sad : Udruženje „Ženske studije i istraživanja” : Futura publikacije, 2024 (Novi Sad : Futura publikacije). - 101 str. : ilustr. ; 22 cm. - (Znamenite žene)

Tiraž 100. - Bibliografija. - Abstract.

ISBN 978-86-7188-234-7

а) Знамените жене -- Суботица -- 20. в.

COBISS.SR-ID 160816393